



**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. B. S. D. u.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1936:32
SOCIALDEPARTEMENTET



SVENSK ARBETSLÖSHETSPOLITIK
ÅREN 1914—1935

REDOGÖRELSE UTARBETAD INOM
SOCIALDEPARTEMENTET

S T O C K H O L M

1 9 3 6

Statens offentliga utredningar 1936

Kronologisk förteckning

1. Betänkanden 1 rörande scrafimerlasarettets ekonomi samt 2 rörande lasarettets ställning och verksamhet. Hæggröm. 187 s. E.
2. Förslag till konvention mellan Sverige och Schweiz om erkännande och verkställighet av domar och skiljedomar m. m. Norstedt. 55 s. U.
3. Betänkande med förslag om vissa föreskrifter beträffande konsumtionsmjölk. Marcus. 68 s. Jo.
4. Betänkande med förslag till lag om behandling av förbrytare, hemfallna åt alkoholmissbruk, m. m. Marcus. 56 s. Ju.
5. Betänkande med förslag angående revision av lagstiftningen rörande tillverkning, beskattning och försäljning av maltdrycker. Marcus. 397 s. Fi.
6. Utredning med förslag rörande bidrag åt barn till ånkor och vissa invalider samt åt föräldralösa barn. Beckman. 93 s. S.
7. Socialiseringsproblemet. Allmänna synpunkter. Tiden. viij, 99 s. Fi.
8. Ur socialiseringens 'européiska' idékrets. Tiden. viij, 210 s. Fi.
9. Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 1. Tiden. iv, 206 s. Fi.
10. Statligt kaffemonopol. Marcus. 192 s. Fi.
11. Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. Uppsala, Almqvist & Wiksell. 58*, 319 s. E.
12. Betänkande angående förlossningsvården och barnmorsköväsendet samt förebyggande mödra- och barnavård. Norstedt. 120 s. S.
13. Betänkande angående familjebeskattningen. Marcus. 147 s. Fi.
14. Betänkande angående dels planmässigt sparande och dels statliga bosättningslån. Norstedt. 55 s. S.
15. Betänkande angående moderskapspenning och mödrahjälp. Norstedt. 78 s. S.
16. Utredning rörande förhållandet mellan land- och sjötrafikmedel. Hæggröm. 183 s. K.
17. Förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen m. m. Norstedt. viij, 418 s. Ju.
18. Undersökningar rörande det samlade skattetrycket i Sverige och utlandet. Marcus. viij, 308 s. Fi.
19. Betänkande med förslag till lagstiftning angående skyddsskogar m. m. Marcus. 172 s. 1 karta. Jo.
20. Betänkande med förslag i anledning av verkställd granskning av 1932 års trafikutrednings förslag till förordning angående allmän automobiltrafik. Hæggröm. 54 s. K.
21. Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1935. Marcus. 274 s. 1 karta. S.
22. Den svenska sjöfartsnärigen. Statistisk-ekonomisk undersökning. Norstedt. 111 s. H.
23. Betänkande angående åtgärder för avhjälpande av de inom vissa delar av Norrbottens läns lapplappmark yppade missförhållanden samt rörande de kostnader som därav kunde föranledas m. m. Luleå, Länstryckeriet. 318 s. 1 bilaga. S.
24. Betänkande med förslag till lag om internationella rättsförhållanden rörande arv, testamente och bo-utredning m. m. Norstedt. 62 s. Ju.
25. Betänkande med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker m. m. Marcus. 163 s. Fi.
26. Sociala jordutredningens betänkande med förslag till revision av lagstiftningen angående avstyckning m. m. Marcus. 79 s. Jo.
27. Angående kontrollen över elektriska starkströmsanläggningar. Hæggröm. 185 s. H.
28. Kyrkogodset i Skåne, Halland och Blekinge under dansk tid. Marcus. xxxj, 405 s. E.
29. Betänkande om socialstyrelsens organisation. Beckman. 151 s. S.
30. Betänkande med förslag till lagstiftning angående skogar å städer och enskilda tillhöriga flygsandsfält i Hallands län. Marcus. 108 s. Jo.
31. Betänkande med utredning och förslag angående åtgärder för särskild undervisning och utbildning av psykiskt efterblivna i barn- och ungdomsåren. Hæggröm. 164 s. E.
32. Svensk arbetslöshetspolitik åren 1914—1935. Norstedt. 122 s. S.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre amordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1936: 32
SOCIALDEPARTEMENTET



SVENSK ARBETSLÖSHETSPOLITIK
ÅREN 1914—1935

*REDOGÖRELSE UTARBETAD INOM
SOCIALDEPARTEMENTET*

STOCKHOLM 1936
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
362735



STATE OF NEW YORK
OFFICE OF THE COMMISSIONER OF EDUCATION

ALBANY, N. Y., 1911

1911

EDUCATIONAL STATISTICS

FOR THE YEAR 1911

PRINTED BY THE STATE PRINTING OFFICE
ALBANY, N. Y., 1911



Efterföljande redogörelse har utarbetats för VI. Internationaler Gemeindekongress i Berlin den 8—13 juni 1936. Kostnaderna hava delvis bestritts av svenska stadsförbundet.

Med hänsyn till det intresse, som redogörelsen ansetts äga även för dem, som inom landet syssla med hithörande spörsmål, har det syntts lämpligt att befordra densamma till trycket. Någon omarbetning har därvid icke skett, varav följer, att upplysningar om vissa inom landet allmänt kända förhållanden fått kvarstå, ehuru de i första hand varit avsedda för utländska läsaare.

Utarbetandet av redogörelsen har handhåfts av biträdande sekreteraren hos statens arbetslöshetskommission T. Hessler (inledningen, kap. I—III och kap. VI) samt av förste amanuensen i socialdepartementet A. Berger (kap. IV och V).

Stockholm i maj 1936.

SOCIALDEPARTEMENTET.

Förhållanden rörande...
kongress i Berlin den 2-15 juni 1900. Westman, A. O. (1900).
an svenska statsrådets...
den härigenom...
som en...
att befordra...
att...
förhållanden...
läsa...
Förhållanden...
härutöver...
kap. VII...
IV och V.

Stockholm i juni 1900.

SOCIALDEPARTEMENTET

Inledning.

Sveriges areal, som uppgår till inemot 450,000 km², understiger med allenast 20,000 km² Tysklands ytvidd. Medan Sverige sålunda med avseende på arealen är en av Europas större stater, är emellertid invånarantalet förhållandevis litet, allenast 6·2 milj. (31 december 1934), motsvarande mindre än $\frac{1}{10}$ av Tysklands folkmängd. De norra delarna av Sverige, som till stor del utgöras av ofruktbara områden, äro mycket glest bebodda. Den avgjort största delen av befolkningen är bosatt i södra och mellersta Sverige samt längs kusten vid Bottniska viken.

Trots Sveriges nordliga läge — de sydligaste delarna äro belägna i jämnhöjd med norra Skottland, medan nordspetsen av Sverige når inemot 30 mil norr om polcirkeln — är klimatet tack vare Golfströmmen väsentligt gynnsammare än i andra lika nordligt belägna delar av världen. Sedan gammalt har huvuddelen av befolkningen livnärt sig på jordbruk och boskapsskötsel. Liksom i flertalet andra länder har emellertid dessa näringsgrenars relativa betydelse under 1800-talets senare del och under 1900-talet gått tillbaka främst till följd av den hastiga industriella expansionen. Medan sålunda år 1870 över 70 % av landets folkmängd hämtade sin näring ur jordbruket med binäringar, hade denna proportion år 1930 sjunkit till omkring 40 %. Även absolut sett är den folkmängd, som kommer på jordbruket, år 1930 lägre än år 1870. Trots denna utveckling får emellertid jordbruket alltjämt anses såsom en av landets viktigaste näringsgrenar.

Det svenska näringslivet belyses av tabell 1, i vilken yrkesutövarna fördelats efter olika yrkesgrupper. Uppgifterna grunda sig på resultaten av 1930 års folkräkning.

Landets rikedom på skog och förekomsten av naturliga transportleder i de många vattendragen ha gjort skogsbruket till en betydelsefull förvärvskälla. Det är vidare med hänsyn härtill naturligt, att trävaru- och pappersmasseindustrierna för landet ha blivit mycket viktiga näringar. Arbetsmarknaden i de mellersta och norra delarna av landet präglas till mycket stor del av de arbetstillfällena, som dessa industrier kunna bereda befolkningen.

Av Sveriges olika naturtillgångar må förutom skogen nämnas de ovanligt rikliga fyndigheterna av högprocentiga järnmalmer. Gruv- och järnhantering äro även betydelsefulla förvärvskällor för stora delar av befolkningen. Av övrig industriell verksamhet må nämnas stenindustrin, som för vissa delar av väst- och sydkusten (Bohuslän och Blekinge) utgör befolkningens hu-

Tab. 1. Antal yrkesutövare, fördelade på olika yrkesgrupper enligt folkräkningen den 31 december 1930.

Y r k e n	Antal	Procent
Jordbruk med binärningar	1,040,793	32.2
Industri och hantverk	926,999	28.6
Malmbrytning, mineral-, metall- och maskin- industri	205,281	6.3
Jord- och stenindustri	56,525	1.8
Trävaruindustri	100,825	3.1
Pappers- och grafisk industri	76,167	2.4
Närings- och nyttningsmedelsindustri	75,079	2.3
Textil- och beklädnadsindustri	153,010	4.7
Läder-, hår- och gummivaruindustri	63,910	2.0
Kemisk-teknisk industri	20,812	0.6
Byggnadsverksamhet, belysnings- och vatten- ledningsindustri m. m.	171,473	5.3
Ej specificerad industri	3,917	0.1
Handel och samfärdse	511,066	15.8
Allmän tjänst och fria yrken	184,139	5.7
Husligt arbete	208,827	6.4
F. d. yrkesutövare och övriga	364,378	11.3
Summa	3,236,202	100.0

vudsakliga näringsfång, ävensom textilindustrien. Stenindustrien arbetar väsentligen för export, medan textilindustrien är inriktad på produktion för hemmamarknaden.

Landets stora utsträckning i norr och söder — avståndet mellan den nordligaste och sydligaste delen uppgår till omkring 150 mil — medför, att de klimatologiska förhållandena bli synnerligen olika. I de nordligare delarna, där sommaren är kort, sysselsätter jordbruket arbetare endast under omkring fyra månader av året, medan arbetssäsongen i de sydligaste delarna är väsentligt längre, omkring sex månader eller mera. Utmärkande för jordbruket i de nordliga delarna av Sverige är vidare, att brukningsdelarna äro små. Detta medför, att i norr behovet av särskilt avlönad arbetskraft är väsentligt mindre än i söder, där brukningsdelarna genomgående äro större.

Av ålder har jordbruket tillgodosett sitt arbetskraftsbehov genom årsanställda arbetare. Under vintern ha dessa varit sysselsatta med skogsavverkningar ävensom med diverse förbättrings- och underhållsarbeten inom jordbruket. Endast i mindre utsträckning förekom tidigare, att särskild arbetskraft anställdes under vårbruket och skördetiden. Utvecklingen har emellertid gått därhän, att jordbruket alltmera övergått till dagavlönad arbetskraft, som anställes antingen för sommarhalvåret eller för ännu kortare tid.

Arbetena i skogarna erbjuda ett betydelsefullt komplement till jordbrukets arbetsmarknad. Avverkningarna äga huvudsakligen rum vintertid, då samtidigt nedforslingen sker av det huggna timret från skogarna till de frusna floderna. Under senare tid har emellertid utvecklingen gått mot en jämnare

fördelning av arbetstillfällena till alla delar av året, något som i sin tur ökat storleken av den fasta skogsarbetarkåren. Alltjämt äga emellertid avverkningarna vintertid betydande omfattning och utgöra ett viktigt näringsfång för den jordbrukande befolkningen i de skogbärande delarna av landet.

Inom industriens olika näringsgrenar äro tegelbruks- och sockerindustrierna typiska säsongyrken. Säsongvariationer av olika styrka göra sig emellertid gällande även inom flertalet andra näringsgrupper, exempelvis sågverksindustrien. Arbetet inom textilindustrien påverkas vidare av de höst och vår inträffande försäljningssäsongerna. Av övriga näringar må framhållas byggnadsindustrien, som till följd av kylan vintertid i stora delar av landet måste betydligt inskränkas. Vissa näringsgrupper erbjuda förhållandevis konstant arbetstillgång, såsom malmförädlingsindustrien, maskin- och metallindustrien samt livsmedelsindustrien.

Utvecklingen inom näringslivet har, om man bortser från jordbruket, gått mot en utjämning av säsongvariationerna. Vid bedömandet av vad denna utveckling har medfört för den enskilde individen bör emellertid hänsyn tagas till att variationer i arbetstillgången icke äro liktydiga med däremot svarande säsongsysselsättning och säsongarbetslöshet. Den enskilde arbetarens årliga sysselsättningsstid är nämligen beroende på förekomsten av varandra supplerande säsongarbeten på olika områden av arbetsmarknaden ävensom möjligheten att kombinera dessa. Inom näringslivet har under senare tid givit sig till känna en tendens till uppdelning av arbetsmarknaden i från varandra alltmera avgränsade delmarknader, något som medfört, att såväl benägenheten för som möjligheten till kombination av olika säsongarbeten minskats. Trots den utveckling, som ägt rum, är det sålunda sannolikt, att säsongarbetslösheten ur individuell synpunkt icke undergått en motsvarande utjämning. Huru utvecklingen verkligen gestaltat sig är emellertid till följd av otillfredsställande statistiskt material icke möjligt att belysa.

FÖRSTA AVDELNINGEN.

KAP. I.

Översikt över arbetslöshetens utveckling åren 1914—1935.

Innan en redogörelse lämnas för utvecklingen av arbetsmarknaden i Sverige under de senaste decennierna, torde med några ord böra beröras det förefintliga statistiska materialet.

Sverige saknar en arbetslöshetsstatistik i detta ords egentliga bemärkelse. Det finns sålunda inga uppgifter över det verkliga antalet arbetslösa. Utvecklingen av arbetsmarknaden får i stället beskrivas med tillhjälp av vissa andra uppgifter, vilka icke direkt ange antalet arbetslösa, men som dock kunna sägas vara förhållandevis goda mätare av de förskjutningar, som äga rum å arbetsmarknaden.

Sedan lång tid tillbaka ha olika lokala fackorganisationer frivilligt åtagit sig att till den centrala myndighet, som närmast handlägger ärenden av social natur, nämligen socialstyrelsen, lämna uppgifter rörande antalet inom vederbörande organisation till följd av arbetslöshet fristämplade medlemmar. Denna statistik omfattar sålunda allenast de organiserade arbetare, beträffande vilka arbetslöshetsuppgifter lämnas till socialstyrelsen. Statistiken avser vidare allenast industriens och handelns arbetare, icke arbetarna inom jordbruksnäringen.

Vid bedömandet av fackföreningsstatistiken får vidare hållas i minnet den betydande utveckling, som arbetarnas organisationer undergått under senare tid. Vid tiden före kriget var antalet organiserade arbetare förhållandevis litet och omfattade främst de mera yrkeskunniga arbetarna. Sedan denna tid har antalet betydligt ökat. Det kan sålunda nämnas, att, medan antalet arbetare inom de till landsorganisationen anslutna förbunden år 1914 uppgick till något mindre än 100,000, antalet vid utgången av år 1935 stigit till omkring 700,000. Denna betydande stegring av antalet organiserade arbetare har inneburit, att organisationerna tillförts nya arbetarkategorier med i genomsnitt större arbetslöshetsrisker. Fackföreningsstatistiken över antalet arbetslösa inom fackorganisationerna lämpar sig visserligen till att belysa variationerna i arbetslöshetens omfattning från en tidpunkt till en annan närliggande men tillåter däremot icke jämförelser av arbetslösheten för två från varandra mera avlägsset liggande tidpunkter.

Utvecklingen av arbetsmarknaden återspeglas även i variationen i antalet arbetssökande per 100 ledigannmälda platser vid den offentliga arbetsförmedlingen. Vid bedömandet av denna statistik får ihågkommas, att de arbets-

sökande ingalunda alltid äro arbetslösa. Statistiken rörande verksamheten vid den offentliga arbetsförmedlingen är sålunda ingen arbetslöshetsstatistik. Däremot ingår naturligen en del och kanske en stor del av de arbetslösa i antalet vid de olika förmedlingsanstalterna anmälda arbetssökande. Även vid bedömandet av denna statistik bör hänsyn tagas till den utveckling, som den offentliga arbetsförmedlingen undergått under de senaste decennierna. År 1914 utgjorde antalet genom den offentliga arbetsförmedlingen tillsatta platser 138,000; motsvarande antal år 1935 hade stigit till 317,000. Medan fackföreningsstatistiken uteslutande omfattar industriens, handelns och sjöfartens arbetare, avser åter arbetsförmedlingsstatistiken i främsta rummet jordbrukets arbetare.

Arbetsmarknaden belyses även i viss mån av antalet hos de lokala arbetslöshetskommittéerna anmälda arbetslösa. Såsom kommer att framgå av den efterföljande redogörelsen, skall en arbetslös person, som till följd av arbetslöshet önskar komma i åtnjutande av samhällets hjälp, anmäla sig hos ett särskilt kommunalt organ, arbetslöshetskommittén. Uppgifter rörande antalet hos dessa kommunala organ anmälda inrapporteras till den statliga uppsiktsmyndigheten över hjälpverksamheten för arbetslösa, statens arbetslöshetskommission. Denna statistik omfattar, såsom framgått av det föregående, allenast sådana arbetslösa, vilka anmält sig vara i behov av hjälp till följd av arbetslöshet; den avser sålunda ingalunda hela antalet arbetslösa. Det är emellertid naturligt, att variationerna i antalet hjälpsökande arbetslösa i viss mån skola återspegla förändringarna i läget å arbetsmarknaden. Uppgifter rörande antalet hjälpsökande arbetslösa finnas endast från och med oktober månad 1921; för vissa av de föregående månaderna samma år har antalet hjälpsökande arbetslösa kunnat approximativt uppskattas.

Den efterföljande skildringen av arbetslöshetens utveckling i Sverige stöder sig närmast på de ovan berörda uppgifterna rörande arbetslösheten inom fackorganisationerna, antalet arbetsansökningar per 100 lediga platser vid den offentliga arbetsförmedlingen och antalet hjälpsökande arbetslösa. Ingen av dessa tre statistiska serier åskådliggör arbetslöshetens omfattning, men tillsammans torde de förhållandevis väl belysa inträffade förskjutningar i läget å arbetsmarknaden.

Utvecklingen å arbetsmarknaden enligt det i det föregående berörda statistiska materialet framgår av tabellerna 2—4.

Arbetsmarknaden i Sverige gestaltade sig i stort sett mycket tillfredsställande under de närmaste åren före världskrigets utbrott. Arbetslöshet synes denna tid ha förekommit i endast ringa omfattning. Det framgår av de återgivna tabellerna, att antalet arbetsansökningar vid den offentliga arbetsförmedlingen i april och maj 1914 allenast uppgick till 91 respektive 93 per 100 lediga platser. Enligt dessa uppgifter kunde sålunda icke samtliga anmälda platser besättas. Det var tydligt, att på vissa områden brist på lämplig arbetskraft förelåg.

Tab. 2. Arbetslösheten inom fackorganisationerna.

Procent. Åren 1914—1935.

År	31/1	28/2	31/3	30/4	31/5	30/6	31/7	31/8	30/9	31/10	30/11	31/12	Årsmedeltal
1914	10.4	7.5	6.5	5.1	3.2	3.1	3.0	8.1	7.7	8.1	10.3	15.0	7.3
1915	14.8	12.0	11.2	8.5	6.7	6.3	4.0	3.6	3.5	3.8	4.5	7.7	7.2
1916	8.0	6.7	5.2	4.7	3.3	2.7	2.7	2.2	2.2	2.3	2.2	5.4	4.0
1917	5.9	5.5	6.1	4.4	2.8	3.1	3.3	2.8	2.4	2.8	2.4	5.8	4.0
1918	6.0	5.0	4.9	5.0	4.0	4.6	4.2	3.5	3.7	3.2	3.4	7.3	4.6
1919	7.5	7.6	8.1	7.5	6.1	4.6	3.8	3.2	3.1	3.2	3.8	7.2	5.5
1920	7.6	7.5	4.5	3.5	2.9	3.4	2.8	3.0	2.9	4.3	7.0	15.8	5.4
1921	20.1	20.7	24.5	24.2	25.1	27.7	27.9	27.4	27.3	27.1	28.8	33.2	26.6
1922	34.3	31.9	30.5	28.3	22.9	20.9	18.2	16.7	15.1	15.5	17.2	21.3	22.9
1923	20.5	19.4	18.0	14.9	10.7	9.8	9.1	8.6	8.0	8.2	9.3	14.0	12.5
1924	13.6	13.4	13.9	11.6	7.6	7.4	6.2	6.6	7.0	8.4	10.5	15.6	10.1
1925	14.8	13.6	12.0	10.8	8.2	8.2	7.6	7.7	8.5	10.1	11.8	19.5	11.0
1926	15.7	14.8	14.7	12.3	9.9	9.6	8.6	8.3	9.1	11.4	13.0	19.1	12.2
1927	16.3	15.6	14.1	12.3	9.9	9.4	8.3	7.9	8.4	10.4	12.8	18.6	12.0
1928	14.3	13.3	13.2	11.7	8.2	7.6	7.4	6.9	7.8	9.0	10.9	17.3	10.6
1929	14.8	14.6	13.7	11.4	7.7	6.8	6.3	6.1	6.7	8.2	10.1	16.3	10.2
1930	13.9	13.2	12.3	10.8	8.0	8.0	8.0	8.1	9.5	12.3	15.3	22.9	11.9
1931	20.2	18.7	19.4	17.1	13.2	12.4	11.8	12.8	13.4	16.4	19.3	26.5	16.8
1932	24.2	23.8	24.1	20.8	19.0	19.3	19.4	20.0	20.6	22.1	24.1	31.0	22.4
1933	28.8	27.7	28.7	24.3	21.1	20.3	19.4	19.6	19.2	20.2	22.3	27.2	23.3
1934	24.4	24.4	23.8	19.6	15.4	14.0	12.9	13.3	13.0	14.8	17.1	23.7	18.0
1935	22.3	20.1	18.5	16.0	12.0	11.3	9.9	10.2	10.9	12.7	14.9	21.3	15.0

Med krigsutbrottet inträdde en häftig rubbning av förhållandena å arbetsmarknaden. Till stor del torde dessa rubbningar vara att tillskriva den oro, som grep sinnena och som medförde, att arbetsgivare på vissa håll vidtogo omfattande inskränkningar i driften till följd av en befarad nedgång i efterfrågan på varor. Till en del voro naturligen de inträffade rubbningarna att tillskriva nödvändigheten av att taga landets produktivkrafter i anspråk för delvis nya uppgifter. Den omständigheten, att Sverige i samband med krigsutbrottet företog mobilisering, försvarade den industriella driftens upp- rätthållande, något som tog sig uttryck i nedläggande av eller inskränkningar i driften.

Världskriget skapade sålunda omedelbart en viss arbetslöshet i landet, som kännetecknade utvecklingen under hela återstoden av år 1914. Det var givetvis i främsta rummet exportindustrierna, som ledo avbräck genom krigstillståndet, men verkningarna gävo sig tillkänna även för en del industrier, som huvudsakligen arbetade för hemmamarknaden.

Den i anledning av världskrigets utbrott inträdda arbetslösheten nådde sin kulmen vid årsskiftet 1914/1915. Antalet arbetsansökningar per 100 lediga platser vid den offentliga arbetsförmedlingen kulminerade i januari månad och visade under våren 1915 en stark nedgång. Under sommaren kunde den av världskriget förorsakade arbetslösheten väsentligen anses övervunnen. Den efterträddes av synnerligen goda konjunkturer. Efterfrågan på varor från utlandet, särskilt från de krigförande länderna, ökades kraftigt i jäm-

Tab. 3. Antal ansökningar per 100 lediga platser vid den offentliga arbetsförmedlingen.

Åren 1914—1935.

År	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Års- medel- tal
1914	125	127	107	91	93	104	99	133	121	128	192	182	131
1915	202	181	147	125	118	135	134	122	110	110	141	113	141
1916	138	124	109	90	85	92	82	88	79	87	106	97	102
1917	110	124	118	108	93	94	88	83	81	100	115	105	108
1918	137	167	158	143	136	156	147	131	115	109	125	139	144
1919	179	162	141	111	99	100	101	97	92	92	113	110	122
1920	125	112	91	80	84	92	94	95	98	110	155	153	113
1921	246	301	240	203	213	258	261	235	223	263	384	473	282
1922	482	479	381	368	257	215	203	172	155	177	269	321	296
1923	346	308	231	165	135	146	141	140	126	129	191	195	186
1924	270	236	186	157	136	134	142	135	128	149	227	237	177
1925	329	292	224	172	163	161	165	158	156	175	259	237	206
1926	310	279	204	170	168	171	165	155	161	192	298	290	212
1927	337	299	227	183	176	166	154	150	145	172	268	264	210
1928	325	300	218	171	151	159	170	162	143	159	248	239	201
1929	267	229	180	154	136	137	138	136	128	150	211	214	174
1930	265	226	177	143	131	128	141	144	147	178	274	251	183
1931	243	254	200	202	170	196	206	207	204	271	483	388	251
1932	453	508	397	382	380	405	420	409	407	463	853	881	487
1933	735	737	729	620	559	566	626	579	577	663	865	810	685
1934	735	694	514	477	383	379	362	332	331	379	549	531	463
1935	485	477	414	321	303	284	277	255	244	284	434	442	365

förelse med förhållandena under fredstiden, något som särskilt gällde exportindustriernas produkter. Den gynnsamma utvecklingen fortsatte även under år 1916, då relationen mellan arbetsansökningar och lediga platser än ytterligare sjönk; den uppgick i juli 1916 till allenast 82. En påtaglig brist på arbetskraft förelåg sålunda denna tid.

I slutet av år 1916 och början av år 1917 framträdde tecken på försämrade konjunkturer. De synnerligen gynnsamma avsättningsmöjligheterna började motvägas av ökade svårigheter att anskaffa råmaterial, något som sammanhängande med skärpningen av krigföringen till sjöss och de krigförande makternas strävan att inskränka råvarutillförseln till de neutrala länderna. År 1918 ingick med ett starkt försämrat läge. Bristen på råvaror inom industrien gjorde sig nu alltmer kännbar. Svårigheterna minskades visserligen något till följd av det handelsavtal, som Sverige i maj 1918 ingick, och som medförde vissa lättnader i tillförseln av råvaror. Efter vapenstillståndet i november 1918 inträffade emellertid en kort och häftig kris. Man väntade ett omfattande prisfall, varför inskränkningar i driften allmänt vidtog. Mycket snart vände sig utvecklingen emellertid på nytt. Det framgår av tabellerna, att arbetstillgången år 1919 var mycket god; på våren detta år satte en ny högkonjunktur in, som varade till på sensommaren år 1920. I april sistnämnda år utgjorde antalet arbetsansökningar per 100 lediga platser allenast 80.

Tecken på en ny omsvängning av konjunkturerna gävo sig i Sverige till-

Tab. 4. Antalet till arbetslöshetskommissionen

Oktober 1921—

År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni
1921.....	(60,000)	—	—	—	—	—
1922.....	163,200	158,600	149,000	126,800	83,000	49,300
1923.....	55,500	49,200	43,400	35,200	24,100	20,700
1924.....	16,600	15,900	13,700	10,300	7,000	5,600
1925.....	20,600	21,600	18,600	14,800	12,100	10,300
1926.....	22,700	22,300	20,500	16,600	13,900	11,800
1927.....	27,400	25,400	22,400	22,200	18,200	15,200
1928.....	26,700	26,300	24,600	19,600	14,100	11,200
1929.....	18,500	17,700	15,700	12,300	8,400	5,900
1930.....	16,600	15,400	13,600	11,400	9,000	6,600
1931.....	40,200	41,600	41,900	39,400	34,600	31,100
1932.....	103,700	108,000	109,700	111,300	104,100	97,400
1933.....	180,600	181,900	186,600	176,800	156,200	145,500
1934.....	171,500	166,300	160,300	145,600	116,300	99,600
1935.....	93,400	89,800	83,600	75,100	61,200	51,200

käna redan i medio av år 1920. Såväl fackföreningsstatistiken som uppgifterna rörande den offentliga arbetsförmedlingen visade under de senare sommarmånaderna en ogynnsam utveckling. Den procentuella arbetslösheten inom fackorganisationerna visade en kraftig stegring. Den 31 oktober utgjorde sålunda antalet arbetslösa fackföreningsmedlemmar 4.3 0/0, i november 7.0 0/0 och i december icke mindre än 15.8 0/0.

En allmän stagnation förmärktes inom näringslivet. Omfattande realisationer vidtoges och den industriella produktionen sjönk snabbt. År 1921 medförde ett ytterligare försämrat läge. Arbetslösheten låg under hela året på en mycket hög nivå, och sommaren medförde knappast någon förbättring i läget. Hösten 1921 steg antalet arbetslösa inom fackorganisationerna till 33.2 0/0, d. v. s. motsvarande nästan jämnt $\frac{1}{3}$ av samtliga rapporterade fackföreningsmedlemmar.

Början av år 1922 utmärkte kulmen av lågkonjunkturen. Antalet arbetsansökningar per 100 lediga platser hade nu stigit till 482. Enligt den av arbetslöshetskommissionen förda statistiken utgjorde antalet hjälpsökande arbetslösa över 163,000, ett för denna tid mycket högt antal.

Våren 1922 innebar en avsevärd lättnad av trycket å arbetsmarknaden. Den industriella produktionen kom nu åter i gång, och antalet arbetslösa sjönk avsevärt. Utvecklingen belyses bäst av uppgifterna rörande arbetslösheten inom fackorganisationerna och den offentliga arbetsförmedlingens statistik. Den starka nedgången i antalet hjälpsökande arbetslösa sammanhänger nämligen delvis med de betydande avstängningar från arbetslöshets hjälp, som denna tid vidtoges av arbetslöshetskommissionen, och som medförde, att arbetslösa i stor utsträckning slutade att anmäla sitt hjälpbehov till följd av att möjligheter till erhållande av hjälp icke förelågo. Ehuru hösten 1922 medförde någon försämring, var läget dock väsentligt bättre än ett år tidigare. Under år 1923 sjönk arbetslösheten än ytterligare. Alltjämt

nen rapporterade hjälpsökande arbetslösa.

december 1935.

Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Årsmedeltal
(80,000)	—	—	98,300	120,000	141,000	(c:a 85,000)
38,300	36,000	35,100	37,300	43,500	45,900	80,500
19,100	15,800	12,700	11,900	13,800	16,100	26,400
4,800	4,200	4,500	6,500	9,200	12,600	9,200
9,400	9,500	10,200	13,100	18,000	20,300	14,900
10,800	11,200	12,000	15,600	20,100	24,700	16,900
12,200	12,800	12,900	16,500	21,400	24,200	19,200
9,500	9,800	10,000	13,000	16,400	18,700	16,700
5,100	4,800	5,000	7,300	9,800	12,000	10,200
5,800	6,300	8,600	14,600	24,800	31,900	13,700
30,500	35,700	40,400	57,100	77,300	88,800	46,500
94,700	99,800	106,400	123,600	147,000	161,200	113,900
138,900	144,200	151,500	164,700	170,700	171,100	164,100
86,300	83,000	78,900	84,800	92,000	92,900	114,800
42,600	41,700	41,200	47,000	54,200	58,000	61,600

dröjde dock denna tid omfattande arbetslöshet kvar inom vissa näringsgrenar, såsom inom gruv- och järnbruksindustrien. År 1924 torde väsentligen kunna karakteriseras såsom ett återhämtningens år. Sommaren 1924 betecknar ett bottenläge i arbetslöshetens omfattning; antalet hjälpsökande hade nu nedgått till allenast 4,200.

För bedömandet av utvecklingen under de följande åren torde i korthet böra lämnas några uppgifter rörande produktionens utveckling i Sverige. Uppgifter, belysande ökningen av den sysselsatta arbetskraften, av produktionsvolymen och av den använda drivkraften, ha sammanställts i efterföljande tabell.

Tab. 5. Jämförelse mellan ökningen av antalet arbetare, av produktionsvolym och av drivkraft inom industriell verksamhet.

Åren 1924—1934. År 1924 = 100.

Å r	Produktions- volym	Arbetar- antal	Drivkraft Hkr
1924	100	100	100
1925	103	103	104
1926	113	107	109
1927	116	108	114
1928	123	116	121
1929	138	119	127
1930	138	120	132
1931	132	113	141
1932	125	106	141
1933	133	104	143
1934	160	116	151

Det framgår av denna tabell, att från år 1924 fram till och med år 1930 såväl arbetarantalet som produktionsvolymen varit i stigande. Industrien har kunnat för varje år sysselsätta ett allt större antal arbetare. Det framgår emellertid vidare, att stegringen av produktionens omfattning gått i hastigare tempo än stegringen av arbetarantalet. Den använda drivkraften har samtidigt mycket kraftigt ökats. Medan sålunda under tiden 1924—1930 arbetarantalet stegrats med 20 %, har antalet i anspråk tagna hästkrafter ökats med 32 % och produktionsvolymen med 38 %. Det anförda siffermaterialet återspeglar den omfattande rationaliseringen inom svensk industri denna tid.

Till belysning av utvecklingen under tiden efter den stora fredskrisen återgives i följande tabell antalet hjälpsökande fördelade på olika yrken. Enär en delvis ny yrkesförteckning kom till användning från den 1 januari 1935, föreligga för detta år jämförbara uppgifter allenast för de olika huvudgrupperna.

Tab. 6 a. Hjälpsökande arbetslösa

Antal. Årsmedeltal

Y r k e s g r u p p	1923	1924	1925	1926
Jordbruk och skogshushållning.....	1,704	380	1,119	926
Jordbruk	995	291	442	451
Skogshushållning	709	89	677	475
Industri och hantverk	17,171	5,796	8,355	9,104
Gruvdrift och malmförädling	2,732	955	1,664	1,899
Jord-, sten- och glasindustri	2,537	618	587	887
Metall- och maskinindustri.....	5,907	2,067	1,950	1,569
Trävaruindustri	1,272	442	1,673	2,021
Byggnadsverksamhet.....	1,659	665	1,211	1,429
Läder-, hår-, gummi- o. d. industri.....	708	59	107	142
Textilindustri	114	67	113	141
Beklädnadsindustri	127	40	64	78
Närings- och njutningsmedelsindustri	307	140	182	202
Kemisk-teknisk och belysningsindustri	201	60	163	99
Trämasse- och pappersindustri	266	44	54	57
Grafisk industri	148	45	47	56
Industri och hantverk, ej särsk. specif.	1,793	594	540	524
Sjöfart och fiske.....	564	340	564	301
Handel och samfärdsel.....	1,592	625	996	956
Kontors-, bank- och försäkringspersonal.....	223	51	87	61
Butiks- och magasinpersonal.....	468	221	332	321
Hotell-, kafé- och restaurangrörelse	61	25	26	32
Landtransport.....	663	278	491	509
Allmän och litterär verksamhet	13	4	4	8
Handel och samfärdsel, ej särsk. specif.	164	46	56	25
Husligt arbete.....	132	38	11	5
Arbete, ej hänförligt till annan grupp	5,287	2,062	3,837	5,558
Summa	26,450	9,241	14,882	16,850

Trots att industrien under åren närmast efter år 1924 kunde sysselsätta ett alltjämt ökat antal arbetare, kännetecknades utvecklingen av arbetsmarknaden av ett stegrat överskott på ledig arbetskraft. Under början av år 1924 fram till och med september månad hade arbetslöshetsprocenten inom fackorganisationerna legat lägre än under föregående år; från och med oktober lågo 1924 års siffror högre än motsvarande relationstal för år 1923. Slutet av år 1924 kännetecknades av en hastigt stigande arbetslöshet, ett förhållande, som även återspeglas i det till kommissionen rapporterade antalet hjälpsökande arbetslösa, som inom loppet av några få månader flerdubblades. Denna utveckling fortsatte sedermera under åren 1925 och 1926. I slutet av år 1926 och i början av år 1927 synes den stigande arbetslösheten ha nått sin kulmen. Våren 1927 medförde en nedgång, och arbetsmarknaden utvecklade sig härefter under de närmaste åren åter i gynnsam riktning.

Arbetslösheten åren 1925—1927 visade en helt annan karaktär än under fredskrisen. Åren 1921—1923 berörde arbetslösheten praktiskt taget alla nä-

fördelning på olika yrkesgrupper.

1923—1935.

1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
921	794	424	611	6,560	19,850	30,106	17,786	6,586
534	499	258	335	1,624	6,849	12,769	9,140	3,187
387	295	166	276	4,936	13,001	17,337	8,646	3,399
9,826	7,623	4,618	6,619	22,694	49,835	69,864	48,830	28,110
1,502	1,297	693	918	3,360	7,948	8,242	4,865	
964	530	353	600	5,203	8,348	12,000	10,612	
1,718	1,203	639	936	3,438	9,220	12,534	7,461	
2,445	1,830	1,243	2,003	5,777	11,258	13,442	8,905	
1,660	1,428	843	1,032	2,179	6,822	12,513	8,445	
178	112	86	102	218	405	859	543	
156	107	94	137	163	416	841	492	
117	117	84	97	172	543	1,211	1,044	
237	209	143	150	308	904	1,641	1,522	
100	114	83	85	176	448	665	684	
131	125	71	221	919	1,702	2,511	1,651	
81	67	26	22	56	228	446	324	
537	484	260	316	725	1,593	2,959	2,282	
234	194	97	148	530	1,600	2,708	2,304	1,270
1,251	1,251	655	820	1,813	5,397	11,238	9,342	5,490
96	89	46	54	130	471	1,044	1,080	
413	389	225	241	491	1,395	2,899	2,540	
43	50	30	43	87	287	885	739	
655	640	320	457	1,014	3,005	5,777	4,524	
11	12	8	5	17	98	309	281	
33	72	26	20	74	141	324	178	
10	11	62	29	36	132	376	210	45
6,987	6,788	4,356	5,496	14,907	37,092	49,762	36,330	20,080
19,229	16,661	10,212	13,723	46,540	113,906	164,054	114,302	61,581

Tab. 6 b. Hjälsökande arbetslöshets

Procent. Årsmedeltal

Y r k e s g r u p p	1923	1924	1925	1926
Jordbruk och skogshushållning	6.5	4.1	7.6	5.5
Jordbruk	3.8	3.1	3.0	2.7
Skogshushållning	2.7	1.0	4.6	2.8
Industri och hantverk	65.0	62.7	56.0	54.0
Gruvdrift och malmförädling	10.3	10.3	11.2	11.3
Jord-, sten- och glasindustri	9.6	6.7	3.9	5.3
Metall- och maskinindustri	22.3	22.4	13.1	9.3
Trävaruindustri	4.8	4.8	11.2	12.0
Byggnadsverksamhet	6.3	7.2	8.1	8.5
Läder-, hår-, gummi- o. d. industri	0.4	0.6	0.7	0.8
Textilindustri	0.4	0.7	0.8	0.8
Beklädnadsindustri	0.5	0.4	0.4	0.5
Närings- och nyttningsmedelsindustri	1.2	1.5	1.2	1.2
Kemisk-teknisk och belysningsindustri	0.8	0.7	1.1	0.6
Trämasse- och pappersindustri	1.0	0.5	0.4	0.3
Grafisk industri	0.6	0.5	0.3	0.3
Industri och hantverk, ej särsk. specif.	6.8	6.4	3.6	3.1
Sjöfart och fiske	2.1	3.7	3.8	1.8
Handel och samfärdsel	5.9	6.8	6.7	5.7
Kontors-, bank- och försäkringspersonal	0.8	0.6	0.6	0.4
Butiks- och magasinpersonal	1.8	2.4	2.2	1.9
Hotell-, kafé- och restaurangrörelse	0.2	0.3	0.2	0.2
Landtransport	2.5	3.0	3.3	3.0
Allmän och litterär verksamhet	—	—	—	0.1
Handel och samfärdsel, ej särsk. specif.	0.6	0.5	0.4	0.1
Husligt arbete	0.5	0.4	0.1	—
Arbete, ej hänförligt till annan grupp	20.0	22.3	25.8	33.0
Summa	100.0	100.0	100.0	100.0

ringsgrenar och drabbade såväl den yrkeskunniga som den icke yrkeskunniga arbetskraften. Åren 1925—1927 var det åter främst grovarbetarna, som drabbades av otillräcklig arbetstillgång. Detta förhållande framgår med särskild tydlighet av arbetslöshetskommissionens statistik. Medan exempelvis gruppen »Arbete, ej hänförligt till annan grupp», som utgöres av grov- och diversearbetare, år 1924 i genomsnitt omfattade omkring 2,100, hade antalet år 1927 stigit till 7,000. Trots att totalantalet hjälpsökande samtidigt undergått en avsevärd ökning, hade dock grovarbetarnas relativa andel av de hjälpsökande stegrats från 22.3 % år 1924 till 36.4 % år 1927. Bristen på arbetstillfällen för grovarbetare var så påtaglig, att arbetslösheten denna tid ofta karakteriserades såsom ett grovarbetarproblem. Orsakerna härtill voro många.

Under den stora krisen år 1921—1923 hade av naturliga skäl knappast någon nyrekrytering av arbetskraft ägt rum. Detta medförde i första hand omedelbart försämrade arbetstillgång och därmed arbetslöshet för de unga

fördelning på olika yrkesgrupper.

1923—1935.

1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
4.8	4.8	4.1	4.5	14.1	17.4	18.3	15.5	10.7
2.8	3.0	2.5	2.5	3.5	6.0	7.8	8.0	5.2
2.0	1.8	1.6	2.0	10.6	11.4	10.5	7.5	5.5
50.9	45.7	45.3	48.2	48.8	43.8	42.6	42.5	45.6
7.8	7.8	6.8	6.7	7.2	7.0	5.0	4.2	
5.0	3.2	3.5	4.4	11.2	7.3	7.3	9.2	
8.9	7.2	6.3	6.8	7.4	8.1	7.6	6.5	
12.7	11.0	12.2	14.6	12.4	9.9	8.2	7.8	
8.6	8.6	8.3	7.5	4.7	6.0	7.7	7.4	
0.9	0.7	0.8	0.7	0.5	0.3	0.5	0.5	
0.8	0.6	0.9	1.0	0.3	0.4	0.5	0.4	
0.6	0.7	0.8	0.7	0.4	0.5	0.7	0.9	
1.2	1.2	1.4	1.1	0.7	0.8	1.0	1.3	
0.5	0.7	0.8	0.6	0.4	0.4	0.4	0.6	
0.7	0.7	0.7	1.6	2.0	1.5	1.5	1.4	
0.4	0.4	0.3	0.2	0.1	0.2	0.3	0.3	
2.8	2.9	2.5	2.3	1.5	1.4	1.9	2.0	
1.2	1.2	0.9	1.1	1.1	1.4	1.7	2.0	2.1
6.6	7.5	6.4	5.9	3.9	4.7	6.9	8.1	8.9
0.5	0.5	0.5	0.4	0.3	0.4	0.6	0.9	
2.2	2.3	2.2	1.8	1.0	1.2	1.8	2.2	
0.2	0.3	0.3	0.3	0.2	0.3	0.5	0.6	
3.4	3.9	3.1	3.3	2.2	2.6	3.5	3.9	
0.1	0.1	0.1	—	—	0.1	0.2	0.3	
0.2	0.4	0.2	0.1	0.2	0.1	0.3	0.2	
0.1	0.1	0.6	0.2	0.1	0.1	0.2	0.2	0.1
36.4	40.7	42.7	40.1	32.0	32.6	30.3	31.7	32.6
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

arbetarna. Den minskade och på sina håll praktiskt taget helt avstannade nyrekryteringen av arbetskraft innebar emellertid även, att de ungas möjligheter att förskaffa sig erforderlig yrkesutbildning försvårades. När krisen sedan lättade, och arbetstillfällena åter ökade, hade dessa arbetare ofta passerat den ålder, då de lämpligen kunde sysselsättas såsom lärlingar. De hade då ingen annan utväg att skaffa sig arbete än att söka anställning såsom grovarbetare. I andra hand kom sålunda krisen åren 1921—1923 att medföra en ökad tillströmning av arbetskraft till grovarbetargrupperna. Bland övriga bidragande orsaker må vidare nämnas, att samhällets hjälpverksamhet under krisen 1921—1923 i stor utsträckning hade lämnats i form av sysselsättning vid väg- och andra grovarbeten. Härigenom hade denna tid arbetslösa yrkesarbetare blivit tränade även för grovarbete, varigenom de sedermera, därest fortsatta svårigheter att vinna anställning inom deras gamla yrke förelågo, kommo att rekrytera grovarbetarnas stora skara. Det visade sig även, att, därest yrkesarbetare på detta sätt lämnade sitt gamla fack för

att övergå till grovarbete, betydande svårigheter förelågo att vända åter till det gamla facket, även sedan arbetstillgången inom detta ökat. De ovan påpekade förhållandena medförde även under de ekonomiskt gynnsamma åren 1928—1929 en förhållandevis stor arbetslöshet inom grovarbetarfacket. Den avbrutna rekryteringen av lärlingar kom emellertid även att medföra en inom vissa fack, särskilt den mekaniska verkstadsindustrien, kännbar brist på yrkesskickliga arbetare.

Största antalet hjälpsökande stod denna tid att finna inom gruvdrift och malmförädling, inom metall- och maskinindustrien samt inom trävaruindustrien. Särskilt inom den senare näringsgrenen var arbetslöshetens utveckling åren 1924—1927 mycket ogynnsam. Stenindustrien, som under krisen hårt drabbats av arbetslöshet, uppvisade denna tid förhållandevis god arbetstillgång.

Utvecklingen å arbetsmarknaden gick från och med år 1927 åter i gynnsam riktning. Förmånligast var utvecklingen såsom nämnts för den yrkesutbildade arbetskraften. På grund av den starka industriella expansionen denna tid uppstodo vidare flerstädes inom jordbruket svårigheter att erhålla arbetskraft i erforderlig utsträckning.

Slutet av 1920-talet kännetecknades av ett försämrat konjunkturläge i Förenta Staterna, Tyskland och flera andra länder. Det dröjde förhållandevis länge, innan verkningarna härav gåvo sig tillkänna i Sverige. Ännu under första hälften av år 1930 var arbetsmarknaden, något som även återspeglas i de ovan återgivna tabellerna, i stort sett opåverkad av det denna tid försämrade allmänna ekonomiska läget i världen. De första tecknen på ett omslag i konjunkturutvecklingen i Sverige gåvo sig visserligen tillkänna under våren och sommaren 1930, men omslaget kom så sakta och omärkligt, att någon direkt ogynnsam utveckling å arbetsmarknaden först mera tydligt framträdde i slutet av året. Till följd av att utvecklingen denna gång gick väsentligt långsammare än exempelvis var fallet i fråga om krisen 1921—1923, ansågs utvecklingen att börja med allenast innebära en konjunkturavmattning, ett tillfälligt avstannande av den hastiga expansionen åren 1928—1929. Den ogynnsamma utvecklingen fortgick emellertid under de närmast följande åren, då, om man bortser från tillfälliga säsongvariationer, arbetsmarknaden undergick en konstant försämring.

Av tabell 5 framgår, att produktionsvolymen inom industrien under tiden 1930—1932 gick tillbaka från 138 till 125; produktionsvolymen är här uttryckt i procent av densamma år 1924. I arbetarantalet skedde en motsvarande minskning, som emellertid fortsatte även under år 1933, då produktionsvolymen undergick en viss ökning. Utvecklingen mellan åren 1930 och 1933 innebar, att arbetarantalet minskades från 455,000 till 393,000 eller med 62,000 arbetare. Det torde förtjäna bemärkas, att drivkraften trots produktionsvolymens minskning icke någon gång nedgick.

Arbetslösheten inom fackorganisationerna undergick en betydande stegring. Medan arbetslöshetsprocenten år 1930 hade utgjort 11.9 % i genomsnitt för hela året, utgjorde den år 1933 23.3 %. På samma sätt ökades antalet

ansökningar per 100 lediga platser vid den offentliga arbetsförmedlingen från 183 till 685.

Antalet hjälpsökande arbetslösa hos de lokala arbetslöshetsorganen undergick från slutet av år 1930 fram till början av år 1933 en praktiskt taget konstant stegring, endast tillfälligt avbruten under sommarmånaderna. Medan antalet hjälpsökande på sommaren 1930 hade uppgått till allenast 5,800, sjönk antalet år 1931 aldrig under 30,000, ett förhållande, som anger en avsevärd försämring. Hösten 1931 betecknar en allt hastigare fortskridande försämring. Antalet hjälpsökande stegrades för varje månad och översteg med ingången av år 1932 100,000-talet. Hjälpsökandet, i den mån detta återspeglas i arbetslöshetskommissionens statistik, fortsatte att stegras år 1932 och nådde kulmen i mars 1933 med inemot 187,000 anmälda hjälpsökande arbetslösa.

Enligt de i tabellerna 2—4 återgivna uppgifterna synes kulmen av krisen ha passerats under våren 1933. Sommaren detta år medförde en påtaglig nedgång i arbetslöshetens omfattning; denna var naturligen delvis och kanske huvudsakligen av säsongnatur men synes även i någon mån vara att tillskriva en verklig förbättring i det vid denna tid ytterligt ogynnsamma konjunkturläget. Visserligen ökades vintern 1933—1934 arbetslösheten ånyo, men den var dock av mindre omfattning än under motsvarande tid ett år tidigare. Den gynnsamma utvecklingen gav sig med särskild styrka tillkännan år 1934, under vilket år antalet hjälpsökande arbetslösa sjönk med inemot hälften; arbetslösheten inom fackorganisationerna nedgick avsevärt om än icke i fullt samma proportion. Denna utveckling fortsatte sedermera under år 1935, som kan betecknas som ett återhämtningsår.

Arbetslöshetens utveckling under den senaste krisen enligt arbetslöshetskommissionens statistik belyses tydligare, om antalet anmälda arbetslösa sättes i relation till folkmängden. Enär den registrerade arbetslösheten praktiskt taget omfattat allenast män, synas vid en dylik jämförelse kvinnorna helt böra fränskiljas. I efterföljande tabell har antalet hjälpsökande män satts i relation till antalet män inom landet.

Tab. 7. Antal hjälpsökande män. Procent av manliga befolkningen. Anmälda hjälpsökande per 1,000 manliga arbetstagare.

Januari och juli 1930—1936.

Å r	Antal hjälpsökande män		% av manliga befolkningen		Anmälda hjälpsökande per 1,000 manliga arbetstagare ¹	
	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli
1930	16,580	5,796	0.6	0.2	12	4
1931	39,990	30,466	1.3	1.0	26	20
1932	103,579	94,528	3.4	3.1	68	62
1933	179,638	137,758	5.9	4.5	118	90
1934	169,468	85,826	5.5	2.8	110	56
1935	92,947	42,467	3.0	1.4	60	28
1936	61,202	—	2.0	—	40	—

¹ Manliga arbetstagare ha överslagsvis beräknats till 50 % av manliga befolkningen.

Vid bedömandet av denna tabell får hänsyn tagas till att uppgifterna rörande befolkningen hänföra sig till alla åldrar och att de sålunda även omfatta dem, som å arbetsmarknaden icke uppträda såsom arbetstagare eller arbetssökande. Enär omkring $\frac{2}{3}$ av den manliga befolkningen befinna sig i åldern 15—65 år, och då antalet män, som icke utbjuda sin arbetskraft på arbetsmarknaden, torde antagas motsvara omkring $\frac{1}{6}$ av samtliga, synes man kunna approximativt uppskatta den del av den manliga befolkningen, som uppträder å arbetsmarknaden, till omkring hälften av samtliga män. Antalet hjälpsökande män i relation till det sålunda beräknade antalet löntagare har även återgivits i tabell 7.

Juli månad 1930, d. v. s. innan ännu några nämnvärda verkningar av krisen gjort sig gällande inom landet, motsvarade antalet anmälda manliga arbetslösa allenast 0.2 % av befolkningen, d. v. s. 4 arbetslösa på 1,000 manliga arbetstagare. Under den följande tiden visade arbetslösheten en kontinuerlig stegring, endast avbruten sommartid av mindre säsongförbättringar. I januari 1931 hade arbetslösheten stegrats, så att den motsvarade 26 arbetslösa på 1,000 arbetstagare, och i januari 1932 var motsvarande siffra 68. Kulmen nåddes, såsom redan berörts, i början av år 1933; i januari detta år motsvarade antalet anmälda arbetslösa 118 av 1,000 arbetstagare. På sommaren sjönk detta relationstal visserligen tillbaka till 90, men i januari 1934 var det åter så högt som 110. Den starka förbättringen under år 1934 framträder sedan markerat. Medan från januari 1933 till januari 1934 relations-talet, såsom nämnts, gått tillbaka allenast från 118 till 110, sjönk det under det därpå följande året, januari 1934—januari 1935, från 110 till 60 och under tiden januari 1935—januari 1936 slutligen till allenast 40.

Den omfattande arbetslösheten åren 1931—1933 gav sig tillkänna inom alla yrken. Vissa näringsgrenar drabbades emellertid särskilt hårt av den betydande arbetsbristen. Detta var fallet med skogsbruket, något som för stora delar av befolkningen inom de mellersta och norra delarna av landet förorsakade allvarsamma försörjningssvårigheter. Betydande var vidare arbetslösheten inom trävaruindustrien. Enär en stor del av denna verksamhet är koncentrerad till en viss del av landet (Västernorrlands län), drabbades denna landsända ovanligt hårt av krisen.

Det under åren 1931—1933 mycket höga antalet hjälpsökande inom gruppen jord-, sten- och glasindustri är att tillskriva den omfattande arbetslösheten inom stenindustrien. Denna är, såsom nämnts, i huvudsak koncentrerad till tvenne delar av landet vid väst- och sydkusten, nämligen Bohuslän och Blekinge. Även i dessa delar uppkommo under krisen omfattande försörjningssvårigheter; den omständigheten, att befolkningens i dessa trakter praktiskt taget enda förvärvskälla på detta sätt sinade, medförde även, att särskilda hjälpåtgärder vidtogos för denna näringsgren.

Den allmänna depressionen drabbade av naturliga skäl mycket hårt den tunga industrien ävensom byggnadsindustrien. Vid bedömandet av arbetslöshetsuppgifterna för denna senare näringsgren bör emellertid hänsyn även

tagas till att den under större delen av år 1933 och i början av år 1934 berördes av en omfattande arbetskonflikt.

Under den här berörda tiden har sålunda utvecklingen av arbetsmarknaden i Sverige karakteriserats av tvenne mycket omfattande och allvarliga arbetslöshetsvågor, nämligen åren 1921—1923 och 1931—1933. Däremellan förekom en mindre arbetslöshetsperiod, nämligen åren 1925—1927. Denna utveckling av arbetsmarknaden torde böra hållas i minnet vid den efterföljande framställningen av de av samhället till förmån för de arbetslösa vidtagna åtgärderna, enär utvecklingen i ett flertal avseenden tydligt sätter sin prägel på hjälpåtgärdernas karaktär.

KAP. II.

Huvuddragen av hjälpverksamhetens utformning under tiden före 1 juli 1933.

Den under statens arbetslöshetskommission bedrivna hjälpverksamheten.

Organisationen.

Före år 1914 fanns icke någon särskild statlig organisation för samhällelig hjälpverksamhet till förmån för arbetslösa. Den hjälp som lämnades ägde rent kommunal karaktär och förmedlades genom kommunernas fattigvårdsmyndigheter. Från statens sida lämnades icke någon hjälp.

Vid den i januari 1914 sammanträdande lagtima riksdagen hade i statförslaget upptagits ett anslag om 300,000 kronor till arbetslöshetens bekämpande. Detta förslag blev emellertid i anledning av riksdagens upplösning icke upptaget till prövning. Vid den efter nyvalen sammanträdande riksdagen kom sedermera frågan rörande statlig hjälp åt arbetslösa i ett annat läge till följd av världskrigets utbrott. På grund av de avskedanden och driftsinskränkningar, som mångenstädes företogs, och inför den ovisshet, som präglade utvecklingen, fann sig regeringen föranlåten att omedelbart vidtaga olika åtgärder. Sålunda tillsattes bland annat olika kommissioner, som erhöles till uppgift att överväga åtgärder för tryggheten av vissa samhällsbehov. En av dessa var statens arbetslöshetskommission. Enligt regeringens beslut den 10 augusti skulle kommissionen ha att i samråd med socialstyrelsen upprätta och inkomma med förslag till åtgärder, som voro ägnade att motverka den under dåvarande förhållanden väntade arbetslösheten och mildra verkningarna av densamma.

Arbetslöshetskommissionen var sålunda från början ett rådgivande, till regeringen knutet organ, som uteslutande hade att avge förslag till vidtagan-

de av olika åtgärder. Någon egen beslutanderätt tillkom däremot ursprungligen icke kommissionen.

En av arbetslöshetskommissionens första åtgärder avsåg upprättande av lokala verkställighetsorgan för den understödsverksamhet för arbetslösa, som statsmakterna inför den hotande situationen beslöto att igångsätta. Dessa organ, som benämndes arbetslöshetskommittéer, skulle ha att behandla de enskilda hjälpfallen. Samtidigt inrättades, jämväl på initiativ av arbetslöshetskommissionen, s. k. länshjälpkommittéer. Dessa kommittéer skulle verka för samarbetet mellan de olika arbetslöshetskommittéerna inom länet och övervaka dessas verksamhet samt tillhandagå med råd och upplysningar.

Här skall icke i detalj redogöras för den utveckling, som arbetslöshetskommissionen från år 1914 undergått. I korthet må endast följande omnämnas. Arbetslöshetskommissionens befattning med arbetslöshetsärendena erhöll successivt en helt ändrad karaktär. Önskvärldheten att bereda hjälp åt arbetslösa i form av arbete medförde en tid efter krigets utbrott igångsättande av särskilda arbeten, vilkas kostnader delvis bestredos med statsbidrag. Uppsikten över dessa arbeten uppdrogs åt arbetslöshetskommissionen. Krisen 1921—1923 förändrade sedermera i grund arbetslöshetskommissionens ställning. Den stora arbetslösheten gjorde igångsättandet av omfattande arbeten erforderligt. Vidare visade det sig nödvändigt att avsevärt låta den kontanta understödsverksamheten ökas. Arbetslöshetskommissionens befattning med den löpande verksamheten växte samtidigt som kommissionen successivt förlorade sin karaktär av rådgivande organ till regeringen. Arbetslöshetskommissionen övergick denna tid faktiskt till en central myndighet, som ägde uppsikt över de tvenne institutioner, södra Sveriges statsarbeten och Norrlands statsarbeten, vilka närmast handhade driften av de till förmån för de arbetslösa igångsatta s. k. nödhjälpsarbetena. Det tillkom arbetslöshetskommissionen att meddela beslut rörande igångsättande av nödhjälpsarbetsföretag ävensom att mera allmänt bestämma den omfattning, i vilken arbetena skulle bedrivas.

Vid arbetslöshetens tillbakagång och hjälpåtgärdernas därav betingade nedskärning ansågs det icke längre erforderligt med tvenne särskilda institutioner för handhavandet av driften av nödhjälpsarbetena, utan denna arbetsuppgift överfördes år 1924 till arbetslöshetskommissionen. Från detta år framstår sålunda kommissionen icke endast såsom det centrala statliga organ, som handlägger ärenden rörande arbetslöshet, utan jämväl såsom ett statligt företag med uppgift att besluta om och handhava driften av de särskilda arbeten, som igångsättas såsom ett led i samhällets hjälpverksamhet för arbetslösa.

Arbetslöshetskommissionen hade, såsom nyss nämnts, att på eget initiativ igångsätta nödhjälpsarbeten i den utsträckning, som med hänsyn till arbetslöshetens bekämpande kunde anses erforderlig. Då från statsmakternas sida vid denna tid endast mera allmänt hållna direktiv utfärdades rörande verksamhetens bedrivande, ägde arbetslöshetskommissionen en mycket självständig ställning med möjlighet att förhållandevis fritt leda verksamheten. Här-

jämte var arbetslöshetskommissionen uppsiktsmyndighet över den med statsbidrag bedrivna kontanta understödsverksamheten. Under tiden fram till den 1 juli 1933, då den statliga verksamheten för arbetslöshetens bekämpande undergick en betydelsefull omläggning, var arbetslöshetskommissionen den myndighet, som, allenast under den allmänna uppsikt, som utövades av regeringen, ensam handhade den statliga hjälpverksamheten för arbetslösa och avgjorde densamma omfattning och de former, arbete eller understöd, i vilka arbetslöshetshjälpen inom de olika kommunerna skulle lämnas. Arbetslöshetskommissionen ägde med hänsyn härtill fullmakt att förhållandevis självständigt ikläda staten betydande ekonomiska förpliktelser.

Beslutanderätten i arbetslöshetskommissionen tillkom ett antal av regeringen utsedda ledamöter, vilket under förevarande period varierat, men som vid tiden närmast före hjälpverksamhetens omläggning år 1933 uppgick till fyra. En av ledamöterna tjänstgjorde såsom ordförande. Den förberedande behandlingen av de olika ärendena och verkställandet av arbetslöshetskommissionens beslut tillkom kansliet, bestående av ett antal tjänstemän.

Tidigare var det avsett, att bland kommissionens ledamöter representanter skulle finnas, förutom för staten, såväl för arbetsgivar- som arbetarintressena. Då till följd av utgången av den s. k. Stripakonflikten, för vilken i det följande (sid. 30 ff.) kommer att redogöras, huvudorganisationen å arbetarsidan, landsorganisationen i Sverige, förklarade sig icke kunna vara företrädare i arbetslöshetskommissionen, erhöi densamma från och med den 1 juli 1927 en ny sammansättning, som bibehölls oförändrad till i oktober 1933. Samtliga ledamöter utgjordes denna tid av företrädare för de statliga intressena. Till arbetslöshetskommissionens förfogande skulle vidare stå tvenne experter, en för arbetsgivar sidan och en för arbetarsidan. Särskild expert för arbetarsidan blev emellertid aldrig tillsatt, enär landsorganisationen icke ansåg sig vilja föreslå en härför lämplig företrädare. Till följd av att såsom chef för arbetslöshetskommissionens kansli emellertid utnämndes en person, som tidigare i egenskap av ledamot av kommissionen närmast representerat arbetarsidan, ansågs, att dennas intressen skulle kunna på erforderligt sätt bli företrädda.

Såsom nämnts, tog arbetslöshetskommissionen redan år 1914 initiativ till upprättande i de olika kommunerna av lokala arbetslöshetsorgan, nämligen arbetslöshetskommittéerna. Kommittéernas främsta uppgift var att vidtaga åtgärder i kommunerna för förebyggande av uppkomsten av arbetslöshet och att i den mån, som arbetslöshet trots dessa åtgärder uppkom, meddela hjälp åt de arbetslösa. Kommunerna ägde icke någon skyldighet att upprätta särskilda arbetslöshetskommittéer, men då arbetslöshet i någon större omfattning uppstod i en kommun, visade det sig i allmänhet ändamålsenligt att tillsätta ett särskilt organ för handläggande av arbetslöshetsärenden. De arbetslösa hade att vid behov av hjälp vända sig till arbetslöshetskommittén i den kommun, inom vilken de för tillfället uppehöi sig.

Antalet ledamöter i arbetslöshetskommittéerna har varierat i olika kommuner. Enligt bestämmelserna i den kungörelse, som reglerade den kontanta understödsverksamheten, skulle antalet utgöra lägst fyra och högst tio jämte erforderligt antal suppleanter. Ordföranden och hans suppleant utsågos icke av de kommunala myndigheterna utan av vederbörande länsstyrelse, som även utsåg en av revisorerna i kommittén.

För handläggande av arbetslöshetsärenden, gemensamma för hela länet, utsågos enligt vad redan berörts särskilda länsjälpkommittéer. Då emellertid dessas verksamhet i allmänhet icke erhöll större betydelse, torde de här kunna förbigås.

Allmänna villkor för arbetslöshetshjälp.

Under förevarande tidsperiod, nämligen från år 1914 till medio av år 1933, lämnades arbetslöshetshjälp huvudsakligen i tvenne former, nämligen genom hänvisning till arbeten, s. k. reservarbeten, samt genom meddelande av kontantunderstöd. Härjämte må nämnas, att i mindre utsträckning även förekom kursverksamhet, främst för unga arbetslösa. Statsmakterna meddelade ursprungligen närmare bestämmelser allenast rörande understödsverksamheten, icke i fråga om den hjälp, som lämnades i form av hänvisning till reservarbete. I fråga om denna hjälpform meddelades från riksdagens sida allenast vissa mera allmänna direktiv, främst rörande principerna för lönesättningen. Dessa bestämmelser beröras särskilt i det följande (sid. 31). Då reservarbetslinjen sedermera i samband med arbetslöshetens ökade omfattning vidgades, föreskrev emellertid arbetslöshetskommissionen med stöd av de befogenheter, som tillkommo densamma i egenskap av uppsiktsmyndighet, att för ifrågavarande hjälpform samma bestämmelser som i fråga om den kontanta understödsverksamheten skulle gälla. Härigenom blev även samhällets hjälpverksamhet i viss mån enhetligt reglerad. I förevarande avsnitt redogöres för innebörden av de bestämmelser, vilka på ovan angivet sätt reglerade såväl den kontanta understödsverksamheten som hjälp i form av sysselsättning vid reservarbeten, d. v. s. de allmänna villkoren för erhållande av statlig arbetslöshetshjälp; för hjälpverksamhetens förhållande till konflikter å arbetsmarknaden redogöres däremot särskilt i det följande (sid. 27). Den rent kommunala hjälpverksamheten, som bedrevs utan statsbidrag, regleras helt av vederbörande kommun.

Att börja med må erinras om några karakteristiska *grunddrag* för det svenska hjälpsystemet, sådant det tedde sig förevarande tid. Ansvaret för vidtagande av åtgärder till förmån för de arbetslösa åvilade alltid vederbörande kommunala organ. De beslutande kommunala myndigheterna hade sålunda att avgöra, huruvida hjälpverksamhet för de arbetslösa skulle igångsättas och den omfattning den skulle givas. Det ankom vidare på de kommunala myndigheterna att, därest medverkan från statens sida ansågs erforder-

derlig för bekämpandet av arbetslösheten, göra framställning om hjälp hos arbetslöshetskommissionen, som hade att avgöra, huruvida och i vad mån statens medverkan för arbetslöshetens bekämpande skulle lämnas.

Av det anförda följer, att kostnaderna för hjälpverksamheten för arbetslösa i första hand åvilade kommunerna. Statens medverkan till bestridandet av kostnaderna för hjälpen till de arbetslösa skedde år 1914 bland annat för att möjliggöra, att understöd lämnades i annan form än fattigvård. Den statliga verksamheten utvecklades emellertid sedermera främst i syfte att möjliggöra en jämnare fördelning av de bördor, som arbetslöshetshjälpen orsakade de olika kommunerna.

Ett annat av grunddragen i det svenska hjälpsystemet för arbetslösa var, att arbetslöshet icke skapade någon rätt till hjälp, utan att dylik allenast utgick i den mån behov av hjälp till följd av arbetslöshet förelåg. Hjälpbehovet prövades av en kommunal myndighet, och det överlämnades, såsom nyss nämnts, åt de kommunala myndigheterna att, även om ett konstaterat behov av arbetslöshetshjälp förelåg, besluta, huruvida särskild hjälp skulle utdelas eller icke. Arbetslöshetshjälpen skulle sålunda differentieras med hänsyn till de i de enskilda fallen föreliggande omständigheterna. Hjälpens omfattning kom emellertid av naturliga skäl även att röna inverkan av de ekonomiska uppföringar, som man i de olika kommunerna ansåg sig böra göra till förmån för de arbetslösa.

För den med statens bistånd bedrivna arbetslöshetshjälpen ha statsmakterna, såsom nämnts, uppställt vissa *villkor, vilka de arbetslösa skola uppfylla för att kunna komma i åtnjutande av dylik arbetslöshetshjälp*. Det första villkoret för erhållande av statlig arbetslöshetshjälp i någon form var, att den arbetslöse vid sin hänvändelse till det lokala arbetslöshetsorganet kunde styrka, att han sökt men icke kunnat erhålla arbetsanställning. Det fordrades med hänsyn härtill, att varje hjälpsökande före sin hänvändelse om hjälp anmält sig såsom arbetssökande hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen och att han icke kunnat anvisas lämpligt arbete. För att möjliggöra dylik anmälan ålåg det arbetslöshetskommittén att tillse, att ett organ för arbetsförmedlingen fanns inom kommunen.

Den hjälpsökande skulle vidare kunna styrka, att han var oförvällat arbetslös, d. v. s. att han icke slutat sin anställning på egen begäran, utan att arbetslösheten uppkommit i anledning av arbetsbrist.

De nyss anförda bestämmelserna voro de *primära villkoren* för erhållande av arbetslöshetshjälp. Härjämte ha emellertid i olika hänseenden föreskrivits vissa bestämmelser, av vilka här i korthet följande må beröras.

Statlig arbetslöshetshjälp utgick regelmässigt allenast till *svenska medborgare*. Regeringen erhöi emellertid bemyndigande att under förutsättning av reciprocitet förordna om hjälpverksamhetens utsträckande jämväl till utlänningar, som under längre tid varit bosatta i Sverige och därunder haft stadigvarande anställning inom det svenska näringslivet. Med stöd av detta be-

myndigande har Sverige slutit dylika överenskommelser med Danmark, Norge, Polen, Schweiz, Tyskland och Tjeckoslovakien.

Arbetslöshetshjälp utdelades under tiden före den 1 juli 1933 vidare allenast till personer, som fyllt 15 år. I fråga om hjälp genom sysselsättning vid reservarbeten gällde dock en åldersgräns om 18 år. Någon högsta åldersgräns för erhållande av statlig arbetslöshetshjälp förefanns icke formellt. Ett villkor för erhållande av arbetslöshetshjälp var emellertid, att vederbörande skulle vara *arbetsför*. Denna bestämmelse avsåg att från de arbetslösa skilja fattigvårdsklientelet, som skulle omhändertagas av de särskilda kommunala fattigvårdsmyndigheterna. Särskilda bestämmelser reglerade vidare förhållandet till fattigvården för att undvika, att hjälp samtidigt skulle utgå till en och samma person såväl i form av arbetslöshetsunderstöd som fattigvård.

Arbetslöshetshjälpens ursprungligen starka karaktär av kommunal angelägenhet medförde, att hjälpen blev i viss mån beroende på de arbetslösas *hemortsförhållanden*. I Sverige skall varje medborgare årligen i november månad undergå mantalsskrivning inom den kommun, där han är bosatt. Statlig arbetslöshetshjälp skulle enligt de för verksamheten gällande bestämmelserna i allmänhet icke utgå till andra hjälpsökande än de, som voro mantalsskrivna i vistelsekommunen. Undantag kunde dock göras för sådana personer, som haft stadigvarande uppehåll i kommunen, ehuru de icke blivit där mantalsskrivna, och beträffande vilka det kunde antagas, att de hade större möjlighet till försörjning därstädes än i mantalsskrivningskommunen. De kommunala myndigheterna ägde emellertid möjligheter att föreskriva strängare villkor i fråga om hemortsförhållandena än de ovan angivna. Denna rättighet togo ock ett flertal kommuner, främst städer, i anspråk för att såvitt möjligt undvika inflyttning av arbetslösa från kringliggande landsbygd.

Särskild *karenstid* föreskrevs icke i arbetslöshetskungörelsen i annan mån, än att hjälpen icke fick utdelas förrän sex dagar efter det att arbetslöshetsfallet anmälts hos vederbörande hjälporgan. Då arbetslöshetsunderstöd alltid utdelades i efterskott, förelågo sålunda möjligheter att erhålla arbetslöshetsunderstöd från och med arbetslöshetens första dag. För den hjälp, som utgick i form av hänvisning till reservarbete, förelåg dock faktiskt genom den utformning, som bestämmelserna erhållit, en karenstid om sex dagar.

Då krisen år 1922 började lätta och arbetstillfällena ökades, ansåg sig arbetslöshetskommissionen böra dels med hänsyn härtill och dels ock även av andra orsaker successivt begränsa hjälpverksamhetens omfattning. Detta skedde i början så, att vissa yrken, huvudsakligen av säsongkaraktär, avstängdes från möjlighet att erhålla statlig arbetslöshetshjälp, men sedermera övergick arbetslöshetskommissionen till att föreskriva, att allenast personer, tillhörande vissa yrken, inom vilka man ansåg, att krisarbetslöshet dröjde kvar, skulle kunna erhålla del av den statliga arbetslöshetshjälp. Dessa yrken voro gruv-, järnbruks-, verkstads- och varvsindustrierna även som gruppen affärsanställda. Med hänsyn till arbetslöshetens så småningom ändrade karaktär föreskrev arbetslöshetskommissionen i slutet av år 1924,

att verksamhetens begränsning till allenast vissa yrken skulle upphöra och att avstängda från statlig arbetslöshetshjälp skulle allenast vara sådana yrken, inom vilka säsongarbetslöshet av större regelbundenhet förekom, s. k. *avstängda yrken*. Hänförliga till säsongyrkena ansågos vara lant-, skogs-, flottnings-, byggnads-, tegelbruks-, hamn- och stuveriarbetare. Dock medgav arbetslöshetskommissionen dispens från dessa allmänna avstängningsbestämmelser, därest på grund av lokala förhållanden arbetslöshet, som icke var att anse såsom en normal säsongföreteelse, uppkommit. Principerna för hjälpverksamhetens begränsning i förevarande hänseende ha varit oförändrade under hela förevarande period; dock ha de yrken, som varit avstängda från statlig arbetslöshetshjälp, varierat. Sålunda kan nämnas, att lant-, skogs- och flottningsarbetare under vissa tider icke varit avstängda från statlig arbetslöshetshjälp.

Var och en som åtnjöt statlig arbetslöshetshjälp var *skyldig att antaga honom anvisat arbete*. I allmänhet betraktades under tiden före juli 1933 varje erbjudet arbete såsom lämpligt, därest det icke var uppenbart, att vederbörande arbetsgivare icke utbetalade löner eller icke följde gällande kollektivavtal eller den erbjudna lönen var oskäligt låg. Förelåg kollektivavtal för vederbörande arbetsställe, ansågs varje lön, som understeg de i avtalet angivna löner, såsom oskäligt låg. Då kollektivavtal ej förelåg, betraktades lönen som oskäligt låg, allenast om den understeg vad som vid ifrågavarande tidpunkt kunde betecknas som den gängse lönenivån för dylikt arbete. Härjämte kunde naturligen undantag från skyldighet att taga erbjudet arbete förekomma, därest detta vore att anse såsom hälsovådligt eller stridande mot god sed. Därest de hjälpta eller hjälpsökande icke iakttog ovan återgivna bestämmelser, avstängdes vederbörande från statlig arbetslöshetshjälp. Sålunda skulle person, som åtnjöt arbetslöshetsunderstöd, gå dylikt förlustig under viss tid vid fall av vägran att antaga arbete, som av arbetslöshetskommittén förklarats vara att anse såsom lämpligt etc.

Konfliktdirektiven.

Enighet har i princip alltid rått om att staten skall iakttaga neutralitet i strider å arbetsmarknaden mellan arbetsgivare och arbetare. Det följer av denna principiella inställning, att erhållandet av statlig arbetslöshetshjälp på visst sätt gjorts beroende av huruvida och i vilken mån de hjälpsökande deltog i arbetskonflikter. Till följd av den stora politiska betydelse, som de s. k. konfliktdirektiven vid flera tillfällen erhållit, ävensom de betydande meningsmotsättningar, som förelegat rörande utformningen av dessa, torde statsmakternas beslut i förevarande hänseende böra något beröras.

Det har rått enighet därom, att sådana personer, som direkt deltaga i strejk eller äro föremål för lockout, skola vara avstängda från statlig arbetslöshetshjälp. Däremot ha olika meningar gjorts gällande om och i vad mån även andra arbetargrupper skola avstängas från statlig arbetslöshetshjälp under en konflikt.

När statsmakterna år 1914 för första gången beviljade medel till bedrivnan-

de av kontant understödsverksamhet med statsbidrag, berördes icke frågan rörande hjälpverksamhetens förhållande till konflikter på arbetsmarknaden. Till följd av den i stort sett gynnsamma utvecklingen å arbetsmarknaden blev denna fråga, även sedan hjälpverksamheten till följd av igångsättandet av olika nödhjälpsarbeten väsentligen utvidgats, icke aktuell förrän år 1921 i samband med den då inträdande stora krisen. De denna tid sjunkande lönerna förorsakade talrika konflikter, som medförde behov av fasta regler rörande en konflikts inverkan på den samhälleliga hjälpverksamheten. Enligt de regler, som härvid först utvecklade sig, förfor man på följande sätt.

Man skilde mellan *allmän konflikt* och *partiell konflikt*. Allmän konflikt ansågs föreligga, då en konflikt omfattade samtliga eller övervägande antalet arbetare inom ett fack, antingen i hela landet eller ock inom en eller flera orter. Konflikten ansågs åter vara partiell, då den endast berörde ett eller ett fåtal arbetsföretag. Vid allmän konflikt avstängdes från statlig arbetslöshetshjälp samtliga arbetare inom ifrågavarande fack i landet resp. de områden, som berördes av konflikten. Vid partiell konflikt åter skedde avstängning allenast av arbetare, vilka direkt berördes av konflikten. Vid partiell konflikt kunde sålunda personer, vilka icke deltog i konflikten, men som tillhörde samma yrke som de av en konflikt berörda, komma i åtnjutande av statlig arbetslöshetshjälp.

Vid partiella konflikter uppkom härvid frågan, huruvida arbetare, som åtnjöto statlig arbetslöshetshjälp, och som därmed ägde principiell skyldighet att antaga dem erbjudet arbete, även skulle ha skyldighet att taga hänvisning till sådan arbetsplats, på vilken arbetskonflikt rådde. Med andra ord: skulle arbete å arbetsplats, som berördes av konflikt, vara att anse såsom lämpligt arbete, vilket en person, som åtnjöt statlig arbetslöshetshjälp, måste antaga vid risk eljest av hjälpens förlust? Enligt den praxis, som härvid utvecklades inom kommissionen, skulle dylik skyldighet föreligga, därest arbetet i övrigt ansågs fylla kraven på lämpligt arbete. Det må tilläggas, att vid allmänna konflikter fråga om hänvisning till arbetsplats, där arbetskonflikt rådde, i allmänhet icke kunde uppkomma, enär hjälpverksamheten inom yrket i dylika fall helt upphörde under konflikttiden.

Frågan rörande konfliktdirektivens utformning var år 1922 föremål för behandling i riksdagen. Denna uttalade härvid bland annat, att många strider å arbetsmarknaden, som uppträdde under den partiella konfliktens form, i själva verket vore ett led i en genomgående plan, avsedd att förändra löne- och arbetsvillkoren inom hela yrket. Där detta vore förhållandet, syntes dylika partiella konflikter böra likställas med allmänna konflikter. I dylika fall skulle avstängning ske av samtliga arbetare inom yrket å resp. orter. Då en partiell konflikt hade annan innebörd än den nu angivna och sålunda icke skäligen kunde anses i avsevärd mån inverka på de allmänna löne- och arbetsvillkoren, borde avstängning allenast ske av de i konflikten direkt deltagande.

Förevarande direktiv innebar sålunda, att vissa partiella konflikter skulle i här förevarande hänseende likställas med allmänna konflikter. Vid all-

männa konflikter och vid sådana partiella konflikter, som avsågo att förändra löne- och arbetsvillkoren inom hela yrket, skulle samtliga arbetare inom yrket å resp. orter avstängas från statlig arbetslöshetshjälp. Innebörden av detta statsmakternas beslut var en utvidgning av avstängningsförfarandet vid konflikter. Däremot uttalade riksdagen icke uttryckligen, huruvida vid fall av sådana partiella konflikter, som icke kunde likställas med allmänna, skyldighet alltjämt skulle föreligga att taga hänvisning till arbetsplats, där arbetskonflikt rådde. Det ansågs visserligen klart, att sådana fall kunde förekomma, då samhällsintresset krävde, att hänsyn icke toges till en arbetargrups blockadpåbud (s. k. okynneskonflikter), men det visade sig uppkomma meningsskiljaktigheter, huruvida jämväl i andra fall hänvisningsförfarande skulle komma i fråga eller icke. Å ena sidan gjordes gällande, att den tidigare skyldigheten att taga hänvisning till arbetsplats, där arbetskonflikt rådde, alltjämt förelåg vid partiella konflikter, som icke vore likställda med allmänna, medan å andra sidan den meningen närmast från arbetarhåll framfördes, att hänvisning till arbetsplats, där arbetskonflikt rådde, principiellt icke kunde ifrågakomma. Man erinrade om att i riksdagens konfliktdirektiv dylik hänvisning över huvud taget icke omnämndes; allenast i fråga om de nämnda okynneskonflikterna medgav man härvid, att hänvisning finge äga rum.

Innan en redogörelse lämnas för de meningsmotsättningar, som uppkommo i anledning av olika tolkningar av de ovan återgivna konfliktdirektiven, vilka utgjorde resultatet av en kompromiss mellan olika politiska partier i riksdagen, torde med några ord böra omnämnas den komplettering, som konfliktdirektiven i ett annat avseende erhöilo år 1923. I början av detta år hade omfattande arbetskonflikter utbrutit inom flera näringsgrenar, bland annat vid järnbruken. Enär sedan länge arbetslösheten inom förevarande näringsgren varit mycket omfattande, förefanns inom detta fack ett stort antal arbetare, vilka redan vid konflikternas utbrott voro arbetslösa. På grund av de vid denna tid gällande konfliktdirektiven avstängdes samtliga arbetare inom facket från statlig arbetslöshetshjälp. I anledning av det nödläge, som härigenom uppstod bland de arbetslösa, och de svårigheter, som läget även medförde för en hel del kommuner med hårt ansträngd ekonomi, framlade regeringen för riksdagen förslag om en modifiering av avstängningsbestämmelserna vid arbetskonflikter. Arbetslösa, som vid konfliktens utbrott voro och under de sex närmast föregående månaderna oavbrutet varit arbetslösa, skulle sålunda icke drabbas av avstängning från statlig arbetslöshetshjälp.

Regeringens förslag godkändes icke i oförändrad form av riksdagen. I anledning härav uppkom en politisk kris, som slutade med den dåvarande socialdemokratiska regeringens avgång. Riksdagens beslut innebar visserligen en modifikation av de tidigare gällande avstängningsbestämmelserna men efter andra linjer än de som regeringen föreslagit. Riksdagen utgick från att det på många orter i landet fanns ett lokalt överskott av arbetskraft, vil-

ket icke ägde möjlighet att återvinna anställning inom sitt gamla yrke. På grund härav föreskrev riksdagen, att personer, som voro anmälda såsom hjälpsökande arbetslösa hos arbetslöshetskommittéerna, skulle med vissa återkommande tidsintervaller göras till föremål för undersökning, huruvida de alltjämt kunde anses tillhöra sitt tidigare yrke. Om därvid konstaterades, att deras sista mera stadigvarande anställning varit vid ett arbetsställe, där driften definitivt eller för längre tid nedlagts av annan anledning än arbetskonflikt, skulle de icke längre anses tillhöra yrket utan betraktas såsom exempelvis f. d. järnverksarbetare, f. d. verkstadsarbetare etc. De personer, vilkas yrkesbeteckning sålunda försågs med »f. d.», skulle hänföras till ett s. k. »lokalt arbetskraftsoverskott». Vid konflikt inom ett fack skulle de personer, som hänförts till det lokala arbetskraftsoverskottet, icke drabbas av avstängning från statlig arbetslöshetshjälp utan kunna erhålla dylik i samma utsträckning som arbetare inom andra av arbetskonflikt icke berörda fack.

I det föregående omnämndes, att de år 1922 beslutade konfliktdirektiven kommo att bli föremål för olika uttolkningar och att härigenom meningskiljaktigheter uppkommo, huruvida hänvisning till arbetsplats, där arbetskonflikt rådde, skulle kunna ske vid sådana partiella konflikter, som icke förklarats böra likställas med allmänna dylika. Dessa meningsmotsättningar aktualiserades år 1926 i samband med en uppkommen konflikt vid Stripa gruvfält. Denna konflikt hade av arbetslöshetskommissionen förklarats vara av sådan partiell karaktär, att den icke borde likställas med allmän konflikt, och att hinder icke skulle föreligga att verkställa hänvisning av arbetskraft till arbetsplatsen; de vid arbetsstället erbjudna lönerna hade av arbetslöshetskommissionen efter verkställd prövning förklarats vara att anse såsom skäliga. I anledning av överklagande blev arbetslöshetskommissionens beslut föremål för prövning av regeringen. Det torde böra omnämnas, att den regering (konservativ), som år 1923 tillträtt, påföljande år avgått och ersatts med en ny socialdemokratisk regering. Denna beslöt nu, att konflikten visserligen skulle vara att anse såsom sådan partiell konflikt, vilken icke skulle likställas med allmän, men att hänvisning till arbetsplatsen i fråga dock icke borde ske. Regeringens beslut fattades sålunda under återopande av riksdagens uttalande år 1922 rörande konfliktdirektiven och anslöt sig närmast till den från arbetarhåll hävdade tolkningen av dessa direktiv.

Regeringens uttolkning av konfliktdirektiven, enligt vilken hänvisning av arbetslösa till arbetsplats, där arbetskonflikt rådde, principiellt icke borde förekomma, blev föremål för prövning av riksdagen, som härvid förklarade sig icke kunna dela regeringens uppfattning. Riksdagen uttalade, att, när skilda uppfattningar gjort sig gällande i fråga om rätta tillämpningen av de dåvarande direktiven, riksdagen ville sammanfattningsvis och i förtydligande syfte ange följande bestämmelser att lända till efterrättelse i den statliga hjälpverksamheten för arbetslösa.

Vid allmän konflikt inom ett yrkesområde skulle all statens hjälpverksamhet upphöra och yrkets samtliga arbetare i landet resp. orten avstängas från

statlig arbetslöshetshjälp. På enahanda sätt skulle förfaras vid sådan partiell konflikt, om vilken gällde, att den kunde anses vara ett led i en aktion med syfte att inverka på de allmänna löne- och arbetsvillkoren inom yrkesområdet i fråga. Vid annan partiell konflikt skulle fråga om hänvisning av arbets sökande till därav berört arbetsställe göras beroende av huruvida den lön och övriga villkor, som erbjödes, kunde med hänsyn till å orten gällande löne- och arbetsvillkor anses skäligen.

Riksdagens beslut i denna fråga ledde till den socialdemokratiska regeringens avgång. Det må erinras om att såsom en följd av förevarande beslut de ledamöter i arbetslöshetskommissionen, som närmast företrädde arbetarsidan, avgingo ur kommissionen, och att, då landsorganisationen icke ansåg sig kunna föreslå nya representanter, kommissionen undergick en omorganisation (se sid. 23). Riksdagens direktiv av år 1926 förblevo oförändrat gällande till den 1 juli 1933, då de i samband med hjälpverksamhetens delvisa omläggning undergingo betydelsefulla förändringar, beträffande vilka redogöres i efterföljande kap. VI.

Lönedirektiven.

Då nödhjälsarbeten eller, som de senare kommo att benämnas, reservarbeten först igångsattes i Sverige, funnos inga särskilda av statsmakterna angivna direktiv rörande lönerna, utan dessa fastställdes av arbetslöshetskommissionen förhållandevis självständigt. Man sökte härvid hålla såvitt möjligt ensartade löner på de olika arbetsplatserna. Från början utgingo lönerna per dag, men man övergick så småningom till ackordslönesystem.

Vid bestämmandet av lönerna för nödhjälsarbetena fastslog arbetslöshetskommissionen redan från början den principen, att lönerna borde understiga de på den öppna arbetsmarknaden gällande för att förhindra, att arbetena konkurrerade med den öppna arbetsmarknaden om arbetskraften. Statsmakterna uttalade år 1921 sin anslutning till denna princip. År 1922 upptogs frågan rörande närmare direktiv för lönesättningen vid nödhjälsarbetena till behandling i riksdagen. Enligt statsmakternas beslut, som blev normgivande för verksamheten ända fram till och med den 30 juni 1933, gestaltade sig lönesystemet vid reservarbetena i huvudsak på sätt, som framgår av följande redogörelse. För att förstå orsakerna till den utformning, som reservarbetslönesystemet erhållit, torde emellertid först i korthet böra lämnas några upplysningar rörande de omständigheter, som betingade det delvis invecklade systemet för lönernas fastställande.

Löneförhållandena på arbetsmarknaden i Sverige förete mycket stora ojämnheter. Till en del sammanhänga dessa med yrkenas olika karaktär och ekonomiska förutsättningar samt de fackliga organisationernas olika styrka. Inom de yrken, som närmast arbeta på export, bli löneförhållandena huvudsakligen beroende av produktpriserna å världsmarknaden, medan inom hemmamarknadsindustrierna möjligheterna äro större för arbetarnas organisationer att genomdriva höjda löner. Särskilt markerade äro löneolikheterna mellan jordbruksarbetare och vissa grupper arbetare inom industrien. Men

även olika industrigrupper emellan förekomma betydande lönespänningar. Dylika föreligga även mellan olika orter, dels såsom en följd av de nyss påpekade lönespänningarna olika yrken emellan men dels även till följd av olikheter i levnadskostnaderna.

Då till reservarbetena måste sammanföras arbetare från ett flertal yrken och orter, var det omöjligt att bereda de olika arbetargrupperna tillfälle att bibehålla sina mycket olika löner. Vid fastställandet av lönerna vid reservarbetena hade man sålunda att utgå allenast från de löner, som i resp. orter betalades för sådant arbete, som väsentligen förekom å reservarbetena, nämligen jordschaktning och annat grovarbete.

Förfaringssättet vid reservarbetslönernas fastställande var i korthet följande.

För varje kommun, inom vilken statlig hjälpverksamhet för arbetslösa bedrevs, ävensom för varje kommun, inom vilken ett statligt reservarbete var beläget, hade arbetslöshetskommissionen att verkställa en undersökning rörande de å den öppna arbetsmarknaden gängse lönerna för grovarbetare. Denna undersökning grundade sig på uppgifter, som de olika arbetslöshetskommittéerna enligt särskilt formulär lämnade. Som resultat av denna undersökning fastställde arbetslöshetskommissionen för varje kommun den lön, för vilken grovarbete i större omfattning kunde beredas inom kommunen, den s. k. *grovarbetarlönen*. Enär enligt statsmakternas direktiv de vid arbetena utgående lönerna skulle understiga den öppna arbetsmarknadens, fastställdes härefter *reservarbetslönen* i viss proportion till den sålunda utrönta grovarbetarlönen. Vid fastställandet av reservarbetslönen skulle härvid samtidigt skälig hänsyn tagas till vederbörandes möjligheter att bereda sig uppehälle på den sålunda fastställda lönen. Proportionen mellan grovarbetar- och reservarbetslön har vid flera tillfällen ändrats; i efterföljande tabell återgives den löneskala, som var gällande vid tiden närmast före reservarbetslönesystemets omläggning år 1933.

Tab. 8 a. Reservarbetslöneskalan under tiden närmast före lönesystemets omläggning 1 juli 1933.

Grovarbetarlön	Reservarbetslön vid ackordsarbete	Reservarbetslön i % av grov- arbetarlön	Timlön vid tids- lönsarbete
Kr.	Kr.		Kr.
9:—	7:—	77.8	0:65
8:50	6:75	79.4	0:63
8:—	6:40	80.0	0:60
7:50	6:10	81.3	0:57
7:—	5:75	82.1	0:54
6:50	5:40	83.1	0:50
6:—	5:05	84.2	0:47
5:50	4:70	85.5	0:44
5:—	4:30	86.0	0:40
4:50	4:—	88.9	0:37
4:—	3:70	92.5	0:35
3:50	3:45	98.6	0:32
3:—	2:95	98.3	0:27

Det framgår, att spänningen mellan reservarbetslönen och löneläget å öppna arbetsmarknaden, representerat av den s. k. grovarbetarlönen, var störst vid de högre lönerna och sedermera minskades i de lägre lönelägena, så att här reservarbetslön och grovarbetarlön praktiskt taget sammanföll.

Det har nämnts, att arbetet vid reservarbetena utfördes mot ackord. Den för en kommun fastställda reservarbetslönen skulle härvid tjänstgöra såsom riktpunkt för ackordssättningen. Denna skulle verkställas på sådant sätt, att reservarbetare med normal arbetsprestation skulle beräknas komma upp till den för reservarbetsplatsen bestämda reservarbetslönen, som dock icke var garanterad. De verkliga förtjänsterna, som sålunda kunde såväl översom understiga den fastställda reservarbetslönen, utbetalades alltid till arbetarna.

Ehuru man, såsom nämnts, sökte att såvitt möjligt utföra allt arbete mot ackord, förelågo naturligen å varje arbetsplats vissa arbetsuppgifter, som antingen icke alls eller endast med stora svårigheter kunde göras till föremål för ackordssättning. Dylika arbetsuppgifter måste utföras mot s. k. tidlön. Tidlön utgick alltid, såsom framgår av tabell 8 a, med ett lägre belopp än som arbetarna beräknades intjäna vid ackordsarbete.

Ovan nämndes, att en reservarbetslön fastställdes för varje särskild kommun i den mån som behov härav förelåg. Till följd av kommunernas i Sverige mycket olika storlek ävensom de skiftande förhållandena inom en och samma kommun, förekommo emellanåt undantag från denna regel. Detta var särskilt förhållandet, då inom en från början utpräglad jordbrukskommun uppvuxit industriell verksamhet inom en viss bestämd del av kommunen. Med hänsyn till den ofta betydande spänningen mellan lönerna för industriarbetare och lönerna för jordbruksarbetare verkställdes härvid stundom en uppdelning av en kommun i tvenne löneområden, det ena omfattande industriområdet, det andra den jordbruksbetonade delen av kommunen.

I allmänhet sökte man vid fastställandet av lönerna undgå större lönespänningar mellan närbelägna kommuner. Vid lönesättningen har man vidare sökt såvitt möjligt bestämma lika löner för kommuner, tillhörande ett område med likartad ekonomisk struktur. Man har sålunda i alla enskilda fall icke låtit löneläget inom den enskilda kommunen vara helt utslagsgivande för reservarbetslönens storlek.

Förutom kontanta löner kunde reservarbetarna i vissa fall komma i åtnjutande även av andra förmåner. Detta gällde främst vid de statliga reservarbetena, d. v. s. arbeten, som bedrevs i arbetslöshetskommissionens egen regi. Såsom framgår av den efterföljande framställningen medförde de arbetslösas sysselsättande vid dessa arbeten, att de arbetslösa ofta icke kunde kvarbo i sina hem. Med hänsyn till den merkostnad, som anskaffandet av bostad å arbetsplatsen skulle medföra för de till statliga reservarbeten hänvisade arbetslösa, beredde arbetslöshetskommissionen samtliga dylika hänvisade arbetslösa fria bostäder ävensom fritt lyse och bränsle. Härjämte förekommo tidigare diverse olika ersättningar, som emellertid successivt avskaffats, och vilka här torde kunna förbigås. Ett undantag utgör dock de

s. k. ortstilläggen, en avlöningsform, som utgör en synnerligen viktig integrerande del i det svenska reservarbetslönesystemet.

Såsom nämnts, fastställdes i regel en reservarbetslön för varje särskild kommun. Till följd av de i det föregående påpekade stora lönespänningar, som i Sverige föreligga mellan olika områden, medförde detta system betydande olikheter i reservarbetslönerna de olika kommunerna emellan. Detta framgår även av den i det föregående återgivna löneskalan, vilken spänner över ett mycket stort område från lägst kr. 2: 95 upp till högst kr. 7: —.

Det är naturligt, att därest en familjeförsörjare hänvisats från en ort med viss lön till en arbetsplats, belägen inom en kommun med lägre lön än hänvisningskommunens, svårigheter ofta skulle kunna uppkomma att på denna lägre lön underhålla såväl sig själv som familjen i hemkommunen. För att undanröja dessa svårigheter och därmed underlätta utskickandet av familjeförsörjare till statliga reservarbeten infördes såsom ett komplement till lönesystemet det s. k. *ortstillägget*. Dylikt ortstillägg kunde utgå till de arbetare vid de statliga reservarbetena, som enligt gällande bestämmelser voro att betrakta såsom familjeförsörjare, med ett belopp, högst svarande mot skillnaden mellan lönen i hemkommunen och lönen å arbetsplatsen. Frågan om huruvida ortstillägg skulle utgå eller ej avgjordes av vederbörande arbetslöshetskommitté, som även bestämde storleken av detta inom ovan angiven ram. Ortstillägget tillställdes vidare den arbetslöses familj, icke arbetaren; ortstilläggets karaktär av bidrag till familjens underhåll framgår härigenom tydligt.

Arbetslöshetskommissionen har fastställt de högsta *understödsbelopp*, som kunde ifrågakomma vid kontantunderstödsverksamhet. Dessa understöds-satser, d. v. s. maximibeloppen, voro graderade, såsom framgår av efterföljande tabell, med hänsyn dels till vederbörandes ålder, dels ock till antalet barn. Såsom framgår, voro vidare dessa understödsbelopp avpassade i viss relation till kommunens grovarbetarlön. Understödsbeloppen avvägdes härvid så, att erhållande av reservarbete alltid skulle ställa sig väsentligt förmånligare än erhållande av understöd.

Under de båda omfattande kriserna ha de belopp, vartill understödet högst fått uppgå per familj, maximerats till omkring $\frac{2}{3}$ av grovarbetarlönen; under mellantiden har motsvarande maximum satts till hälften. Dessa ändringar ha vidtagits med hänsyn till de väsentligt ökade försörjningssvårigheterna under tider med kriskaraktär.

De olika hjälpformerna.

Då statlig arbetslöshetshjälp år 1914 igångsattes i Sverige, skedde detta i form av kontant understöd. Såväl statsmakterna som arbetslöshetskommissionen, på vars initiativ den statliga kontantunderstödsverksamheten påbörjades, uttalade emellertid, att hjälp såvitt möjligt borde beredas de arbetslösa i form av arbete. Man vidtog denna tid ock anordningar för att mera

Tab. 8 b. Understödsskala, gällande till och med den 30 april 1934.

Grovarbetar- lön	D a g u n d e r s t ö d					
	Understödsbelopp per dag				Högsta understödsbelopp per familjeförsörjare och vecka vid understödets maximering till	
	Man och hustru till- hopa	Ensam per- son 18 år eller däröver	Ensam per- son 16—17 år	Barntillägg (för barn un- der 16 år)	1/2 av grov- arbetarlönen	2/3 av grov- arbetarlönen
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
9:—	3:—	2:—	1:20	0:60	27:—	36:—
8:50	3:—	2:—	1:20	0:60	25:50	34:—
8:—	3:—	2:—	1:20	0:60	24:—	32:—
7:50	2:85	1:90	1:15	0:55	22:50	30:—
7:—	2:70	1:80	1:10	0:55	21:—	28:—
6:50	2:55	1:70	1:—	0:50	19:50	26:—
6:—	2:40	1:60	0:95	0:50	18:—	24:—
5:50	2:20	1:45	0:90	0:45	16:50	22:—
5:—	2:05	1:35	0:80	0:40	15:—	20:—
4:50	1:85	1:25	0:75	0:35	13:50	18:—
4:—	1:75	1:15	0:70	0:35	12:—	16:—
3:50	1:60	1:05	0:65	0:30	10:50	14:—
3:—	1:50	1:—	0:60	0:30	9:—	12:—
2:50	1:40	0:95	0:55	0:25	7:50	10:—

allmänt öka arbetsmöjligheterna, främst inom de områden, som särskilt hårt drabbats av arbetslöshet, genom igångsättande av arbeten, som eljest icke skulle ha kommit till stånd.

De första arbeten, som kunna sägas gå under namn av reservarbeten, igångsattes år 1918. Beträffande dessa arbeten gällde nämligen särskilda bestämmelser, som arbetslöshetskommissionen hade att utfärda, och som gjorde, att de erhöles en från den öppna arbetsmarknadens arbeten på betydelsefulla punkter avvikande karaktär. Dessa reservarbeten bedrevs i regi av en förefintlig organisation, benämnd skogssällskapets statsarbeten. Då i slutet av år 1920 arbetslösheten började att växa, togs denna organisation i anspråk för åstadkommande av en mot det ökade hjälpbehovet svarande utvidgning av reservarbetena. Organisationen effektiviserades sedermera genom en uppdelning på tvenne institutioner, södra Sveriges statsarbeten och Norrlands statsarbeten, vilka vid krisens upphörande sammanslogos med arbetslöshetskommissionen, som vid denna tid sålunda övertog även den omedelbara ledningen av dessa arbeten. Genom beslut vid 1922 års riksdag kunde reservarbete vidare bedrivas i en kommuns regi, s. k. statskommunalt reservarbete.

De olika hjälpformer, som förekommo, voro sålunda statliga och statskommunala reservarbeten samt kontantunderstödsverksamhet. Härjämte förekom i viss mindre utsträckning även kursverksamhet, närmast avsedd för yngre arbetslösa. Statliga reservarbeten bedrevs sedan år 1925 allena i arbetslöshetskommissionens egen regi. Den myndighet, för vars räkning arbetet utfördes, hade att till kommissionen för det utförda arbetet

utge viss ersättning, som i allmänhet uppgick till 10—25 % av kostnaderna; återstående kostnader bestredos av kommissionen. De statskommunala reservarbetena bedrevos i kommunal regi; till desamma utgick statsbidrag enligt vissa särskilda regler, som beröras i det följande. Kontantunderstödsverksamheten omhänderhades av vederbörande arbetslöshetskommitté. Kursverksamhet till sist bedrevs även helt av vederbörande kommun, som härför erhöll statsbidrag för vissa av de med verksamheten förenade kostnaderna.

Arbetslinjens principiella företrädare framför understödslinjen innebar även, att man sökte såvitt möjligt ersätta understöd, då sådana utgingo, med hänvisningar till reservarbeten. I den mån sålunda som en kommun hade tillstånd att bedriva kontantunderstödsverksamhet med statsbidrag, ålåg det arbetslöshetskommittén i kommunen att, i den mån som arbetslöshetskommissionen tilldelade denna platser vid reservarbeten, besätta dessa platser, vid risk eljest att rätten till bedrivande av kontantunderstödsverksamhet med statsbidrag indrogs. Varje person, som åtnjöt kontantunderstöd med statsbidrag, var sålunda skyldig att taga hänvisning till reservarbete. Endast i undantagsfall medgavs rätt att vägra taga dylik hänvisning utan förlust av understöd.

Arbetslinjen.

Reservarbetena, såväl de statliga som de statskommunala, skilde sig i vissa betydelsefulla avseenden, som voro konstitutiva för hela reservarbetsystemet, från arbeten på den öppna marknaden. De arbetsobjekt, vilka ansågos kunna ifrågakomma såsom reservarbeten, voro i olika avseenden begränsade. Arbetskraften utvaldes vidare allenast med hänsyn till de arbetslösas behov av hjälp; löne- och anställningsvillkoren fastställdes enligt särskilda av statsmakterna beslutade normer, icke genom avtal eller överenskommelse med de sysselsatta arbetarna eller med en fackorganisation.

För reservarbetslönesystemet har i det föregående en redogörelse lämnats. I här förevarande sammanhang beröras dels de principer, efter vilka arbetsobjekten utvalts för reservarbetena, dels ock sättet för arbetskraftens utväljande.

Enligt de principer, som successivt utbildade sig för utvalet av arbetsobjekt för reservarbeten, skulle arbetena i huvudsak äga följande egenskaper:

- 1) Arbetet skulle komma stat, kommun eller allmän institution till godo samt vara ekonomiskt eller kulturellt berättigat, dock ej av den art, att det inom närmaste framtiden kunde väntas komma till utförande på den öppna marknaden.
- 2) Arbetet borde vara av den beskaffenhet, att arbetslönen utgjorde en jämförelsevis stor kvot av totalkostnaden.
- 3) Arbetet borde vara av sådan art, att varje arbetare med normal arbetsförmåga lämpligen kunde utföra detsamma.
- 4) Av särskilt värde voro arbeten, som kunde bedrivas även på vintern.
- 5) Arbetet borde kunna upptagas, nedläggas, inskränkas och helst även utökas i mån av arbetslöshetens omfattning.

Det framgår av punkt 1 ovan, att arbetet icke fick vara av den art, att det inom den närmaste tiden kunde väntas komma till utförande å den öppna

marknaden. Anordnandet av reservarbeten skulle sålunda medföra en verklig ökning av arbetstillfällena i samhället. Vid bedömandet av frågan om arbetets aktualitetsgrad utgick man i allmänhet från att, därest arbetet skulle komma till utförande inom loppet av de närmaste tre åren, dess aktualitet var så pass hög, att det icke kunde ifrågakomma som reservarbete.

Reservarbetena borde vidare vara av beskaffenhet, att arbetslönen utgjorde en jämförelsevis stor del av totalkostnaderna. Härigenom möjliggjordes sysselsättandet vid desamma av största möjliga antal arbetare.

En av de regler i svensk arbetslöshetspolitik, för vilken visserligen i speciella fall undantag gjorts, men vilken dock i allmänhet tillämpats, har varit, att hjälpen skulle beredas alla yrkesgrupper i samma former. Arbetslöshetshjälpen har sålunda såsom regel aldrig varit yrkesbetonad. En naturlig följd av detta är, att, för ett arbete skall passa såsom reservarbete, vid detsamma skola kunna sysselsättas arbetare utan särskilda förkunskaper eller utan särskild yrkesskicklighet. Med hänsyn härtill ha reservarbetena ock vanligen utgjorts av grovarbeten av olika slag, såsom skogsdräneringsarbeten, vägbyggnader, byggande av idrottsplatser etc.

Till följd av de inledningsvis berörda starka variationerna i arbetstillgången å arbetsmarknaden med hänsyn till de klimatologiska förhållandena i landet var det av synnerlig vikt, att arbetena voro av natur att jämväl kunna bedrivas vintertid. Med hänsyn till den i stora delar av landet starka kölden vintertid, har detta villkor medfört ganska stark begränsning av de arbetsobjekt, vilka kunna komma i fråga till reservarbeten.

Det har naturligen icke varit möjligt att alltid taga hänsyn till samtliga ovan angivna villkor. Dessa ha nämligen allenast utgjort de regler, som varit vägledande vid valet av arbeten, men arbetslöshetskommissionen har ingalunda varit helt bunden av desamma.

De olika slag av arbeten, som kommit till utförande såsom *statliga reservarbeten*, belysas av tabell 9.

Det må att börja med erinras om att uppgifterna i tabellen hänföra sig allenast till tiden 1 juli 1929—30 juni 1933, d. v. s. till de senaste fyra åren före hjälpverksamhetens omläggning. Enär uppgifterna avse de beräknade kostnadssummorna äro de givetvis behäftade med stor osäkerhet.

Huvudparten av de statliga reservarbetena faller såsom framgår av tabellen på gruppen vägarbeten. Av de 418 arbetsföretag, som igångsatts under tiden 1 juli 1929—30 juni 1933, komma icke mindre än 290 på vägarbeten. Av kostnaderna belöpte sig inemot 80 % på denna grupp av arbeten. Av andra arbeten må nämnas skogsförbättrande åtgärder, vilka motsvara 7 % av de under ifrågavarande tid beviljade totalkostnaderna, ävensom kanaler och andra vattenvägar. De senare avse flottledsarbeten, huvudsakligen i de norra delarna av landet. Inom gruppen »andra arbeten» rymmas bland annat sådana arbetsföretag som kulturhistoriska arbeten, avseende konserveringar av fornlämningar etc.

Tab. 9. Statliga reservarbeten, fördelade på olika slag av arbetsobjekt.
1 juli 1929—30 juni 1933.

Slag av arbete	Antal företag	Totalt kostnader		Av totalt kostnaderna belöpa sig å					
				statsmedel		andra medel	arbetslöner		material
		Kr.	%	Kr.	%	Kr.	Kr.	%	Kr.
Allmänna vägar (inkl. gator)	290	73,140,625	78.8	57,250,713	78.3	15,889,912	57,488,531	78.6	15,652,094
Broar	3	305,073	0.3	242,536	79.5	62,537	239,788	78.6	65,285
Järnvägsanläggningar .	1	3,941,176	4.3	3,941,176	100.0	—	3,271,176	83.0	670,000
Jordförbättringar, utdikningar m. m.	5	113,483	0.1	111,288	98.1	2,195	106,674	94.0	6,809
Kanaler och andra inre vattenvägar	23	5,325,523	5.7	5,320,126	99.9	5,397	5,155,106	96.8	170,417
Skogsförbättrande åtgärder	56	6,530,445	7.0	5,871,758	89.9	658,687	6,138,618	94.0	391,827
Dricksvatten- och avloppsledningsarbeten	1	111,918	0.1	99,154	88.6	12,764	87,968	78.6	23,950
Havs- och flodhamnar, fiskehamnar	2	225,350	0.3	219,443	97.4	5,907	177,125	78.6	48,225
Flyganläggningar									
Flygfält	7	1,477,595	1.6	1,477,995	100.0	—	1,230,837	83.3	246,758
Byggnadsföretag	1	6,311		6,311	100.0	—	5,244	83.1	1,067
Andra arbeten	29	1,684,038	1.8	1,665,623	98.9	18,415	1,399,436	83.1	284,602
Summa		418,928,615,537	100.0	76,205,723	82.1	16,655,814	75,300,503	81.1	17,561,034

Medelkostnad per arbetsföretag kr. 222,000.

Det framgår vidare, att de olika arbetsföretagen genomsnittligt sett varit av förhållandevis stor omfattning, nämligen över 222,000 kr. (= c:a 11,500 £).

Tabellen belyser vidare sättet för kostnadernas bestridande ävensom deras fördelning på arbetslöner och materialkostnader m. m. För vissa slag av arbeten avseende statliga ändamål faller praktiskt taget hela kostnaden på arbetslöshetskommissionen. Däremot ha i fråga om väganläggningar ersättningar, uppgående i genomsnitt till 20 % av totalt kostnaderna, betingats av kommissionen.

Det framgår vidare, att de statliga reservarbetena i mycket hög grad uppfyllt kravet på att en stor del av kostnaderna skall belöpa sig på arbetslöner. I genomsnitt ha sålunda mer än $\frac{4}{5}$ avsett arbetskostnader; endast $\frac{1}{5}$ har belöpt sig på materialkostnader etc.

Platserna vid de statliga reservarbetena disponerades av arbetslöshetskommissionen. Denna ställde platser vid dessa arbeten till arbetslöshetskommittéernas förfogande. Utväljandet av de arbetare, som skulle meddelas hjälp genom hänvisning till de statliga reservarbetena, skedde sedan av arbetslöshetskommittéerna. Hänvisningen var icke begränsad till viss tid, utan hemsändandet från arbetsplatsen skedde efter beslut i varje särskilt fall av arbetslöshetskommissionen eller av arbetslöshetskommittén.

Den omständigheten, att reservarbetena i stor utsträckning måste utföras under vintern, då arbetslösheten har sin största omfattning, utgjorde av naturliga skäl ett försvårande moment. Sparandet av lämpliga arbeten till vintern innebar även en i viss mån tidskrävande anordning med ökat överflyttande av arbetslag från ett arbetsmoment till ett annat. De ovan påpekade förhållandena inverka naturligen i sista hand på arbetskostnaderna.

Storleken av den arbetsstyrka, som sysselsattes vid olika statliga reservarbeten, var vidare i viss mån avhängig av det förefintliga hjälpbehovet. Man kunde icke låta antalet arbetare variera på samma smidiga sätt, som skedde å den öppna arbetsmarknaden, under enbart hänsynstagande till tekniskt-ekonomiska förhållanden. Ett analogt förfaringssätt skulle ur hjälpverksamhetens synpunkt ha medfört påtagliga nackdelar.

Ofta voro vidare de till statliga reservarbeten hänvisade arbetarna ovana vid de arbetsuppgifter, som där förekommo. Denna omständighet skulle visserligen, enär arbetskraften förhållandevis fort kunde upptränas för de mestadels ganska enkla förekommande arbetsuppgifterna, icke mera avsevärt inverka på kostnaderna för arbetena, om icke omsättningen av arbetskraften vore så stor som förhållandet var. Enär arbetslöshetskommittéerna hade att så jämnt som möjligt fördela förefintliga hjälpresurser, skedde nämligen i betydande utsträckning ombyten av de till reservarbetena hänvisade. Mycket vanligt var vidare, att man växelvis lät de arbetslösa erhålla sysselsättning vid reservarbete och kontantunderstöd. En dylik växling, som visserligen ur hjälpverksamhetens synpunkt var fördelaktig, var naturligen oförmånlig med hänsyn till arbetenas ändamålsenliga bedrivande. Arbetslöshetskommissionen själv verkställde vidare hemsändning från statliga reservarbeten av arbetare, vilkas arbetsmöjligheter å den öppna arbetsmarknaden undergått sådan förbättring, att de kunde antagas icke längre vara i behov av samhällets hjälp. Arbetslagen fingo såsom en följd av det ovan anförda undergå täta ombildningar, ett förhållande, som givetvis inverkade störande å arbetstakten.

De ovan berörda omständigheterna medförde, att de statliga reservarbetena, enligt en företagen undersökning, blevo 8—10 % dyrare i drift än arbeten å den öppna marknaden. En dylik merkostnad ansågs emellertid motiverad med hänsyn till de uppgifter reservarbetena hade att fylla, nämligen tillgodoseendet av ett i anledning av arbetslöshet uppkommet hjälpbehov.

Reservarbetena försakade vidare vissa andra utgifter, till vilka motsvarighet icke finnes på den öppna marknaden, nämligen de s. k. *sociala utgifterna*. Arbetslöshetskommissionen bekostade sålunda exempelvis arbetarnas resor till och ofta även från de statliga reservarbetena m. m. Beredandet av fria bostäder medförde utgifter, som icke ägde sin motsvarighet på den öppna arbetsmarknaden. Dessa sociala utgifter ha beräknats höja de statliga reservarbetenas kostnader med omkring 17 %.

Den kontanta understödsverksamhetens utomordentligt stegrade omfattning år 1921 framkallade på många håll farhågor för en ur olika synpunkter

betänklig utveckling av denna hjälpform. För kommunerna framstod det som en betydelsefull angelägenhet att i erforderlig utsträckning kunna genom hänvisning till reservarbete pröva arbetsviljan bland understödstagarna. De enda reservarbeten, som från början förefunnos, voro de statliga. På grund av arbetslöshetens snabba ökning visade det sig emellertid omöjligt att vidga denna hjälpform med samma hastighet, varmed arbetslösheten stegrades. I denna situation väcktes i arbetslöshetskommissionen av ledamöter, som närmast representerade arbetarsidan, förslag om statsbidrag till av kommunerna i egen regi utförda reservarbeten, s. k. *statskommunala reservarbeten*. Detta förslag vann statsmakternas bifall år 1922. Statsbidraget utgick ursprungligen med belopp, svarande mot det bidrag, som skulle ha tillkommit vederbörande kommun, därest kontantunderstöd med statsbidrag i stället tilldelats de arbetslösa, som erhållit hjälp genom sysselsättning vid arbetet i fråga.

Arbetslöshetskommissionen hade att på därom gjord framställning medge rätt för en kommun att bedriva ett arbete såsom statskommunalt reservarbete. Arbetslöshetskommissionen bestämde den procentsats, varmed statsbidraget skulle utgå, samt den lön, som skulle tillämpas för arbetet i fråga. Lönesättningen för de statskommunala reservarbetena skedde efter samma normer som för de statliga reservarbetena. För hänvisning till statskommunala reservarbeten skulle gälla samma bestämmelser som för erhållande av understöd eller hänvisning till statliga reservarbeten. De arbetslösa skulle sålunda uppfylla de allmänna vilkor, som i det föregående (sid. 24) berörts.

Vid valet av arbetsobjekt skulle i huvudsak iakttagas samma regler, som i fråga om de statliga reservarbetena. De olika slag av arbeten, som kommo till utförande såsom statskommunala reservarbeten, belysas av efterföljande tabell, uppställd på analogt sätt som den i det föregående återgivna tabell 9 rörande motsvarande uppgifter för de statliga reservarbetena.

Vid en jämförelse mellan de statliga och statskommunala reservarbetena faller genast i ögonen, hurusom de statskommunala reservarbetena avse något andra arbetsobjekt än de statliga. Av de 1,389 arbetsföretag, som under förevarande period, 1 juli 1929—30 juni 1933, beviljats såsom statskommunala reservarbeten, avse allenast 367 allmänna vägar, motsvarande 32.2 % av totalkostnaderna för samtliga under förevarande tid beviljade statskommunala reservarbeten. Huvudparten av antalet beviljade företag kommer på gruppen jordförbättringar och utdikningar. En annan grupp arbeten, som likaledes haft förhållandevis stor omfattning, är dricksvatten- och avloppsledningsarbeten.

Det framgår vidare, att den genomsnittliga storleken av de beviljade statskommunala reservarbetena varit avsevärt mindre än i fråga om de statliga arbetena. Medan medelkostnaden för varje statligt reservarbetsföretag belöpte sig till 222,000 kr., utgjorde medelkostnaden för varje statskommunalt reservarbetsföretag allenast 27,000 kr. (= c:a 1,400 £).

Tab. 10. Statskommunala reservarbeten, fördelade på olika slag av arbetsobjekt.
1 juli 1929—30 juni 1933.

Slag av arbete	Antal företag	Totalt kostnader		Av totalt kostnaderna belöpa sig å					
				statsmedel		andra medel	arbetslöner		material
		Kr.	%	Kr.	%	Kr.	Kr.	%	Kr.
Allmänna vägar (inkl. gator)	367	11,901,790	32.2	4,909,550	41.3	6,992,240	8,580,715	72.1	3,321,075
Broar	8	110,625	0.3	47,845	43.2	62,780	76,970	69.6	33,655
Järnvägsanläggningar	1	233,400	0.6	82,260	35.2	151,140	137,100	58.7	96,300
Jordförbättringar, utdikningar m. m.	437	9,930,340	26.9	4,941,495	49.8	4,988,845	7,583,635	76.4	2,346,705
Kanaler och andra inre vattenvägar	17	341,245	0.9	155,970	45.7	185,275	264,110	77.4	77,135
Skogsförbättrande åtgärder	36	188,550	0.5	82,545	43.8	106,005	170,585	90.5	17,965
Dricksvatten- och avloppsledningsarbeten	200	6,190,685	16.8	2,032,115	32.8	4,158,570	3,582,325	57.9	2,608,360
Havs- och flodhamnar, fiskehamnar	17	704,530	1.9	304,650	43.2	399,880	485,590	68.9	218,940
Flyganläggningar									
Flygfält	5	2,301,050	6.2	1,261,980	54.8	1,039,070	1,599,200	69.5	701,850
Byggnadsföretag	11	123,595	0.3	50,775	41.1	72,820	74,915	60.6	48,680
Andra arbeten	290	4,962,895	13.4	2,204,450	44.4	2,758,445	3,938,155	79.4	1,024,740
Summa	1,359	36,988,705	100.0	16,073,635	43.5	20,915,070	26,493,300	71.6	10,495,405

Medelkostnad per arbetsföretag kr. 27,000.

Att fördelningen av kostnaderna på statsmedel och kommunala medel skall ställa sig väsentligt annorlunda än i fråga om de statliga reservarbetena är naturligt. Under förevarande tid ha i genomsnitt 43.5 % av kostnaderna bestritts med statsmedel, under det att i fråga om de statliga reservarbetena motsvarande relation utgjorde 82.1 %. I förevarande sammanhang torde dock böra erinras om att uppgifterna rörande storleken av de kostnader, å vilka statsbidrag ej utgingo, d. v. s. andra kostnader än arbetslöner, sannolikt blivit ofullständigt redovisade. Av denna anledning framstår i tabell 10 statens andel av kostnaderna högre än den i verkligheten var. (Se härom sid. 55 ff.)

Det framgår vidare av tabellen, att de statskommunala reservarbetena genomgående varit något mera materialkrävande än de statliga reservarbetena. Av de statliga arbetenas kostnader belöpte sig 81.1 % på arbetslöner, medan i fråga om de statskommunala reservarbetena motsvarande proportion uppgick till 71.6 %. Den verkliga skillnaden i förevarande hänseende torde emellertid på grund av sättet för kostnadsberäkningarnas uppgörande icke vara fullt så stor som differensen mellan dessa procenttal anger.

De statskommunala reservarbetena tillkommo såsom nämnts år 1922 för att möjliggöra en minskning av den vid denna tid omfattande kontanta understödsverksamheten; statsbidraget utgick med hänsyn härtill efter samma normer som till den kontanta understödsverksamheten. Dessa förhållandevis oförmånliga statsbidragsbestämmelser förbättrades från 1 juli 1928. Från denna tid utgick statsbidraget med viss procent, i regel 30—50 %, av kost-

naden för arbetslöner; övriga kostnader skulle bestridas av vederbörande kommun. I särskilda fall kunde regeringen medge högre statsbidrag än 50 %. I samband med de gynnsammare statsbidragsbestämmelserna föreskrevs, att arbetslöshetskommissionen skulle i varje särskilt fall ange det högsta antal arbetare, som samtidigt fick sysselsättas vid arbetet.

Understödslinjen.

I redogörelsen för den statliga hjälpverksamheten i form av sysselsättning vid reservarbeten berördes, huruvida kontantunderstödsverksamheten i Sverige givits karaktär av en komplementär hjälpform. Att statsmakterna givit principiellt företräde åt arbetslinjen framför understödslinjen trots de väsentligt högre kostnader, som reservarbetena orsaka, är att tillskriva de socialt menliga verkningar, som ansetts förenade med åtnjutande under längre tid av understöd. Därest hjälpen åter lämnas i form av arbete, undvikes, att de hjälpta få gå sysslösa; de utföra vidare en prestation, som kommer samhället till godo.

Kontantunderstödsverksamhet förekom i tvenne former, nämligen dels ett per arbetslös dag beräknat understöd, s. k. *arbetslöshetsunderstöd*, dels ock ett i allmänhet per månad utgående understöd, kallat *hyreshjälp*. Arbetslöshetsunderstödet utgick närmast för bestridande av oundgängliga levnadskostnader, främst föda och kläder, medan hyreshjälpen avsåg bidrag till kostnader för hyra eller andra för familjens och hemmets sammanhållande nödiga utgifter.

Arbetslöshetsunderstöd utdelades i betydande utsträckning under de båda kriserna 1921—1923 och 1931—1933 men förekom under den mellanliggande perioden, 1924—1930, endast i vissa kommuner, som drabbats av mera besvärande arbetslöshet. Hyreshjälpen, som infördes såsom särskild hjälpform år 1921, förekom fram till och med år 1926 men var sedan helt nedlagd under åren 1927—1932. Från och med år 1933 öppnades ånyo hyreshjälpverksamhet.

För erhållande av *arbetslöshetsunderstöd* fordrades, att vederbörande hjälpsökande skulle uppfylla de allmänna villkor för erhållande av statlig arbetslöshets hjälp, som ovan (sid. 24) berörts. Med hänsyn till nödvändigheten att såvitt möjligt upprätthålla en tydlig gräns mellan arbetslöshetsunderstöd och fattigvårdshjälp och för att undvika dubbelunderstöd ha särskilda bestämmelser meddelats. Enligt de direktiv, som reglerade den kontanta understödsverksamheten, skulle den som åtnjöt fattigvård under de senaste sex månaderna, innan ansökan om understöd gjorts, icke kunna komma i åtnjutande av arbetslöshetsunderstöd med statsbidrag. Undantag skulle dock göras för fattigvård av tillfällig karaktär ävensom för sådan fattigvård, som utgått i anledning av den arbetslöses eller hans familjemedlemmars sjukdom eller i vissa fall, då den arbetslöse uppenbarligen sökt att efter bästa förmåga försörja sig och de sina men till följd av betungande försörjningsplikt nödgats mottaga understöd av fattigvården. Det visade sig emellertid, att dessa bestämmelser i alla delar icke kunde följas. Sålunda

kunde icke från erhållande av arbetslöshetsunderstöd uteslutas samtliga de, som under nyssnämnda tid erhållit fattigvård. Man sökte emellertid vid utdelandet av understöd alltid att såvitt möjligt undvika, att arbetslösa samtidigt erhöles både arbetslöshetsunderstöd och fattigvårdshjälp.

Enligt de ursprungliga bestämmelserna ägde en kommun själv att efter beslut härom igångsätta understödsverksamhet för arbetslösa och härtill erhålla statsbidrag med hälften av de i understöd utbetalade beloppen. Verksamhetens ansvällning under den år 1921 inbrytande krisen gjorde emellertid ökad statlig kontroll nödvändig. Statsmakterna föreskrev sålunda detta år, att kontantunderstödsverksamhet med statsbidrag icke fick igångsättas inom en kommun utan att arbetslöshetskommissionen härtill lämnat sitt medgivande. Däremot förekom denna tid icke någon särskild reglering rörande understödsverksamhetens omfattning i de särskilda kommunerna. Dylik begränsning genomfördes först år 1926, då arbetslöshetskommissionen, i samband med den kontanta understödsverksamhetens återupptagande, med stöd av de av statsmakterna lämnade direktiven föreskrev, att den sålunda beviljade understödsverksamhetens omfattning icke fick överstiga ett visst av arbetslöshetskommissionen angivet antal arbetslösa. Dylik föreskrift lämnades sedermera alltid av kommissionen. Varje tillstånd att utgiva arbetslöshetsunderstöd meddelades vidare allenast för viss tid.

Storleken av arbetslöshetsunderstöden har berörts i det föregående. Statsbidragen utgingo i allmänhet med 50 % av de utbetalade beloppen. I särskilda fall, då en kommun drabbats av mycket besvärande arbetslöshet och kommunens finanser voro hårt ansträngda, har högre statsbidrag medgivits.

Arbetslöshetsunderstöd utgick dels i form av kontanter, dels ock helt eller delvis i form av naturaförmåner. Det ankom i allmänhet på vederbörande arbetslöshetskommitté att besluta, i vilken form arbetslöshetsunderstöd skulle utgå. Särskilt landskommunerna meddelade ofta understöd i form av tilldelning av matvaror. Understödstagare var vidare pliktig att i den mån så bestämdes utföra lämpligt kommunalt arbete under tid ej överstigande två dagars arbetstid per understödsvecka, s. k. motprestationsarbete.

Hyreshjälp skulle utgå endast i särskilt ömmande fall och till familjeförsörjare, som enligt de i det föregående omnämnda allmänna villkoren kunde erhålla arbetslöshetsunderstöd. Ursprungligen var hyreshjälp en fullt självständig hjälpform. Enligt beslut av arbetslöshetskommissionen begränsades emellertid denna hjälpform att avse allenast sådana arbetslösa, vilka antingen uppbur arbetslöshetsunderstöd eller voro sysselsatta vid statliga eller statskommunala reservarbeten.

För hyreshjälpverksamheten gällde i övrigt motsvarande bestämmelser som för arbetslöshetsunderstöd. Sålunda fick hyreshjälpverksamhet med statsbidrag icke igångsättas förrän efter särskilt av arbetslöshetskommissionen erhållit tillstånd. Den högsta hjälp, som i de enskilda fallen fick ifrågakomma, avgjordes jämväl av arbetslöshetskommissionen, men det låg arbetslöshetskommittéerna att gradera hjälpen med hänsyn till det föreliggande hjälpbehovet. Statsbidrag till hyreshjälpverksamhet motsvarade i all-

mänhet omkring hälften av hyreshjälpverksamhetens kostnader, emellanåt en något mindre andel.

Ungdomshjälpen.

Redan i samband med igångsättandet av kontant understödsverksamhet med statsbidrag år 1914 uttalades från arbetslöshetskommissionens sida, att kommunerna borde ägna särskild uppmärksamhet åt angelägenheten, att de arbetslösa, som ej kunde erhålla produktivt arbete, använde sin lediga tid på ett för deras framtida verksamhet nyttigt sätt. I de till förmån för arbetslösa anordnade kurserna meddelades att börja med väsentligen teoretisk undervisning, såsom i medborgarkunskap, yrkeshygien, yrkesekonomi, yrkeslagstiftning, bostadshygien m. m. Dock förekom redan nu i viss utsträckning även praktisk undervisning, såsom i matlagning, slöjd, skolagning m. m. Ehuru icke uttryckligen föreskrivet, kom av naturliga skäl deltagande i kurs att bliva en hjälpform särskilt lämplig för unga arbetslösa. Statsbidrag till bestridandet av kostnaderna för kursverksamhet utgick med belopp svarande mot lärarlön.

Från början var meddelandet av statsbidrag till kursverksamhet omgärdat med vissa restriktiva bestämmelser, så att dylikt medgavs endast vid fall av mera omfattande arbetslöshet. År 1931 togs av en denna tid arbetande kommitté, tillsatt i anledning av den stigande ungdomsarbetslösheten, ett betydelsefullt initiativ till utvidgning och omläggning av kursverksamheten. Dylikt borde sålunda kunna anordnas även i de fall, då arbetslösheten icke ägde särskilt stor omfattning. Vidare tillsattes inom arbetslöshetskommissionens kansli en särskild tjänsteman, som enbart skulle ha att handlägga ärenden rörande kursverksamheten.

Kursverksamhetens planläggning kom från denna tid även att ske efter rationellare linjer. Man sökte sålunda i större utsträckning än tidigare avpassa undervisningen med hänsyn till de arbetslösas möjligheter att vinna anställning å arbetsmarknaden. Den utvidgning och rationalisering av kursverksamheten, som påbörjades år 1932, hann dock icke bli fullt genomförd förrän i samband med och efter arbetslöshetshjälpens omläggning i medio av år 1933. Med hänsyn härtill torde en redogörelse för kursverksamhetens gestaltning lämpligen böra lämnas i samband med hjälpverksamhetens omläggning från 1 juli 1933.

Under de tider, då kursverksamheten hade mindre omfattning, d. v. s. före omläggningen 1931, var regeln den, att deltagarna icke åtnjöto särskilt arbetslöshetsunderstöd. Utvecklingen gick emellertid därhän, att dylikt understöd i allt större utsträckning utdelades till kursdeltagare, något som sedermera blev regel.

Andra statliga åtgärder till förmån för arbetslösa.

I det föregående ha berörts de av staten under arbetslöshetskommissionens ledning vidtagna åtgärderna för bekämpande av arbetslöshetens verkningar.

Från statens sida ha emellertid under förevarande tid vidtagits åtgärder även i flera andra avseenden i anledning av förefintlig arbetslöshet. Det må sålunda nämnas, att vägarbeten ävensom andra arbeten igångsatts å öppna arbetsmarknaden under motivering, att de skulle komma att öka arbetstillgången. Vid ett par tillfällen ha vidare mera omfattande hjälpaktioner igångsatts, vilka legat utanför arbetslöshetskommissionens verksamhet. Av dylika av statsmakterna beslutade hjälpaktioner må här omnämnas åtgärderna till förmån för arbetslösa inom stenindustrien och statsbeställningarna år 1922.

Världskrigets utbrott år 1914 drabbade stenindustrien synnerligen hårt. Produktionen, som närmast var inriktad på export, gick hastigt ned, och en omfattande arbetslöshet utbröt bland stenindustriens arbetare. Medan denna industri år 1914 sysselsatte omkring 13,000 arbetare, hade arbetarantalet åren 1918—1922 nedgått till allenast omkring 4,000. Då stenindustrien är lokaliserad till i huvudsak tvenne begränsade områden, inom vilka den utgör befolkningens huvudsakliga näringsfång, uppstodo härigenom omfattande försörjningssvårigheter. För att öka arbetstillgången inom stenindustrien bildades år 1916 ett särskilt statligt organ, statens stenleveranscentral, med uppgift att förmedla lån till kommuner och väghållningsdistrikt i och för inköp av gatsten. Tillsammans förmedlades genom stencentralen beställningar för kommuner och vägdistrikts räkning för tillsammans 2.4 milj. kr. Vidare verkställdes från olika statliga myndigheters sida med för ändamålet av regeringen särskilt beviljade medel omfattande statliga stenbeställningar belöpande sig till 7.6 milj. kr.

Sedan krisen 1921—1923 lättat, minskades arbetslösheten förhållandevis snart inom stendistriktet. I samband härmed avvecklades de statliga hjälpåtgärderna för stenindustrien.

Tiden 1924—1930 kan betecknas såsom i stort sett gynnsam för stenindustrien. Den år 1930 inbrytande krisen medförde emellertid ånyo svårigheter för denna industri. För att öka arbetstillfällena verkställde staten särskilda beställningar av sten. För detta ändamål bildades statens steninköpskommitté. Den inköpta gatstenen skulle sedermera successivt försäljas. För ändamålet beviljades anslag om sammanlagt ett belopp å 7.5 milj. kr. Dessutom förefanns rätt att i viss omfattning för de medel, som inflöto från försäljningen, verkställa nya stenbeställningar. Steninköpskommittén upplöstes år 1933. Genom beviljandet av lån och anslag till inköp av gatsten har staten sedermera fortsatt att stödja stenindustrien.

Den under år 1921 snabbt växande arbetslösheten och svårigheterna att i tillräcklig omfattning öka reservarbetena skapade behov av ytterligare hjälpåtgärder från statens sida. I denna situation beslöto statsmakterna att genom verkställandet av statliga beställningar hos olika industriföretag medverka till en ökning av arbetstillgången, varigenom de arbetslösa bereddes sysselsättning inom sitt förutvarande yrke. Denna form av hjälp var naturligen särskilt lämpad för de högre kvalificerade industriarbetarna. På förslag av regeringen beviljade 1922 års riksdag för detta ändamål ett anslag

om 15 milj. kr. Statsbeställningarna kommo i främsta rummet de mekaniska verkstäderna till godo (icke mindre än 7.5 milj. kr.).

En dylik hjälpaktion förekom allenast år 1922; till följd av arbetslöshetens snabba nedgång visade det sig nämligen icke erforderligt att efterföljande år verkställa nya dylika statsbeställningar. De återupprepades emellertid sedermera under krisen 1931—1933, då de ingingo som ett led i de av statsmakterna år 1933 beslutade omfattande hjälpåtgärderna.

I förevarande sammanhang böra även omnämnas de av statsmakterna år 1931 beslutade s. k. beredskapsarbetena. En redogörelse för dessa återfinnes å sid. 63 ff.

Den rent kommunala hjälpverksamheten.

Såsom tidigare berörts, vilade ansvaret för arbetslöshetshjälpen principiellt å kommunerna. Dessa hade sålunda att vidtaga de åtgärder, som kunde vara erforderliga för att förebygga arbetslöshet eller att mildra verkningarna av denna. Detta kommunernas principiella ansvar för åtgärder till arbetslöshetens bekämpande medförde, att arbetslöshetskommissionen icke ansåg sig böra tillerkänna en kommun bidrag av statsmedel till hjälpverksamheten för arbetslösa i andra fall, än då arbetslösheten i förhållande till kommunens ekonomiska bärkraft tagit större omfattning. Den statliga arbetslöshetshjälpen präglades med hänsyn härtill av en viss restriktivitet, vilken särskilt gjorde sig gällande under tiden 1924—1930, då arbetslösheten i landet i stort sett icke hade större omfattning. Den med bidrag av statsmedel bedrivna hjälpverksamheten var denna tid även begränsad till ett förhållandevis litet antal kommuner. Även i de fall, då arbetslösheten inom en kommun hade en sådan omfattning, att det ansågs motiverat, att bidrag av statsmedel utgick till hjälpverksamheten, avpassades dock den statliga arbetslöshetshjälpen med hänsyn till kommunernas principiella ansvar för arbetslöshetens bekämpande så, att den endast avsåg en del av de anmälda arbetslösa.

Den rent kommunala hjälpverksamheten bedrevs väsentligen i tvenne former, nämligen genom anordnande av arbeten och genom understöd. De av kommunerna till förmån för arbetslösa anordnade arbetena gingo vanligen under namn av reservarbeten, i anledning av att de i analogi med de statliga och statskommunala reservarbetena startades i hjälpsyfte. Ehuru de sålunda erhöilo en benämning, liknande dessa senare, i enlighet med statsmakternas direktiv bedrivna reservarbeten, bedrevos de rent kommunala reservarbetena naturligen helt i överensstämmelse med de föreskrifter, som vederbörande kommunala myndigheter funnit sig böra lämna. Denna skillnad bör hållas i minnet vid den efterföljande redogörelsen för de olika reservarbetenas omfattning.

Genom att några gemensamma bestämmelser icke funnos för de kommunala reservarbetena blev gränsen mellan den öppna arbetsmarknadens arbeten och de kommunala reservarbetena flytande. Det inträffade ofta, att en

kommun angav arbeten, vilka även eljest skulle kommit till utförande å öppna marknaden, såsom kommunala reservarbeten. De i det följande lämnade uppgifterna rörande de kommunala reservarbetenas omfattning äro med hänsyn härtill behäftade med betydande svagheter. Det må vidare erinras om att uppgifter rörande omfattningen av de bedrivna kommunala reservarbetena förefinnas inom arbetslöshetskommissionen, endast därest de kommunala myndigheterna själva ansett sig böra till arbetslöshetskommissionen insända rapporter rörande sysselsättningen vid dessa reservarbeten. Något tvång härtill förelåg icke, när statsbidrag till dylika arbeten icke i någon form har utgått.

Såsom kommunala reservarbeten ha förekommit mindre utdiktningensarbeten, arbeten med iordningställande av kyrkogårdar, röjningsarbeten, mindre vägarbeten etc. Såsom regel var varje arbete av förhållandevis liten omfattning.

Därest en kommun önskade bereda arbetslösa hjälp i form av understöd och härtill icke erhållit arbetslöshetskommissionens tillstånd, hade kommunen att lämna dylikt understöd i form av fattigvård. Däremot ägde kommunen lagenligt icke rätt att utge understöd i andra former än de ovannämnda, kontantunderstöd med statsbidrag eller fattigvård. Emellertid förekom i ett flertal kommuner, att understöd utdelades i anledning av arbetslöshet utan medgivande från arbetslöshetskommissionen och utan iakttagande av fattigvårdslagens bestämmelser. I de fall, då kommunala beslut om utgivandet av rent kommunalt understöd i andra former än vad fattigvårdslagen föreskrev överklagades, upphävdes de kommunala besluten härom i högsta instans.

KAP. III.

Hjälperksamhetens omfattning och kostnader åren 1914—medio 1933.

Avvägningen av hjälperksamhetens omfattning med hänsyn till det förefintliga hjälpbehovet framstod, sedan hela den statliga hjälperksamheten på sätt i det föregående berörts inordnats under arbetslöshetskommissionen, alltid såsom dennas centrala uppgift. Normerande för verksamheten var naturligen den utsträckning, i vilken det ansågs, att det föreliggande hjälpbehovet skulle tillgodoses genom ingripande från statens sida. Om det sålunda åt kommissionen inrymdes befogenhet att vid varje särskilt tillfälle efter eget bedömande utvidga eller minska statens verksamhet på förevarande område, var naturligen storleken av de belopp, som riksdagen beviljat till verksamheten, vägledande för kommissionen genom att de angåvo den omfattning, i vilken riksdagen med hänsyn till de vid tiden för anslagens beviljande rådande förhållanden ansåg, att verksamheten skulle givas. De an-

slagna medlen utgjorde dock icke någon bestämd ram för verksamheten, utan denna kunde överskridas, något som även inträffat under samtliga år 1931—1935. I dessa fall har riksdagen måst bevilja de tilläggsanslag till arbetslöshetskommissionens verksamhet, som varit nödvändiga.

Rörande hjälpverksamhetens totala omfattning under tiden fram till år 1921 föreligga inga uppgifter, beroende på att någon central statistik rörande den kontanta understödsverksamheten icke fördes denna tid. Däremot föreligga vissa uppgifter beträffande sysselsättningen vid de statliga reservarbetena. Medelantalet arbetare framgår av följande tablå.

Å r	Medelantalet arbetare vid de statliga reservarbetena
1918.....	912
1919.....	1,236
1920.....	1,072
1921.....	11,165

De statliga reservarbetena åren 1918—1920 hade sålunda endast helt ringa omfattning. Arbetslösheten var denna tid icke heller en mera allmän företeelse. År 1921 steg antalet betydligt.

Den följande framställningen rörande hjälpverksamhetens omfattning stöder sig helt på de inom arbetslöshetskommissionen föreliggande uppgifterna. För ett rätt bedömande av de i det följande meddelade uppgifterna, främst rörande hjälpverksamhetens omfattning i förhållande till antalet anmälda arbetslösa, torde här först böra erinras om vad i det föregående anförts rörande arbetslöshetskommissionens statistik. Denna grundar sig sålunda på de rapporter, som de olika arbetslöshetskommittéerna månatligen insända till kommissionen. I dessa rapporter lämnas uppgifter förutom om totala antalet personer, som anhållit om hjälp hos arbetslöshetskommittéerna, om de i olika former hjälpta arbetslösa. Det sätt, varpå uppgifterna insamlas, innebär, att arbetslöshetskommissionens statistik över antalet hjälpsökande icke blir någon mätare på hela hjälpbehovet utan på det antal arbetslösa, som efter eget bedömande ansett sig i behov av hjälp och påkallat dylik hos vederbörande arbetslöshetskommitté. Det följer härav, att relationstalet mellan antalet hjälpta och hjälpsökande, den s. k. hjälpprocenten, endast anger hur stor del av de anmälda arbetslösa, som efter av arbetslöshetskommittéerna verkställd prövning tilldelats arbetslöshets hjälp. I vilken utsträckning behov av hjälp till följd av arbetslöshet även förelegat bland de ohjälpta är naturligen omöjligt att avgöra. Det torde endast kunna sägas, att, enär anmälningen hos arbetslöshetskommittéerna sker frivilligt, en viss mindre del av de anmälda sannolikt alltid utgöres av obehöriga eller eljest icke behövande arbetslösa. Det bör emellertid även erinras om att ett visst hjälpbehov aldrig anmäles hos arbetslöshetskommittéerna. Trots detta torde dock de variationer, som hjälpprocenten undergått, kunna anses vara en mätare på hjälpverksamhetens effektivitet. Det följer av det ovan anförda, att hjälp-

procenten alltid legat icke obetydligt under 100; hjälp åt samtliga anmälda skulle ha inneburit, att även obehöriga och icke behövande tilldelats hjälp.

I det efterföljande lämnas först en kort översikt över hjälpverksamhetens totala omfattning. Därefter lämnas vissa uppgifter rörande de olika hjälpformernas omfattning ävensom vissa andra uppgifter, som nära sammanhånga med hjälpverksamheten.

Den statliga och kommunala hjälpverksamhetens totala omfattning under tiden 1922—medio 1933 ävensom hjälpens fördelning på de med statsmedel vidtagna hjälpåtgärderna och de rent kommunala anordningarna till arbetslöshetens bekämpande belysas av efterföljande tabell.

Tab. 11. Genom staten och kommunerna hjälpta arbetslösa.

Antal och procent. Årsmedeltal 1922—juni 1933.

Å r	Hjälpta genom						Antal rapporterade arbetslösa
	Staten		Kommunerna		Summa		
	Antal	% av arbetslösa	Antal	% av arbetslösa	Antal	% av arbetslösa	
1922.....	44,238	55.1	6,382	8.0	50,620	63.1	80,271
1923.....	12,487	47.2	2,280	8.6	14,767	55.8	26,450
1924.....	1,779	19.3	2,089	22.6	3,868	41.9	9,241
1925.....	2,986	20.1	2,157	14.5	5,143	34.6	14,882
1926.....	3,402	20.2	2,549	15.1	5,951	35.3	16,850
1927.....	4,088	21.3	3,923	20.4	8,011	41.7	19,229
1928.....	3,650	21.9	3,492	21.0	7,142	42.9	16,661
1929.....	2,600	25.5	2,124	20.8	4,724	46.3	10,212
1930.....	2,806	20.4	2,874	21.0	5,680	41.4	13,723
1931.....	12,314	26.5	8,577	18.4	20,891	44.9	46,540
1932.....	42,506	37.3	17,411	15.3	59,917	52.6	113,906
1933 jan.—juni.....	77,965	45.5	31,563	18.5	109,528	64.0	171,267

Den under år 1921 snabbt stigande arbetslösheten ställde betydande krav på statens medverkan till vidtagandet av anordningar för arbetslöshetens bekämpande. Omfattande föranstaltningar för igångsättande av statliga reservarbeten vidtogos och omedelbart vid krisens utbrott. Att de omfattande ansträngningarna kröntes med framgång framgår redan av de i det föregående meddelade uppgifterna rörande sysselsättningen vid de statliga reservarbetena år 1921. I januari 1921 sysselsattes vid dessa arbeten allenast 1,200 man, medan i december arbetsstyrkan vuxit till 20,900.

Den befogenhet, som arbetslöshetskommissionen år 1921 erhöi, nämligen att för varje kommun bestämma, huruvida understöd med statsbidrag fick bedrivas, möjliggjorde vidare för arbetslöshetskommissionen att såvitt möjligt inrikta den statliga verksamheten på beredandet av hjälp genom hänvisning till arbete. I avsikt att förlägga hjälpverksamhetens huvudvikt på ar-

betslinjen avslag kommissionen att börja med ansökningar från ett icke obetydligt antal kommuner om rätt att öppna kontantunderstödsverksamhet.

Denna mycket stränga restriktivitet i fråga om den kontanta understödsverksamheten upphörde emellertid i slutet av år 1921. I november detta år upptogs inom regeringen till behandling frågan rörande hjälpverksamhetens omfattning och den därav betingade understödsverksamheten. Regeringen uttalade härvid, att understödsverksamhet icke utan tungt vägande skäl borde förvägras någon kommun; staten borde lämna den kraftigast möjliga hjälp till de kommuner, vilka på grund av sin ekonomiska ställning hade svårighet att själva nöjaktigt sörja för motarbetandet av arbetslöshetens följder. Regeringens beslut i förevarande fråga medförde, att den kontanta understödsverksamhetens omfattning betydligt ökades. Medan år 1921 vid oktober månads utgång antalet understödda utgjorde 22,700, hade vid årsskiftet 1921—1922 antalet stigit till icke mindre än 47,800.

Läget å arbetsmarknaden var, såsom tidigare berörts, vid ingången av år 1922 synnerligen ogynnsamt. Arbetslösheten kulminerade emellertid redan under årets första del och visade snart tecken att betydligt lätta. Hjälpverksamheten nådde sin största omfattning i februari månad detta år, då 106,000 erhöles arbetslöshetshjälp, motsvarande omkring $\frac{7}{10}$ av samtliga anmälda arbetslösa. Den med våren inträdande förbättringen i läget å arbetsmarknaden medförde, att omfattande inskränkningar i hjälpverksamheten kunde vidtagas. En större restriktivitet ansågs emellertid även betingad av ekonomiska hänsyn. Framför allt ansågs det nödvändigt att begränsa hjälpverksamheten under sommarmånaderna. Det var i samband härmed, som arbetslöshetskommissionen denna tid vidtog de i annat sammanhang (sid. 26) berörda avstängningarna av vissa yrkesgrupper från statlig arbetslöshetshjälp.

Arbetslöshetens nedgång och de i samband därmed beslutade avstängningsåtgärderna medförde under våren och sommaren 1922 en mycket hastig minskning i hjälpverksamhetens omfattning. Medan i mars månad antalet understödda uppgick till 62,500, hade motsvarande antal i augusti sjunkit till endast 2,350. Den ökade restriktivitet, som genomfördes under våren och sommaren 1922 i samband med det förbättrade läget å arbetsmarknaden, bibehölls under den följande tiden och satte sin prägel på hjälpverksamhetens utformning även under de kommande åren.

Under åren 1924—1929, då såsom nämnts den rapporterade arbetslösheten icke någon gång, vad hela landet i genomsnitt beträffar, nådde en mera avsevärd omfattning, beredde den med statsmedel bedrivna verksamheten hjälp åt omkring $\frac{1}{5}$ av de anmälda arbetslösa, motsvarande i medeltal 3,000 à 4,000 per år. Att hjälpverksamheten år 1929, relativt sett, kom att något ökas synes huvudsakligen bero på att de statliga åtgärderna icke hunno skäras ned i samma omfattning som arbetslösheten detta år nedgick. Den rent kommunala hjälpverksamheten hade under denna tid ungefär samma omfattning som den statliga. Tillsammans hjälptes något mindre än hälften av de hjälpsökande.

Den under år 1930 stegrade arbetslösheten ställde nya och omfattande krav

på den statliga hjälpverksamheten för arbetslösa. Statlig hjälp påkallades från allt flera kommuner. Det framgår av tabell 11, att, medan antalet av arbetslöshetskommissionen hjälpta år 1929 allenast utgjorde 2,600 i medeltal, motsvarande antal år 1930 var 2,800 och år 1931 över 12,300. Medan staten under de föregående åren i allmänhet meddelat hjälp allenast åt omkring 20 % av de arbetslösa, kunde hjälpprocenten trots det stegrade antalet anmälda något ökas. Den totala hjälpverksamheten steg år 1932 till 52.6 %, d. v. s. till något över hälften av de anmälda arbetslösa, och under första halvåret 1933 till 64.0 %.

Vid bedömandet av den ökning av hjälpprocenten, som sålunda ägde rum, bör hänsyn tagas till arbetslöshetens denna tid ändrade karaktär. Åren 1925—1929 förelågo till följd av den relativt gynnsamma ekonomiska situationen såsom regel möjligheter för de fullgoda arbetare, som drabbades av arbetslöshet, att förhållandevis snart åter vinna inträde i produktionen. Med stor sannolikhet var den enskildes hjälpbehov — om man bortser från vissa enstaka arbetslöshetscentra — under åren 1925—1929 icke så stort som under den följande krisen, då arbetsmöjligheterna inom alla områden minskades och utsikterna att åter vinna arbete voro betydligt reducerade. Den kritik, som under krisen starkt gjorde sig gällande mot samhällets hjälpverksamhet för arbetslösa, bör ses mot bakgrunden av att de enskilda arbetslöshetsfallen blivit av en annan och svårare karaktär och att de i ökad utsträckning påkallade hjälp från samhället. Möjligheterna för den enskilde individen att under de då rådande förhållandena själv reda sig under arbetslöshetsperioden måste nämligen minskas i samma mån, som arbetslöshetsfallen blevo långvarigare. Kritiken, för vilken närmare redogöres i det följande, betingades visserligen även av krav på i vissa hänseenden ändrade direktiv för verksamheten, men till viss del var den, såsom här berörts, att tillskriva den allmänna restriktivitet, som präglade hjälpverksamheten.

Såsom vid flera tillfällen i det föregående påpekats, utgör en av grundprinciperna i det svenska hjälpsystemet för arbetslösa, att hjälp om möjligt skall meddelas i form av arbete. Hur den meddelade hjälpen fördelats med hänsyn till de denna tid förekommande två huvudformerna av arbetslöshets hjälp, nämligen arbetslinjen och understödslinjen, framgår av tabell 12. Härvid har till understödslinjen förts även det antal arbetslösa, som deltagit i kursverksamhet.

Med hänsyn till de våldsamma förskjutningar i hjälpverksamhetens omfattning, som ägde rum under år 1922, framgår icke av de medeltal, som återgivas för år 1922, med tydlighet den omfattning, som hjälpverksamheten ägde i början av året. Det kan exempelvis nämnas, att i januari 1922 59,000 personer åtnjöto understöd, medan 28,000 voro sysselsatta vid statliga och kommunala reservarbeten. I mars utgjorde de understödda inemot 63,000, medan de vid reservarbetena sysselsattas antal steg till 32,000. I december åter hade de understöddas antal nedgått till 6,000, medan vid reservarbetena sysselsattes 17,000. Av de här återgivna siffrorna framgår sålunda, att vid början av den tid, över vilken förevarande uppgifter spänna, understödslin-

Tab. 12. Hjälptra arbetslösas för delning å huvudslag av hjälpformer.

Antal och procent. Årsmedeltal 1922—juni 1933.

Å r	Hjälptra genom						Antal rap- porterade arbetslösa
	Arbetslinjen		Understödslinjen		Summa		
	Antal	% av arbets- lösa	Antal	% av arbets- lösa	Antal	% av arbets- lösa	
1922.....	25,477	31.8	25,143	31.8	50,620	63.1	80,271
1923.....	12,190	46.1	2,577	9.7	14,767	55.8	26,450
1924.....	3,563	38.6	305	3.3	3,868	41.9	9,241
1925.....	4,727	31.8	416	2.8	5,143	34.6	14,882
1926.....	5,096	30.2	855	5.1	5,951	35.3	16,850
1927.....	6,052	31.5	1,959	10.2	8,011	41.7	19,229
1928.....	5,129	30.8	2,013	12.1	7,142	42.9	16,661
1929.....	3,623	35.5	1,101	10.8	4,724	46.3	10,212
1930.....	4,065	29.6	1,615	11.8	5,680	41.4	13,723
1931.....	13,817	29.7	7,074	15.2	20,891	44.9	46,540
1932.....	31,539	27.7	28,378	24.9	59,917	52.6	113,906
1933 jan.—juni.....	44,127	25.8	65,401	38.2	109,528	64.0	171,267

jen hade väsentligt större omfattning än reservarbetena, ett förhållande, som för övrigt är helt naturligt. Under tider med hastigt stigande arbetslöshet är det nämligen icke möjligt att låta reservarbetena ökas i samma takt som arbetslösheten växer. Den snabba nedskärningen i understödsverksamhetens omfattning belyses med tydlighet av siffran för år 1923, då de kontantunderstödda allenast omfattade omkring 10 % av samtliga anmälda arbetslösa, medan de genom reservarbeten hjälptas antal steg till inemot hälften.

Under de följande åren, 1924—1929, dominerade arbetslinjen hjälpverksamheten. Under denna tidsperiod hjälptes aldrig mindre än 30 % av de anmälda arbetslösa genom hänvisning till olika slag av reservarbeten, medan understödslinjen aldrig omfattade mer än omkring 12 %.

Understödslinjens karaktär av komplementär hjälpform framträdde tydligt under åren 1930—1933. Trots de utomordentliga ansträngningar, som såväl från arbetslöshetskommissionens som från de olika kommunernas sida gjordes att igångsätta reservarbeten till förmån för arbetslösa, var det dock icke möjligt att vidga arbetslinjen i samma takt som arbetslösheten steg. Den del av de arbetslösa, som hjälptes genom hänvisning till reservarbeten, sjönk sålunda relativt sett och hade i början av år 1933 nedgått till omkring $\frac{1}{4}$ av de arbetslösas antal. Att hjälpprocenten icke samtidigt sjönk utan i stället något steg berodde på den ökade omfattningen av understöd, främst statliga dylika.

I det föregående har berörts, hurusom antalet genom hänvisning till olika reservarbeten hjälpta under åren 1925—1929 motsvarade omkring $\frac{3}{10}$ av antalet hjälpsökande, samt att denna relation under de följande åren något gick tillbaka. I tabell 13 ha de vid olika arbeten sysselsatta fördelats på olika slag av reservarbeten, statliga, statskommunala och rent kommunala.

Tab. 13. Vid statliga, statskommunala och kommunala reservarbeten sysselsatta.
Antal och procent. Årsmedeltal 1922—30 juni 1933.

Å r	Hjälpta genom								Antal rapporterade arbetslösa
	Statliga reservarbeten		Statskommunala reservarbeten		Kommunala reservarbeten		Summa		
	Antal	% av arbetslösa	Antal	% av arbetslösa	Antal	% av arbetslösa	Antal	% av arbetslösa	
1922.....	19,095	23.8	—	—	6,382	8.0	25,477	31.8	80,271
1923.....	9,482	35.9	428	1.6	2,280	8.6	12,190	46.1	26,450
1924.....	1,421	15.4	358	3.9	1,784	19.3	3,563	38.6	9,241
1925.....	2,236	15.0	750	5.1	1,741	11.7	4,727	31.8	14,882
1926.....	2,770	16.4	632	3.7	1,694	10.1	5,096	30.2	16,850
1927.....	2,938	15.3	1,021	5.3	2,093	10.9	6,052	31.5	19,229
1928.....	2,716	16.3	809	4.9	1,604	9.6	5,129	30.8	16,661
1929.....	2,028	19.9	490	4.8	1,105	10.8	3,623	35.5	10,212
1930.....	2,349	17.1	322	2.3	1,394	10.2	4,065	29.6	13,723
1931.....	6,898	14.8	1,274	2.8	5,645	12.1	13,817	29.7	46,540
1932.....	14,820	13.0	5,631	5.0	11,088	9.7	31,539	27.7	113,906
1933 jan.—juni.....	18,780	11.0	10,366	6.1	14,981	8.7	44,127	25.8	171,267

Fördelningen av de genom understöd hjälpta på olika hjälpformer, nämligen statligt understöd och rent kommunalt understöd, framgår av tabell 14.

Tab. 14. Genom statligt och rent kommunalt understöd hjälpta arbetslösa.
Antal och procent. Årsmedeltal 1922—30 juni 1933.

Å r	Hjälpta genom						Antal rapporterade arbetslösa
	Statligt understöd		Kommunalt understöd		Summa		
	Antal	% av arbetslösa	Antal	% av arbetslösa	Antal	% av arbetslösa	
1922.....	25,143	31.3	—	—	25,143	31.3	80,271
1923.....	2,577	9.7	—	—	2,577	9.7	26,450
1924.....	—	—	305	3.3	305	3.3	9,241
1925.....	—	—	416	2.8	416	2.8	14,882
1926.....	—	—	855	5.1	855	5.1	16,850
1927.....	129	0.7	1,830	9.5	1,959	10.2	19,229
1928.....	125	0.8	1,888	11.3	2,013	12.1	16,661
1929.....	82	0.8	1,019	10.0	1,101	10.8	10,212
1930.....	135	1.0	1,480	10.8	1,615	11.8	13,723
1931.....	4,142	8.9	2,932	6.3	7,074	15.2	46,540
1932.....	22,055	19.4	6,323	5.5	28,378	24.9	113,906
1933 jan.—juni.....	48,820	28.5	16,581	9.7	65,401	38.2	171,267

Tab. 15. Statliga, statskommunala och

Tusental kr. Årligen 1914—1932.

T i d	Statliga kostnader			K o m m u n a l a	
	Statliga re- servarbeten	Statskom- munala re- servarbeten	Summa	Statliga re- servarbeten	Statskom- munala re- servarbeten
1/8 1914—31/12 1920					
Medeltal per år	1,767	—	1,767	55	—
Summa hela perioden	11,339	—	11,339	350	—
1921	26,849	—	26,849	1,927	—
1922	43,800	18	43,818	4,865	99
1923	25,400	157	25,557	4,607	932
1924	3,024	100	3,124	1,111	650
1925	2,899	265	3,164	402	1,438
1926	3,402	228	3,630	590	1,305
1927	4,286	309	4,595	400	2,223
1928	4,723	356	5,079	363	1,849
1929	3,726	260	3,986	272	1,105
1930	4,107	148	4,255	396	836
1931	11,418	539	11,957	801	1,826
1932	27,010	2,695	29,705	921	7,489

I fråga om de till förmån för unga arbetslösa vidtagna åtgärderna föreligga för tiden före 1 juli 1933 inga månatliga uppgifter. De genom deltagande i kurser hjälpta unga arbetslösa ingå sålunda, i den mån som de åtnjutit understöd, i uppgifterna för understödstagarna.

Över *kostnaderna* för den statliga under arbetslöshetskommissionens ledning bedrivna hjälpverksamheten föreligga naturligen i kommissionens bokföring årliga uppgifter. Däremot finns ingen fortlöpande statistik över kostnaderna för den rent kommunala hjälpverksamheten. Kommunerna äro nämligen icke skyldiga att kontinuerligt till arbetslöshetskommissionen meddela uppgifter rörande kostnaderna för den kommunala hjälpverksamhet, över vilken kommissionen icke har uppsikt. I samband med utarbetandet av redogörelsen för kommissionens verksamhet under tvenne perioder, nämligen åren 1914—1924 och 1925—1934, har emellertid arbetslöshetskommissionen föranstaltat om särskilda undersökningar rörande hjälpverksamhetens totala kostnader. Det är emellertid naturligt, att dylika lång tid efteråt inhämtade uppgifter måste bli i viss mån ofullständiga och behäftade med felaktigheter; möjligheterna från arbetslöshetskommissionens sida att granska och kontrollera de sålunda erhållna uppgifterna bli även mycket begränsade. Enär vidare de inhämtade uppgifterna icke varit i alla avseenden analoga, ha vissa utgiftsposter måst beräknas. Detta är bland annat fallet i fråga om den rent kommunala arbetslöshetshjälpens kostnader år 1935; detta år beröres nämligen icke av de av arbetslöshetskommissionen verkställda kostnadsundersökningarna. Trots den osäkerhet, varmed uppgifterna rörande

kommunala reservarbetens kostnader.

(Ersättningar ej fråndragna).

k o s t n a d e r		S u m m a				Statliga kostnader i % av totala kostnader vid	
Kommunala reservarbeten	Summa	Statliga reservarbeten	Statskommunala reservarbeten	Kommunala reservarbeten	Summa	Statliga reservarbeten	Statskommunala reservarbeten
872	927	1,822	—	872	2,694	97.0	—
5,596	5,946	11,689	—	5,596	17,285	97.0	—
11,702	13,629	28,776	—	11,702	40,478	93.3	—
9,809	14,773	48,665	117	9,809	58,591	90.0	15.3
5,409	10,948	30,007	1,089	5,409	36,505	84.6	14.4
2,338	4,099	4,135	750	2,338	7,223	73.1	13.4
3,065	4,905	3,301	1,703	3,065	8,069	87.8	15.5
2,503	4,398	3,992	1,533	2,503	8,028	85.2	14.9
2,815	5,438	4,686	2,532	2,815	10,033	91.5	12.2
2,872	5,084	5,086	2,205	2,872	10,163	92.9	16.1
2,438	3,815	3,998	1,365	2,438	7,801	93.2	19.1
3,715	4,947	4,503	984	3,715	9,202	91.2	15.1
8,458	11,085	12,219	2,365	8,458	23,042	93.4	22.8
13,510	21,920	27,931	10,184	13,510	51,625	96.7	26.5

hjälpverksamhetens kostnader äro behäftade, torde de dock ge en viss belysning av de uppoffringar, som samhället iklätt sig till förmån för de arbetslösa.

I tabell 15 ha sammanställts uppgifter rörande samhällets kostnader för de till förmån för arbetslösa anordnade olika *reservarbetena*.

Såsom framgår av tabellen, äro uppgifterna angivna i tusental kr. För tiden 1914—1920 har det icke varit möjligt att erhålla ifrågavarande uppgifter årsvis. I tabellen är därför allenast angiven en totalsumma för denna tidsperiod. För att möjliggöra jämförelse med de kommande åren har emellertid beräknats ett årsmedeltal, som även angivits i tabellen. Det må härvid erinras om att uppgifterna för år 1914 allenast avse tiden från och med 1 augusti till årets slut.

Tabellen belyser bland annat, hur kostnaderna för de olika arbetena fördelats på stat och kommun. I de kommunala kostnaderna äro inräknade landstingens kostnader för statskommunala reservarbeten. Däremot äro icke inräknade de ersättningar, som erlagts till kommissionen för utförda arbeten. De statliga kostnaderna avse sålunda statens bruttoutgifter för ifrågavarande ändamål.

Den avgjort största delen av kostnaderna för statliga reservarbeten faller naturligen på arbetslöshetskommissionen; de kostnader, som kommunerna förorsakats för dessa arbeten, ha bland annat bestått i vissa resekostnader ävensom utrustning av hänvisade reservarbetare.

Kostnaderna för de statskommunala reservarbetena vilade till största de-

len på kommunerna. Under åren 1922—1927 bestredos i genomsnitt allenast omkring 15 % med statsmedel. De år 1928 införda förmånligare statsbidragsgrunderna ökade något denna proportion, som sedermera, med undantag för år 1930, varit i stigande. De i tabell 15 återgivna talen rörande kostnadernas fördelning på stat och kommun äro av olika anledningar icke jämförbara med de i tabell 10 återgivna.

Beträffande kostnaderna per dagsverke för de olika reservarbetena föreliggande uppgifter allenast i fråga om de statliga arbetena för hela här förevarande tid.

I efterföljande tabell angivas förefintliga uppgifter ävensom kostnadernas fördelning på reservarbetarnas förmåner och på andra kostnader. Tyvärr hänföra sig dessa uppgifter icke till kalenderår utan till den i arbetslöshetskommissionens bokföring använda, nämligen budgetår.

Tab. 16. De statliga reservarbetenas kostnader per utfört dagsverke. Fördelning på reservarbetarnas förmåner och andra kostnader.

1 januari 1925—30 juni 1933.

T i d	Reservarbetarnas förmåner			Övriga kostnader	Sammanlagda kostnader	Reservarbetarnas förmåner i % av kostnaderna
	Avlöningar och ortstillägg	Övriga förmåner	Summa			
1925	4: 68	0: 83	5: 51	1: 79	7: 30	75.5
1926 jan.—juni	4: 36	0: 66	5: 02	1: —	6: 02	83.4
1926/1927	4: 33	0: 64	4: 97	1: 34	6: 31	78.8
1927/1928	4: 42	0: 49	4: 91	1: 80	6: 71	73.2
1928/1929	4: 29	0: 61	4: 90	2: 62	7: 52	65.2
1929/1930	4: 39	0: 71	5: 10	2: 78	7: 88	64.7
1930/1931	4: 42	0: 75	5: 17	1: 98	7: 15	72.3
1931/1932	4: 49	0: 68	5: 17	2: 14	7: 31	70.7
1932/1933	4: 25	0: 51	4: 76	2: 38	7: 14	66.7

Det framgår, att avlöningarnas storlek har varierat jämförelsevis litet. Reservarbetarnas övriga förmåner ha huvudsakligen utgjorts av bostadsförmåner, fritt lyse och värme, vissa fria resor samt diverse olika under vissa tidigare år förekommande ersättningsförmåner. Under denna rubrik redovisas även kostnaderna för sjukvård och olycksfall. Under »övriga kostnader» redovisas kostnader för material, arbetsledning etc. Det framgår, att reservarbetarnas sammanlagda förmåner under tiden fram till och med budgetåret 1927/1928 motsvarade omkring $\frac{3}{4}$ av arbetenas kostnader per dagsverke, men att denna proportion under senare år sjunkit. Detta förhållande är i främsta rummet beroende på ökade materialkostnader. Arbetslöshetskommissionen har nämligen från år 1929 i allt större utsträckning igångsatt vägarbeten ävensom andra arbeten, vilka förorsakat något större kostnader för materialier m. m. än de rena skogsarbeten, som under första delen av den tidsperiod, tabellen avser, huvudsakligen förekommo. Det må emellertid även nämnas, att differensen till en del är fiktiv, i det att vissa materialkostnader för skogsarbetena bestritts från annat håll, och att dessa bidrag här icke äro inräknade.

Kostnaderna för *understödsverksamheten* belysas av tabell 17.

Tab. 17. Statlig och kommunal understödsverksamhets kostnader inkl. ungdomshjälp.
Tusental kr. Årligen 1914—1932.

T i d	Statliga kostnader			Kommunala kostnader			S u m m a		
	Arbets- löshets- hjälp	Hyres- hjälp	Sum- ma	Arbets- löshets- hjälp	Hyres- hjälp	Sum- ma	Arbets- löshets- hjälp	Hyres- hjälp	Sum- ma
$\frac{1}{8}$ 1914— $\frac{31}{12}$ 1920									
Medeltal per år	594	—	594	491	—	491	1,085	—	1,085
Summa hela perioden ..	3,812	—	3,812	3,153	—	3,153	6,965	—	6,965
1921	5,669	252	5,921	8,204	285	8,489	13,873	537	14,410
1922	10,189	526	10,715	7,803	594	8,397	17,992	1,120	19,112
1923	1,496	283	1,779	1,427	319	1,746	2,923	602	3,525
1924	12	32	44	384	37	421	396	69	465
1925	1	16	17	1,303	24	1,327	1,304	40	1,344
1926	9	13	22	1,803	17	1,820	1,812	30	1,842
1927	49	—	49	2,518	—	2,518	2,567	—	2,567
1928	74	—	74	3,114	—	3,114	3,188	—	3,188
1929	70	—	70	2,555	—	2,555	2,625	—	2,625
1930	110	—	110	2,551	—	2,551	2,661	—	2,661
1931	1,407	—	1,407	6,629	—	6,629	8,036	—	8,036
1932	8,544	—	8,544	17,451	—	17,451	25,995	—	25,995

De statliga kostnader, som äro upptagna för åren 1924—1925, då enligt de föregående uppgifterna någon statlig understödsverksamhet icke förekom, avse sådana statliga bidrag, som utgått för hjälpsökandes resor till vederbörande hemkommun. Även under åren 1926—1929 voro kostnaderna för understödsverksamheten helt små. Med den år 1930 inbrytande krisen stegrades sedermera såväl statens som kommunernas utgifter för understödsverksamheten.

De genomsnittliga understödsbeloppen i den med statsbidrag bedrivna hjälpverksamheten ävensom statsbidragens storlek framgå av efterföljande tabell.

Tab. 18. Utdelade understödsbelopp, statsbidragsbelopp. Kronor per understödsdag.
Årligen 1926—30 juni 1933.

Å r	Understödsbelopp per understöds- dag	Därav statsbidrag	Procent
	Kr.	Kr.	
1926	2: 27	1: 14	50.2
1927	2: 02	1: 84	91.1
1928	2: 85	1: 60	56.1
1929	2: 61	2: 24	85.8
1930	2: 86	2: 35	82.2
1931	2: 63	1: 61	61.2
1932	2: 32	1: 46	62.9
1933 jan.—juni	2: 23	1: 42	63.7

Av en jämförelse med tabell 16 framgår, att understöden i genomsnitt uppgått till omkring hälften av de sammanlagda förmånerna vid de statliga reserverarbetena. De genomsnittliga understödsbeloppen ha varierat förhållandevis litet. Att de under tiden 1930—1933 sjunkit sammanhänger med att understödsverksamhet successivt öppnades i ett flertal landskommuner, som icke tidigare bedrivit dylik hjälpverksamhet. Enär understödssatserna i landskommunerna genomsnittligt legat lägre än i städerna har härigenom den genomsnittliga storleken gått tillbaka.

I de i det föregående meddelade uppgifterna rörande hjälpverksamhetens kostnader ha icke ingått de centrala förvaltningskostnaderna; icke heller har hänsyn tagits till de kostnader för övriga ändamål i anledning av arbetslöshetens bekämpande, som kommunerna förorsakats. Dessa utgifter redovisas i efterföljande tabell.

Tab. 19. Förvaltningskostnader. Kommunernas kostnader för diverse åtgärder i anledning av arbetslösheten.

Tusental kr. Årligen 1914—1932.

T i d	Förvaltningskostnader						Kommunernas och landstingens kostnader för diverse åtgärder till arbetslöshetens bekämpande	Summa
	Statliga kostnader	% av totala statliga kostnader	Kommunala kostnader	% av totala kommunala kostnader	Summa	% av totala kostnader		
¹ / ₈ 1914— ³¹ / ₁₂ 1920								
Medeltal per år....	63	2.6	57 ¹	120
Summa hela perioden.....	404							
1921.....	934	2.8	1,585 ¹	2,519
1922.....	2,119	3.7	1,870 ¹	3,989
1923.....	1,624	5.6	720 ¹	2,344
1924.....	593	15.8	448 ¹	1,041
1925.....	268	7.8	143	2.1	411	4.0	432	843
1926.....	280	7.1	149	2.2	429	4.1	280	709
1927.....	325	6.6	187	2.2	512	3.8	334	846
1928.....	351	6.4	190	2.2	541	3.8	268	809
1929.....	314	7.2	178	2.6	492	4.4	203	695
1930.....	285	6.1	192	2.5	477	3.8	123	600
1931.....	409	3.0	349	1.9	758	2.3	536	1,294
1932.....	718	1.8	820	2.0	1,538	1.9	1,299	2,837

De statliga förvaltningskostnaderna ha under tider, då verksamheten haft större omfattning, allenast uppgått till några få procent av de totala statliga kostnaderna. Att förvaltningskostnaderna år 1924 sprungit upp så som de gjorde berodde naturligen på den detta år pågående omfattande avveck-

¹ Här ingå kostnader för kommunal förvaltning.

lingen av den tidigare stora verksamheten. Åren 1925—1929 motsvarade utgifterna för förvaltningen 6—7 % av de sammanlagda statliga utgifterna. Under senare år har denna proportion varit väsentligt lägre. Samtliga förvaltningskostnader, statliga och kommunala, ha hela tiden uppgått till blott 3 à 4 %; under den senaste krisen har denna proportion legat avsevärt lägre, ett i och för sig naturligt förhållande. De till övriga ändamål redovisade kommunala kostnaderna avse sålunda utgifter, som ha föranletts kommunerna exempelvis av bidrag till någon myndighet, för att denna skulle igångsätta ett arbete eller ock föranstaltande av andra åtgärder, vilka kunde komma de arbetslösa till godo.

I tabell 20 ha uppgifterna rörande *samhällets totala kostnader* för reservarbeten, för understöd och för övriga åtgärder, i vilka även inräknats förvaltningskostnaderna, sammanställts.

Tab. 20. De totala kostnaderna för samhällets hjälpverksamhet för arbetslösa.
Tusental kr. Årligen 1914—1932.

T i d	Totalkostnader för				Därav		Procentfördelning	
	Reservarbeten	Understöd	Övrigt	Summa	Statliga kostnader	Kommunala kostnader	Statliga kostnader	Kommunala kostnader
$\frac{1}{8}$ 1914— $\frac{31}{12}$ 1920								
Medeltal per år	2,694	1,085	120	3,899	2,424	1,475	62.2	37.8
Summa hela perioden	17,285	6,965	769	25,019	15,555	9,464		
1921.....	40,478	14,410	2,519	57,407	33,704	23,703	58.7	41.3
1922.....	58,591	19,112	3,989	81,692	56,652	25,040	69.3	30.7
1923.....	36,505	3,525	2,344	42,374	28,960	13,414	68.3	31.7
1924.....	7,223	465	1,041	8,729	3,761	4,968	43.1	56.9
1925.....	8,069	1,344	843	10,256	3,449	6,807	33.6	66.4
1926.....	8,028	1,842	709	10,579	3,932	6,647	37.2	62.8
1927.....	10,033	2,567	846	13,446	4,970	8,476	37.0	63.0
1928.....	10,163	3,188	809	14,160	5,504	8,656	38.9	61.1
1929.....	7,801	2,625	695	11,121	4,370	6,751	39.3	60.7
1930.....	9,202	2,661	600	12,463	4,650	7,813	37.3	62.7
1931.....	23,042	8,036	1,294	32,372	13,773	18,599	42.5	57.5
1932.....	51,625	25,995	2,837	80,457	38,967	41,490	48.4	51.6

Av tabellen framgår bland annat, huru de sammanlagda kostnaderna ha fördelats på stat och kommun. Under åren 1921—1923 vilade den avgjort största delen av kostnaderna på staten, medan under de ekonomiskt gynnsamma åren 1924—1929 kostnaderna fördelade sig med omkring 40 % på staten och 60 % på kommunerna. Med hänsyn till den karaktär, som den statliga hjälpverksamheten för arbetslösa äger i Sverige, nämligen att sätta in främst vid kristillfällen eller vid tider av mera omfattande arbetslöshet, är detta naturligt. Det framgår även, att under den senaste krisen utgifterna för statens vidkommande ökat kraftigare än för kommunernas.

ANDRA AVDELNINGEN.

KAP. IV.

Övergången till ett nytt system.

Kritik av och försvar för det äldre systemet.

Av den föregående redogörelsen framgår, att meningsskiljaktigheter rått rörande utformningen av vissa detaljer i hjälpsystemet. Under senare hälften av 1920-talet och början av 1930-talet kom emellertid kritiken att alltmera inriktas mot systemet såsom sådant. Då denna kritik så småningom ledde till en omdaning av den statliga arbetslöshetshjälpen, synes lämpligt att i ett sammanhang angiva huvuddragen av de erinringar, som riktades mot det äldre systemet, liksom ock de synpunkter, som av dess försvarare anfördes till bemötande av de kritiska anmärkningarna.

Såsom en allvarlig brist hos det äldre systemet angavs, att åtgärderna för arbetslöshetens bekämpande varit alldeles otillräckliga i förhållande till den vid olika tidpunkter rådande arbetslösheten. Redan denna disproportion mellan hjälpbehov och hjälpåtgärder ansågs påkalla en utvidgning av de senare.

Vidare framhölls, att systemet icke gav tillräcklig möjlighet att för arbetslöshetens motverkande mobilisera den förhandenvarande tillgången på nödvändiga och nyttiga allmänna arbeten. Enligt gällande föreskrifter skulle visserligen reservarbetena komma stat, kommun eller allmän institution till godo samt vara ekonomiskt eller kulturellt berättigade, men de fingo icke gälla företag av den art, som inom närmaste framtiden kunde väntas komma till utförande på den öppna marknaden. Reservarbetena fingo med andra ord icke rycka undan arbetstillfällen av så att säga ordinarie karaktär. Denna princip ledde till en relativt snäv avgränsning vid valet av arbeten. Nackdelarna härav hade blivit allt mera framträdande, ju större behovet av att sysselsätta arbetslösa varit.

Det gjordes därjämte gällande, att bristerna i reservarbetsystemet ytterligare markerats genom att arbetslösheten upphört att vara enbart ett grovarbetsproblem. För motverkande av en över hela yrkesskalan utbredd arbetslöshet måste en utväg sökas för ett mera mångsidigt utnyttjande av arbetstillfällena, varigenom även de arbetslösa yrkesarbetarna skulle i viss utsträckning kunna beredas arbete i sitt gamla yrke.

Arbetslöshetens utbredning till större områden hade aktualiserat problemet om möjligheten av att fördela arbetstillfällena på flera platser. Starka anmärkningar riktades emot att arbetare uttogos till reservarbeten långt borta från sina hemorter.

Kritiken mot det äldre hjälpsystemet innefattade bland annat följande fyra punkter:

1. Det dåvarande reservarbetsystemet motverkade effektiva arbetsprestationer, emedan varje framsteg i denna riktning omedelbart bestraffades genom justering av ackordslönerna, enär arbetsledningen ständigt måste tillse, att de verkliga förtjänsterna icke för mycket överstege den fastställda reservarbetslönen.

2. Principen att lönerna under inga omständigheter finge stiga över ett visst maximum nödvändiggjorde fattigvårdshjälp eller allmänna bidrag till så gott som samtliga reservarbetarfamiljer.

3. Samma princip verkade nästan regelbundet så, att reservarbetena blevo dyrbarare än liknande arbeten på vanliga villkor. Samhället fick betala onödigt mycket för de arbeten, som utfördes genom arbetslöshetskommissionen, samtidigt som arbetarna fingo onödigt dåligt betalt för sitt arbete.

4. Reservarbetaren fick lätt en stämpel av mindervärdig arbetare, vilket försvårade hans återgång till den fria arbetsmarknaden, då med rätt eller orätt ansågs, att arbetaren vandes vid en arbetstakt, som faktiskt kunde göra honom mindre ägnad för arbete i privat drift.

De framställda anmärkningarna utmynnade i krav på systemets avskaffande. I dess ställe borde sättas ett system med produktiva statsarbeten, vilka beredde arbetstillfällen i största möjliga utsträckning åt den lediga arbetskraften på vanliga löne- och arbetsvillkor. I sammanhang med övergången till det nya systemet borde arbetslöshetskommissionen avvecklas och ersättas med annat statsorgan, som sörjde för att produktiva statsarbeten i tillräcklig omfattning ständigt vore i gång och att de arbetslösa, i den utsträckning arbetenas omfattning medgäve, placerades.

Emot påståendet, att fliten så att säga bestraffades genom reducering av ackordspriserna (punkten 1) erinrade det äldre systemets försvarare bland annat, att nämnda priser enligt gällande regler skulle så avvägas, att den för viss arbetsplats fastställda reservarbetslönen, som alltid måste understiga den lokala öppna marknadens grovarbetarlön, skulle kunna uppnås. Då det tillkom arbetslöshetskommissionen att övervaka, att dessa bestämmelser effektivt tillämpades, hade förekommit, att ackordspriserna understundom ändrats. När den genomsnittliga ackordsförtjänsten varit utslagsgivande, hade ackorden emellertid icke sänkts, förrän denna arbetsförtjänst kommit att avsevärt överskrida den för arbetsplatsen stipulerade medelförtjänsten. Härav följde med nödvändighet, att goda arbetare kunnat uppnå förtjänster, som väsentligt överskridit medelförtjänsten, medan arbetare funnits, vilkas låga förtjänster motvägt de dugligare arbetarnas högre sådana.

Beträffande anmärkningen mot lönesättningen vid reservarbeten — att denna nödvändiggjorde fattigvårdshjälp eller kommunala bidrag åt så gott

som samtliga reservarbetares familjer (punkten 2) — framhölls, att de s. k. ortstilläggen, som inneburo ett av humanitära skäl betingat lönetillägg, åsyftade att bereda familjeförsörjare möjlighet att försörja sig och sin familj med de inkomster, som härflöto ur anställning vid reservarbete. Det hade mindre varit förtjänsternas knapphet än vederbörande arbetares familjeförhållanden, som i regel påkallat fattigvårdens inskridande. Då det icke sällan inträffade, att det allmänna måste träda hjälpande emellan även i fråga om arbetare på den öppna marknaden, som bragts i ekonomiskt svårt läge, borde det ej förvåna, att fattigvården nödgats i viss utsträckning träda till när det gällt reservarbetare.

Det hade vidare gjorts gällande, att reservarbeten skulle bli dyrare än arbeten i öppna marknaden (punkten 3). Vid bedömandet av denna fråga måste ihågkommas, att vid reservarbetena tillkommo vissa socialt betingade, fördyrande moment, som ej ägde motsvarighet vid arbeten i öppna marknaden. Sålunda måste reservarbeten merendels bedrivas under den tid av året, då de klimatiska förhållandena äro mindre gynnsamma. Det vore därför, invändes det, just de fördyrande moment, som hölle företagsamheten på den öppna marknaden tillbaka, som indirekt — genom den arbetslöshet, som därav föranleddes — gäve anledning till igångsättandet av reservarbeten.

Beträffande påståendet att reservarbetare skulle erhålla en stämpel av mindervärdig arbetare (punkten 4) framhölls, att ett arbetes karaktär av reservarbete icke i och för sig kunde anses vara diskvalificerande för den därmed sysselsatta arbetskraften. Om denna verkligen erhöle någon stämpel av mindervärdighet, måste detta bero på obefogade generaliseringar av omräden om de sämre element, som kunde finnas bland hjälpklientelet.

Det äldre systemets försvarare anförde slutligen i huvudsak följande emot förslaget om slopande av det praktiserade reservarbetsystemet och dettas ersättande med produktiva statsarbeten, bedrivna såsom arbeten å öppna marknaden i fråga om löne- och arbetsvillkor.

Därest de ifrågasatta arbetena skulle utföras efter den öppna marknads villkor, måste rekryteringen av arbetskraft ske på liknande sätt som å den öppna marknaden, varav följde, att även icke-arbetslösa torde komma att söka sig dit. På grund av det naturliga samband, som förefunnes mellan arbetslön och arbetsmarknad, skulle otvivelaktigt igångsättandet av statsarbeten verka därhän, att arbetsdugligt folk med lägre betalning än vid statsarbetena rycktes från annan produktiv sysselsättning till dessa arbeten. Följden härav skulle givetvis bli kännbar framför allt för jord- och skogsbruket och särskilt inom de delar av landet, där de ifrågavarande statliga arbetena påginge. Ingenting uteslöte sålunda sannolikheten för en sådan tillspetsning av situationen, att jordbruket på en ort med omfattande statsarbeten skulle komma att tillskyndas direkta förluster på grund av omöjligheten att kunna i konkurrensen med statsföretaget erhålla nödig arbetskraft.

Men även om det vore möjligt att förhindra konkurrens från den öppna marknads arbetare vid dessa arbetsföretag, skulle likväl betydande små-

righeter göra sig gällande i fråga om möjligheterna för de arbetslösa att draga nytta av dessa arbetstillfällen. En stor del av de planerade arbetena måste nämligen utföras på orter, belägna på avsevärda avstånd från befintliga arbetslöshetscentra. Det kunde då antagas, att de landsbygdens arbetare, vilka kunnat nödortfigt draga sig fram på små förtjänster och tillfälliga arbeten, komme att företrädesvis uppsöka de nya hjälparbetena, under det att de redan förut arbetslösa, vilka huvudsakligen förefunnes i de större städerna och de större industrisamhällena, endast med svårighet kunde tillgodogöra sig dessa arbetstillfällen, såvida icke ordnades med rese- eller flyttningsbidrag, speciella anordningar för uttagning o. s. v. Det låge sålunda nära till hands, att ett hjälpprogram enligt de föreslagna riktlinjerna skulle medföra, att storstädernas betungande arbetslöshetsproblem skulle komma att skärpas eller i varje fall kvarstå såsom praktiskt taget olöst, under det att de skogs- och jordbruksidkande orternas i allmänhet lindrigare känningar av arbetslösheten skulle bliva lättade men på ett sätt, som i åtskilliga fall kunde tänkas förrycka arbetsmarknaden på dessa orter.

Kritiken av det äldre systemet ledde till att 1931 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t beslöt anställa försök med s. k. beredskapsarbeten till förmån för arbetslösa. Dessa arbeten skulle utföras enligt den öppna marknadens arbetsvillkor. För ändamålet anvisade riksdagen ett anslag av 3,000,000 kronor för budgetåret 1931/1932.

Vid ärendets behandling framhölls, att det i och för sig måste vara till övervägande gagn, att de statliga arbeten, som under alla förhållanden förr eller senare skulle utföras, så avpassades, att de i större utsträckning än som följde av det sedvanliga arbetsprogrammet komme att pågå under tider, då det enskilda näringslivet icke vore i stånd att i samma utsträckning som eljest sysselsätta den tillgängliga arbetskraften. Ur arbetslöshetssynpunkt skulle därmed för stunden vinnas den verkan, att anställningsmöjligheterna i viss utsträckning vidmakthölles, samtidigt som det vore antagligt, att de allmänna arbetena kunde gynnsamt påverka övergången till normala förhållanden inom förvärvslivet. Verkningarna av dylika speciella åtgärder finge emellertid icke överskattas. Särskilt i den mån offentliga arbeten i större utsträckning skulle bekostas med skattemedel, föreläge den faran, att detta skulle innebära en börda för den industriella verksamheten, som kunde leda till minskad sysselsättning i det privata förvärvslivet.

Det av riksdagen anvisade anslaget skulle enligt Kungl. Maj:ts prövning användas till arbeten, som under alla förhållanden förr eller senare skulle utföras med anlitande av allmänna medel och genom statlig myndighets försorg och som vore av natur, att i normala fall riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t för varje fall därtill anvisade medel. Enda olikheten mot det vanliga förfarings sättet skulle alltså vara, att Kungl. Maj:t hade att, efter det de särskilda ämbetsverken inkommit med förslag om utförandet av olika allmänna arbeten vid sidan av det i vanliga former till omedelbart genomförande avsedda programmet, väga dessa förslag mot varandra icke blott med hänsyn till graden av angelägenheten av utförandet utan också med

hänsyn till deras betydelse för motverkande av arbetslösheten och dess följder. Varje arbete skulle igångsättas vid den tidpunkt, som ur nämnda synpunkter och med hänsyn till lokala förhållanden vore den lämpligaste. Man skulle på detta sätt skapa möjlighet till en viss elasticitet i statens verksamhet och genom att avvägandet skedde centralt och enhetligt kunna utan uppskov träffa val mellan skilda arbeten och bestämma i fråga om tidpunkten för deras påbörjande.

Myndigheterna skulle inkomma med förslag inom sina ordinarie program, lämpligen ordnade efter angelägenhetsgrad. Sådana arbeten skulle därvid i allmänhet äga företräde, beträffande vilka förelägo i detalj utarbetade förslag, som gjorde det möjligt att utan dröjsmål igångsätta dem vid den lämpliga tidpunkten. Initiativ till övervägande av anordnande av arbeten inom viss ort skulle tagas av ortsmyndigheten eller vederbörande centrala verk. Arbetslöshetssynpunkten skulle beaktas genom att socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen hade att avgiva utlåtanden i ärendena.

De arbeten, till vilka Kungl. Maj:t anvisade medel ur ifrågavarande anslag, blevo till alla delar helt likställda med andra allmänna arbeten; endast sättet för medlens anvisande utgjorde skillnad. Härav följde, att några särskilda regler angående arbetarnas löner, utväljande av arbetare o. s. v. icke behövde meddelas, utan vederbörande myndigheter ägde att helt efter eljest tillämpade metoder utföra arbetena. Emellertid skulle hållas i sikte, att desamma så anordnades, att de blevo till gagn för arbetslöshetens bekämpande. Sålunda skulle vederbörande myndighet vid anskaffande av arbetskraft hänvända sig till arbetsförmedlingsorganen inom orter med betydande arbetslöshet, varjämte skulle tillses, att arbetena i första hand komme de mest behövande till godo, i den mån dessa utgjorde fullgod arbetskraft.

Av 1932 års riksdag beviljades ytterligare 3,000,000 kronor till beredskapsarbeten. Föredragande departementschefen anförde bland annat, att för budgetåret 1932/1933 måste räknas med behov av statliga åtgärder till lindrande av arbetslöshetens följder av mycket stor omfattning. Det syntes därför önskligt, att beredskapsarbeten inginge såsom ett led bland dessa åtgärder. Då beslut om dylika arbeten fattats år 1931, hade man närmast avsett en försöksanordning, och någon definitiv uppfattning om anordningen hade ännu icke kunnat vinnas. Så mycket hade emellertid tydligt visat sig, att en synnerligen riklig tillgång funnes å arbetsföretag lämpade för utförande såsom beredskapsarbeten. Arbetena torde på ett lyckligt sätt hava inpassat sig i statens ordinarie arbetsprogram och några slitningar i förhållande till de statliga och statskommunala reservarbetena med avseende å arbetskraft eller arbetslöner hade icke förekommit. Vidare gäve erfarenheten rörande de sysselsatta arbetarnas yrkesfördelning vid handen, att icke blott grovarbetare utan även en hel del andra arbetargrupper erhållit sysselsättning.

Beträffande beloppets storlek framhölls, att hela anordningen ännu befunne sig på försöksstadiet, och att det därför icke vore tillrådligt att giva densamma för stor omfattning. Vidare hade arbetslöshetens fortgående ök-

ning nödvändiggjort en mycket betydande utvidgning av ramen för de av statens arbetslöshetskommission bedrivna hjälpåtgärderna, enär effekten av en viss summa i arbetslöshetslindrande syfte bleve störst, då densamma användes enligt de för kommissionens verksamhet angivna riktlinjerna. Departementschefen erinrade därjämte, att i olika hänseenden föreslagits och beslutats anordningar av en karaktär, som ganska nära anslöte sig till den till grund för beredskapsarbeten liggande tanken, t. ex. anslag till vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskilda skogar, anslag för inköp av gatsten m. m.

Kungl. Maj:ts förslag vann riksdagens bifall. Emellertid framhöll riksdagen, att viss tvekan alltjämt måste hysas om lämpligheten av att vid sidan av de i arbetslöshetskommissionens regi bedrivna direkta reservarbetena anordna andra statliga arbeten, vid vilka, i trots av deras mer eller mindre framträdande karaktär av reservarbeten, tillämpades den allmänna arbetsmarknadens löner. Riksdagen framhöll vidare, att beredskapsarbetena alltjämt måste betraktas såsom en försöksanordning samt att självfallet därvidlag måste jämsides med arbetslöshetssynpunkterna tagas i beaktande, att till utförande såsom beredskapsarbeten allenast ifrågakomme företag, varav den praktiska nyttan kunde komma att stå i rimligt förhållande till nedlagda kostnader.

Grunddragen av Kungl. Maj:ts förslag till 1933 års riksdag.

Det förslag, som förelades 1933 års riksdag, innebar i princip, att statens åtgärder till lindrande av arbetslösheten främst skulle taga formen av en omfattande arbetsanskaffning. Denna skulle möjliggöras dels genom anordnande av arbeten i öppna marknaden på initiativ av staten, av kommuner eller av enskilda, dels ock genom särskilda med hänsyn till arbetslösheten anordnade och under vissa speciella former och betingelser bedrivna s. k. beredskapsarbeten. Det tidigare systemet med reservarbeten skulle därvid successivt avvecklas. Som komplement till detta arbetsanskaffningsprogram skulle bidrag av statsmedel till kontant understödsverksamhet i olika former förekomma.

För särskilt angivna ändamål äskades av riksdagen ett belopp av 34,880,600 kronor med fördelning å olika departements verksamhetsområden. Detta belopp skulle i enlighet med riksdagen förelagda, utarbetade förslag disponeras för anordnande av arbeten i öppna marknaden i statlig, kommunal eller enskild regi såsom byggnadsarbeten, understöd åt enskilda järnvägar, torrlägningsföretag, skogsvårdsåtgärder, arbetarsmåbruk m. m. Därutöver äskades ett belopp av 125,000,000 kronor till beredskapsarbeten. Beloppet fördelades med 75,000,000 kronor å socialdepartementets och 50,000,000 kronor å kommunikationsdepartementets verksamhetsområden. Med avseende å dispositionen av dessa belopp framlades icke några detaljerade förslag, då det var nödvändigt att för en riktig anpassning av åtgär-

derna bevara möjlighet till en friare prövning från fall till fall. Slutligen äskades ett belopp av 35,000,000 kronor för avveckling av pågående reservarbeten och för kontantunderstöd åt arbetslösa, som ej kunde beredas sysselsättning.

Förstnämnda tvenne belopp å tillhopa 159,880,600 kronor skulle utgå av lånemedel; sistnämnda belopp åter av andra statsinkomster. De erforderliga lånen föresloges löpa med kort amorteringstid. Därigenom skulle de risker praktiskt taget anses undanröjda, som möjligen kunde vara förbundna med upptagande av lån till företag, vilka icke gäve avkastning i pengar och därför i privatekonomisk mening icke vore räntabla. En viss inkomstkälla — arvskattemedlen — skulle knytas vid amorteringen.

I det följande redogöres för Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avser beredskapsarbeten. Dessförinnan bör emellertid framhållas, att det framlagda arbetsanskaffningsprogrammet — såsom framgår redan därav att medel till kontantunderstödsverksamhet äskades — icke beräknades komma att räcka till för sysselsättning åt alla arbetslösa. Kungl. Maj:t hade fördenskull utarbetat förslag till ett allsidigt utbyggande av krisåtgärderna, avseende i första hand att genom stimulerande av näringslivet motverka ytterligare arbetslöshet. Genom exportkreditgaranti samt stöd- och ackordslån åt hantverkare avsågs att främja vissa grenar av företagsverksamheten för motverkande av arbetslösheten inom exportindustrien och hantverket. Därjämte avsågo vissa förslag till jordbrukets stödjande att bevara arbetstillfällena inom detta betydande område av näringslivet. Dessa förslag, som icke kunna förbigås vid en belysning av regeringens allmänna krispolitik, falla emellertid utom ramen för denna redogörelse.

Innan arbetsanskaffningsprogrammet lämnas, böra ytterligare ett par synpunkter beröras.

Såsom förut antytts, skulle jämväl kommuner och enskilda ekonomiskt bidraga vid vissa företags utförande. För den insats av 159,880,600 kronor, som staten beräknades göra, förväntades, att arbeten skulle komma till utförande för en totalkostnad av i runt tal 295,000,000 kronor.

I arbetsanskaffningsprogrammet ingingo vidare i stor utsträckning arbeten, där materialkostnaderna representerade stora summor. Avsikten därmed var att uppmuntra i främsta rummet industrier genom beställningar. Det förutsattes nämligen, att det material, som skulle användas vid företagens utförande, skulle vara av inhemsk tillverkning i så stor utsträckning, som över huvud taget vore möjligt. Såsom en indirekt effekt av företagens igångsättande skulle sålunda beredas arbetsuppgifter för hemmaindustrien.

Den föreslagna anordningen med beredskapsarbeten avsåg att ersätta de tidigare reservarbetena. Med hänsyn härtill måste vissa särskilda bestämmelser anknytas till dessa beredskapsarbeten. Om man nämligen krävde, att beredskapsarbetena icke endast skulle öka arbetstillgången utan att de också skulle kunna användas för beredande av sysselsättning åt arbetslösa, påkallades dylika bestämmelser. Man kunde sålunda icke undgå att

begränsa arbetsledningens frihet i valet av arbetskraft för att bereda arbete åt arbetslösa i allmänhet och ej endast åt arbetare inom vissa fack eller vissa kategorier av yrkesvana arbetare. Man kunde vidare icke uppställa annat krav än att arbetskraften skulle vara av sådan kvalitet, att den inom viss tid kunde antagas bliva i stånd att förvärva erforderlig yrkesvana inom det fack, beredskapsarbetet avsåge.

I det föregående har redogjorts för de beredskapsarbeten, till vilkas anordnande medel anvisats för budgetåren 1931/1932 och 1932/1933. Av det redan sagda framgår, att de beredskapsarbeten, varom nu är fråga, äro av en principiellt annan innebörd. Denna skillnad kommer ytterligare att belysas av den följande skildringen.

Beträffande *valet av arbetsobjekt* föreligger den väsentliga olikheten, att de äldre beredskapsarbetena kunde utföras allenast i statlig myndighets regi, medan de föreslagna arbetena därjämte skulle kunna utföras i såväl kommunal som enskild regi. Härigenom vidgades självfallet den rayon, inom vilken arbetsobjekt kunde sökas.

Beredskapsarbetena skulle vara av styrkt angelägenhetsgrad. Vid valet mellan olika arbetsuppgifter, vilka i ett givet fall kunde komma till utförande, skulle arbetets allmännytta och angelägenhetsgrad vid sidan av dess värde för motverkande av arbetslöshet tillmätas den största betydelsen. Den statliga hjälpen till enskilda arbetens utförande borde bestämmas med viss försiktighet.

Ur ren arbetslöshetssynpunkt angavs såsom önskligt, att en jämförelsevis stor kvot av totalkostnaden utgjordes av arbetslöner. En sådan kostnadsfördelning utmärker framför allt schaktnings-, väg- och vissa andra anläggningsarbeten. Arbetslöshetens utbredning nödvändiggjorde emellertid, att ökad arbetstillgång bereddades icke endast åt arbetare, lämpliga för anläggningsarbeten, utan även för andra arbetargrupper. Ur denna synpunkt borde sådana arbeten komma till utförande, vid vilka inhemskt material förbrukades i relativt stor utsträckning.

Vid de äldre beredskapsarbetena hade yrkesvan arbetares prestation krävts. Det för reservarbeten uppställda kravet, att arbetet skulle vara sådant, att envar arbetare med normal arbetsförmåga skulle kunna hänvisas till detsamma, kunde självfallet icke upprätthållas beträffande de föreslagna beredskapsarbetena. Ej heller borde vid alla tillfällen krav på arbetskraftens yrkesvana och yrkesskicklighet upprätthållas. Såsom inledningsvis framhållits, ansågs tillfyllest, att för det egentliga grovarbetet anlita arbetare, som kunde anses äga fysiska förutsättningar för att förvärva vana vid arbetet. I den mån yrkesskicklig arbetskraft erfordrades, skulle dock sådan självfallet komma till användning.

Vidare underströks värdet av arbeten, som kunde bedrivas jämväl vintertid.

Av vikt är uppenbarligen, att en anordning med beredskapsarbeten kan underkastas *anpassning efter läget på arbetsmarknaden*. Det ansågs emellertid orimligt att kräva samma elasticitet, som utmärkte reservarbetena

tack vare arbetslöshetskommissionens rätt att efter gottfinnande nedlägga eller helt avbryta ett påbörjat arbete. Ett sådant krav skulle stå i bestämd strid mot den grundläggande principen, att vid valet mellan från arbetslöshetssynpunkter likvärda uppgifter de mest angelägna skulle hava företräde. Emellertid räknades med att erhålla en tillfredsställande anpassningsförmåga hos beredskapsanordningen på andra vägar.

Då ett stort antal arbetsföretag kunna avslutas på kort tid, skulle dylika företag av Kungl. Maj:t utnyttjas i anpassningssyfte så långt de stode till buds. Genom desamma räknades jämväl med att kunna taga hänsyn till arbetslöshetens säsongväxlingar.

Vissa större arbeten t. ex. större vägförbättringar, vissa hamnbyggnader samt telegrafverkets linjearbeten m. fl. beräknades utan större olägenheter kunna utföras i etapper, vilka var för sig skulle kunna färdigställas på kort tid. Möjligheten till sådan uppdelning av större företag i mindre skulle utnyttjas i all den utsträckning, som erfordrades ur elasticitetssynpunkt.

Därjämte framhölls, att även om ett antal arbeten måste slutföras efter det lågkonjunkturen börjat giva vika, detta förhållande icke borde vara ägnat att ingiva allvarigare betänkligheter från allmänt ekonomiska synpunkter.

Slutligen underströks, att riksdagen såsom anslagsbeviljande alltid hade möjlighet att år för år bestämma den maximala omfattningen för verksamheten.

En väsentlig skillnad mellan beredskapsarbeten och reservarbeten utgör *lönefrågan*. Någon ändring av de principer, som i avseende härå fastställts för de äldre beredskapsarbetena, ifrågasattes icke enligt Kungl. Maj:ts förvarande förslag till beredskapsarbeten. Med den öppna marknadens löner skulle alltså förstås de löner, som antingen innefattades i gällande kollektivavtal för förekommande slag av arbeten eller ock, där kollektivavtal icke upprättats, eljest vore gängse å orten för dylika arbeten. Ackordsprissättningen måste naturligtvis i sådana fall, då gällande kollektivavtal icke innehölle bestämmelser därom, ske med hänsyn till de anspråk, som rimligen kunde ställas på den fullgoda och, i de fall speciell yrkesutbildning erfordrades, yrkeskompetenta arbetskraften. För arbetare, som anställdes oaktat de icke förvärvat tillräcklig kompetens eller tillräcklig vana vid arbeten av det slag, varom fråga vore, erfordrades en viss tids träning i arbetet, innan de i allmänhet kunde räkna med ur försörjningssynpunkt tillräckligt hög inkomst av ackordsarbete, som prissatts med tanke på den fullgoda och kompetenta arbetskraften. Därest i gällande kollektivavtal föreskrivits, att i avtalen fixerade tidlöner skulle tillförsäkras arbetarna, även om ackordsförtjänsten icke överstege tidlönsförtjänsten, skulle åtgärder vidtagas för att åstadkomma jämkningar i föreskrifterna, om vid arbetena sysselsattes icke vana arbetare. Härvid förutsattes att överenskommelser träffades med vederbörande arbetarorganisationer.

○ Avsikten med beredskapsarbetena var att bereda största möjliga antal

arbetslösa sysselsättning. Med hänsyn härtill övervägdes särskilda anordningar för *fördelning av arbetstillfällena*.

Såsom den lämpligaste anordningen för dylik fördelning upptogs tanken på förkortad arbetstid. Sådan begränsning kunde exempelvis ske genom förkortning av arbetsveckan från 48 till 40 timmar.

Vidare ansågs den utvägen kunna väljas, att anställa arbetare endast under viss på förhand bestämd tid. Denna metod kunde tillämpas vid alla arbeten, som påginge tillräckligt länge. Emellertid skulle den endast i undantagsfall komma i tillämpning. Om nämligen exempelvis ett byggnadsföretag eller en brobyggnad skulle taga mycket lång tid i anspråk, torde införandet av ny, eventuellt ovan arbetskraft kunna få ofördelaktiga verkningar på arbetet, framför allt ur kostnadssynpunkt.

Inskränkning av arbetstiden skulle äga rum enligt Kungl. Maj:ts bestämmande, dock att vederbörande företagare — statlig myndighet, kommun, vägstyrelse eller enskild — ägde avgöra efter vilken princip inskränkningen skulle ske.

Övertidsarbete finge ej förekomma annat än i absolut tvingande fall.

I den mån arbetslöshet trots de ökade arbetstillfällena bleve kvar i jämförelsevis stor utsträckning, måste till en viss grad en reglering av *utväljandet av arbetskraft* ske. Ett dylikt reglerande medförde som konsekvens, att åt de verk och myndigheter eller enskilda, som skulle utföra arbetena, icke kunde medges ett fritt val bland tillgänglig arbetskraft. Kunde ett sådant medgivande icke lämnas, bleve det emellertid nödvändigt att föreskriva, att arbetskraftens uttagande skulle verkställas av de lokala organen och gå genom den offentliga arbetsförmedlingen.

Avsikten med en samhällsreglering av uttagandet utav arbetskraft måste självfallet vara att i främsta rummet bereda sysselsättning åt de arbetslösa, som hade största behov av arbete. Då emellertid arbetsförmedlingsanstalterna icke hade till uppgift att vid anvisningen av platser taga någon hänsyn till den platssökandes behov, ansågs själva uttagningen av arbetskraften böra ske genom annat organ.

Redan tidigare hade i vissa fall den metoden tillämpats, att de lokala arbetslöshetskommittéerna givit arbetsförmedlingen listor på de personer, som anvisats visst bestämt reservarbete. Denna metod gjordes enligt Kungl. Maj:ts förslag till allmän regel. Självklart förutsattes därvid, att lokala arbetslöshetskommittéer alljämt skulle finnas och att de arbetslösa skulle anmäla sig såväl hos arbetsförmedlingen som hos det lokala arbetslöshetsorganet. I sådana kommuner, där arbetslösheten vore ringa och arbetslöshetskommittéer icke funnes, skulle dess uppgifter fullgöras av annat kommunalt organ, t. ex. kommunalnämnden. Då arbetsförmedlingen icke vore så organiserad, att kontor eller ombud, för vilkas verksamhet statsbidrag utginge, funnes på alla de platser, där arbetslöshet kunde råda, skulle ledamot av arbetslöshetskommittén tjänstgöra som ombud för arbetsförmedlingen. På detta sätt skapades en jämförelsevis smidig organisation för samarbete mellan arbetsförmedling och lokala arbetslöshetsorgan.

Vid utväljandet av arbetskraft skulle arbetslöshetskommitté bedöma de arbetssökandes behov i huvudsak efter längden av deras arbetslöshet. Andra regler för prövning av behov av arbete ansågos icke vara nödvändiga.

Vid urvalet av arbetskraft skulle vidare iakttagas en karenstid för den arbetslöse om minst 14 dagar.

Arbetslöshetskommittéerna skulle vidare tillse, att arbetaren icke vore indragen i arbetskonflikt (deltagare i strejk eller föremål för lockout), vilket självfallet gällde arbetsnedläggelse både vid beredskapsarbeten och andra företag. Arbetaren skulle vara skyldig att antaga honom anvisat arbete, där han icke kunde anföra särskilda, av arbetslöshetskommittén godtagbara skäl för arbetsvägran, vid äventyr att eljest all slags arbetslöshets hjälp undandroges honom. Om arbetaren utan giltiga skäl lämnade beredskapsarbete, skulle motsvarande påföljd gälla.

Person, som blivit arbetslös i *anledning av konflikt*, skulle äga att utan hänsyn härtill erhålla sysselsättning vid beredskapsarbeten, såvida han icke vore direkt indragen i konflikten. Avgörande för omdömet, huruvida de arbetslösa skulle anses stå utanför eller vara inblandade i arbetskonflikterna, skulle vara, om de på ena eller andra sättet materiellt stödde den ena av de stridande parterna, och icke, om de eventuellt någon gång i framtiden kunde få skada eller gagn av en konflikts utgång. Denna principiella ståndpunkt ansågos tillgodose anspråket på statens neutralitet i striderna på arbetsmarknaden.

Beträffande arbetskonflikter framhölls ytterligare, att frågan om dylika konflikter för flertalet arbeten icke krävde någon speciell lösning. I den mån arbetena vore sådana, för vilka bidrag utgått till annan företagare än staten, syntes detta utan vidare vara klart. Därest exempelvis arbetskonflikt uppstode vid bostadsbygge, för vilket enskild eller kommun erhållit subvention, bleve konflikten att behandla på samma sätt som om konflikt uppstode vid ett bygge i enskild eller kommunal regi. Motsvarande gällde beträffande vägarbete med statsbidrag. I en mängd fall skulle arbeten, som utfördes tack vare medel från beredskapsanslag, enligt gällande lag om kollektivavtal komma att omfattas av bestämmelserna rörande arbetskonflikter i kollektivavtal och i nämnda lag.

Vare sig arbetena komme att vara underkastade dylika bestående regler eller icke, funnes det givetvis anledning för såväl de ordinarie förlikningsorganen som även för Kungl. Maj:t att med särskild uppmärksamhet följa arbetstvister vid arbeten av ifrågavarande slag för att i möjligaste mån söka förebygga arbetsinställelser. Skulle i särskilda fall inträffa, att vederbörande arbetarorganisation eller arbetargrupp hindrade en uppgörelse genom uppställandet av ohållbara krav eller genom att motsätta sig sådana modifieringar i gällande avtal, som betingades av hänsyn till arbetslösheten, kunde det finnas skäl att låta tills vidare anstå med arbetets utförande.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle en *avveckling av arbetslöshetskommissionens verksamhet* ske. Det ansågs därvid icke lämpligt att samtliga i gång varande arbeten vid en viss tidpunkt nedlades, med risk för att vissa av dem

kanske icke alls och andra endast efter längre eller kortare uppehåll skulle komma att fortsättas. Det ansågs i stället ligga i sakens natur, särskilt innan det nya systemet med beredskapsarbeten kommit helt i gång, att de arbetsföretag, som redan påbörjats till arbetslöshetens bekämpande, fortfarande skulle utnyttjas för detta ändamål. I den mån emellertid av kommissionen bedrivna arbetsföretag kunde övertagas av statliga organ, till vilkas normala arbetsområde de hörde — t. ex. vissa för domänstyrelsens räkning utförda arbeten på kronoparkerna — skulle sådant överlämnande snarast möjligt ske. I de fall, då överenskommelse med vägdistrikt eller kommuner om omedelbart fortsättande av bedrivna arbeten kunde komma till stånd, skulle sådan överenskommelse träffas. På de arbetsplatser åter, där överlåtande icke på nu angivet sätt kunde komma till stånd, skulle arbetet tills vidare fortsättas genom arbetslöshetskommissionen.

Detta innebar emellertid icke, att gällande villkor för reservarbetena skulle fortbestå. Vare sig arbetena skulle utföras av arbetslöshetskommissionen eller annat organ, skulle de erhålla samma karaktär som övriga arbeten. Sålunda skulle exempelvis löne- och övriga anställningsvillkor bli desamma, som skulle gälla enligt förslaget i allmänhet.

Arbetslöshetskommissionens uppgift skulle alltså inskränkas till att vara ett organ för slutförande av den ditillsvarande arbetslinjen.

För de av Kungl. Maj:t föreslagna beredskapsarbetena skulle alltså, såsom av den lämnade redogörelsen i stort sett framgår, gälla följande huvudregler:

1. Vid valet av beredskapsarbeten skulle hänsyn tagas till följande synpunkter:

- a) Angelägna arbeten skulle hava företräde framför mindre angelägna.
- b) Intet slag av arbete skulle principiellt vara uteslutet från anslag.
- c) Arbetet skulle vara obestridligt allmännyttigt.
- d) Arbete, som lämpade sig som vinterarbete, skulle äga företräde framför annat arbete.
- e) Det arbete skulle äga företräde, som direkt och indirekt gav större antal arbetare sysselsättning.
- f) Orter med stor arbetslöshet skulle vid valet mellan olika beredskapsarbeten under i övrigt lika förhållanden hava företräde framför orter med mindre arbetslöshet.

2. I fråga om beredskapsarbetens anordnande skulle gälla:

- a) Vid arbetena skulle tillämpas samma löner, som å den öppna arbetsmarknaden plägade utgå för arbeten av det slag, varom fråga vore.
- b) Arbetena skulle påbörjas inom föreskriven tid.
- c) Inskränkning av arbetstiden skulle i allmänhet äga rum enligt Kungl. Maj:ts bestämmande, dock att vederbörande företagare — statlig myndighet, kommun, vägstyrelse eller enskild — avgjorde efter vilken princip inskränkningen skulle ske.

- d) Övertidsarbete skulle ej få förekomma annat än i tvingande fall.
- e) Central regi, motsvarande den som utövades av arbetslöshetskommissionen beträffande de statliga reservarbetena, skulle icke förekomma.
- f) Regi och arbetsledning skulle utövas av vederbörande företagare: statlig myndighet, kommun, vägstyrelse eller enskild.
- g) Å arbeten, som icke utfördes av statlig myndighet, borde den kontroll, som erfordrades, i allmänhet ske av central myndighet eller, i fråga om väg- och broarbeten, av länsstyrelserna.

3. Beträffande *arbetskraftens uttagande* skulle gälla:

a) Arbetskraften skulle anvisas genom den offentliga arbetsförmedlingen i enlighet med uppgifter från de lokala arbetslöshetsorganen, i regel arbetslöshetskommittéerna, angående de personer, som uttagits till beredskapsarbete. De arbetslösa skulle anmäla sig såväl hos arbetsförmedlingen som hos det lokala arbetslöshetsorganet.

b) Kungl. Maj:t skulle med hänsyn till arbetslöshetsituationen bestämma, från vilka orter arbetskraft skulle uttagas till visst arbetsföretag.

c) Vid uttagandet till arbete skulle arbetslöshetsorganet bedöma de sökandes behov i huvudsak efter längden av deras arbetslöshet, därvid hänsyn icke ensamt skulle tagas till vederbörandes sista arbetslöshetsperiod. En karenstid om minst 14 dagar skulle iakttagas. I övrigt skulle arbetslöshetsorganet söka så rättvist som möjligt mellan de arbetslösa fördela genom beredskapsarbetena skapade arbetstillfällen. För arbeten, som krävde yrkesskicklighet, skulle endast yrkesarbetare uttagas. Från de egentliga grovarbetena skulle däremot arbetare från andra fack icke utan vidare uteslutas.

d) Arbetsgivaren skulle vara skyldig att mottaga den anvisade arbetskraften, i den mån ej särskilda förhållanden förelåge.

4. I avseende å *arbetskonflikters inverkan på arbetares rätt att erhålla sysselsättning vid beredskapsarbeten* skulle gälla:

Utestängda från anställning vid beredskapsarbeten skulle vara arbetare, vilka befunne sig i strejk eller vore föremål för lockout på grund av arbetskonflikter. Utestängda skulle likaledes vara arbetare, som, utan att giltig anledning förelåge, vägrade antaga anvisat beredskapsarbete eller lämnade sin anställning vid sådant arbete.

5. Beträffande *övergången till det nya systemet* skulle gälla följande regler:

a) Av arbetslöshetskommissionen bedrivna statliga reservarbeten skulle av kommissionen fortsättas endast i den mån de icke lämpligen kunde övertagas av annan företagare.

b) Statskommunala arbeten skulle övergå till beredskapsarbeten, i den mån vederbörande kommun så önskade.

c) Vid arbeten, som i fortsättningen komme att bedrivas som statliga eller statskommunala reservarbeten, skulle från tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämde, beträffande löner gälla samma regler som för beredskapsarbeten.

1933 års system.

Kungl. Maj:ts förslag till 1933 års riksdag antogs icke oförändrat. Det system, som av riksdagen utformades, har i denna redogörelse betecknats 1933 års system.

Riksdagen delade Kungl. Maj:ts uppfattning därom, att arbetslinjen borde vara grundläggande för arbetslöshetspolitiken. Vid arbetslinjens utformning borde huvudvikten läggas vid arbeten på den öppna marknaden inom skilda delar av landet och inom olika yrkesfack. Därjämte skulle reservarbetena bibehållas, dock med betydande förändringar och utbyggnader i olika hänseenden i förhållande till det tidigare reservarbetsystemet. Slutligen skulle arbetslinjen kompletteras med kontantunderstödsverksamhet och vissa speciella åtgärder i anslutning därtill.

Den väsentligaste skillnaden mellan Kungl. Maj:ts förslag och riksdagens beslut bestod alltså däri, att den av Kungl. Maj:t föreslagna utformningen av systemet med beredskapsarbeten icke vann riksdagens godkännande samt att reservarbetsanordningen med statens arbetslöshetskommission såsom centralorgan bibehölls fastän i flera hänseenden modifierad.

För de arbeten eller åtgärder, för vilka skulle gälla öppna marknadens villkor, anvisades särskilda anslag å tillhoppa i runt tal 100,000,000 kronor. I kap. V redogöres närmare för de sålunda till allmänna arbeten beviljade anslagen.

Till statliga och statskommunala reservarbeten anvisade riksdagen ett anslag å 55,000,000 kronor. Från detta anslag skulle jämväl bestridas kostnaderna för arbetslöshetskommissionens verksamhet liksom vissa andra utgifter. En närmare redogörelse för de principer, som av riksdagen fastslogos för reservarbetena, återfinnes i kap. VI.

I princip vann Kungl. Maj:ts förslag rörande arbetslöshetsanslagens finansiering riksdagens godkännande. Anslagen skulle sålunda täckas av lånemedel med kort amorteringstid. För amorteringen skulle framför allt inkomsterna av arvs- och gåvobeskattningen anlitas.

Den organisation av den samhälleliga hjälpverksamheten för arbetslösa, som beslöts vid 1933 års riksdag, har därefter i sina huvuddrag blivit bestående. Endast i fråga om vissa detaljer hava förändringar förekommit.

En återblick på den redogörelse, som lämnats i föregående kapitel, visar, huru till medio av år 1933 hjälpverksamheten i sin helhet varit samlad hos arbetslöshetskommissionen, som utövat den centrala ledningen enligt de direktiv, som lämnats av statsmakterna. Av redogörelsen framgår, huru så småningom nya synpunkter å hjälpverksamhetens utformning gjort sig gällande, huru försök med allmänna arbeten anordnats och huru slutligen förslag till en principiell omläggning av hjälpsystemet framlagts. Utvecklingen kom sålunda att gå därhän, att mot varandra ställdes två system, å ena sidan det äldre med reservarbeten och å andra sidan ett nytt med allmänna arbeten på öppna marknaden, syftande till såväl stimulering av produktionen som sysselsättning av de arbetslösa.

Det beslut, som fattades år 1933, kan i viss mån sägas vara en kompromiss mellan de båda nämnda systemen men en kompromiss till förmån för det senare. Allmänna arbeten skulle anordnas i avsevärd omfattning under öppna marknadens villkor och former. Därigenom skulle arbetstillfällena direkt åstadkommas och vidare skulle produktionen stimuleras genom köpkraftens stärkande och arbetstillgången följaktligen indirekt förbättras. Vid sidan härav skulle arbetslöshetskommissionen genom reservarbeten och understöd m. m. bereda hjälp åt personer, som drabbats av arbetslöshet.

KAP. V.

Allmänna arbeten.

Av riksdagen beviljade anslag.

För budgetåren 1933/1934 och 1934/1935 hava betydande anslag till allmänna arbeten anvisats. Anslagen hava sammanförts under särskild avdelning av riksstaten beroende på sättet för deras finansiering.

För budgetåret 1935/1936 har däremot särskild finansieringsplan för anslagen till allmänna arbeten icke ansetts erforderlig. Någon sammanställning av anslagen under särskild avdelning av riksstaten förekommer därför icke. Härav följer, att vissa svårigheter uppstå, då det gäller att avgöra vilka anslag, som skola betecknas som anslag till allmänna arbeten. I denna redogörelse hava de anslag medtagits, som i Kungl. Maj:ts proposition till 1935 års riksdag angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m. ingå i kalkylerna rörande effekten av arbetslöshetshjälpen under löpande budgetår.

Något försök till definition av begreppet anslag till allmänna arbeten utöver den, som ligger i en uppräknings av anslagen, skall följaktligen icke göras.

De åsyftade anslagen återfinnas i följande sammanställning.

Tab. 21. Anslag till allmänna arbeten under budgetåren 1933/1934—1935/1936.

Anslag	1933/1934	1934/1935	1935/1936	Summa
Statsbeställningar	10,700,000	10,000,000	—	20,700,000
Statliga beredskapsarbeten	3,000,000	3,000,000	} 3,000,000	24,500,000
Kommunala beredskapsarbeten	8,500,000	7,000,000		
Främjande av bostadsbyggande				
a) i städer och stadsliknande samhällen	5,000,000	—	3,000,000	8,000,000
b) på landsbygden	18,000,000	8,000,000	7,000,000	33,000,000
Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer..	—	—	10,000,000	10,000,000
Lån till främjande av enskild företagssamhet	10,000,000	3,000,000	—	13,000,000

A n s l a g	1933/1934	1934/1935	1935/1936	Summa
Subventioner till främjande av enskild företagsamhet	3,500,000	—	—	3,500,000
Skenfria korsningar.....	7,000,000	2,500,000	—	9,500,000
Broar och hamnar	6,000,000	6,500,000	—	12,500,000
Vissa vägbyggnadsarbeten.....	—	3,200,000	—	3,200,000
Stensättning av vägar.....	—	4,000,000	—	4,000,000
Elektrifiering av banorna Laxå—Charlottenberg, Södertälje södra—Eskilstuna med bilinjer och Uppsala—Gävle	—	4,000,000	—	4,000,000
Statsbana Malung—Vansbro.....	800,000	700,000	—	1,500,000
Förlag för understöd åt enskilda järnvägar	1,500,000	—	—	1,500,000
Tillverkning av vagnar m. m. för statens järnvägar	—	1,250,000	—	1,250,000
Vissa banarbeten m. m. för statens järnvägar	—	950,000	—	950,000
Bidrag till gödselvårdsanläggningar.....	700,000	700,000	—	1,400,000
Lån till gödselvårdsanläggningar.....	500,000	—	—	500,000
Torrlägningsföretag, ägnade att motverka arbetslösheten	4,000,000	4,000,000	—	8,000,000
Bidrag för uppförande av spannmåls-lagerhus	—	300,000	—	300,000
Bidrag till täckdikningar	1,000,000	1,500,000	—	2,500,000
Isbrytande undersöknings- och bevakningsfartyg för havsfiskets behov	650,000	—	—	650,000
Byggnad av nybyggesvägar.....	—	150,000	—	150,000
Väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo.....	500,000	500,000	—	1,000,000
Vissa åtgärder å skogshushållningens område m. m.....	475,000	900,000	—	1,375,000
Vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar	5,000,000	3,500,000	—	8,500,000
Arbetarsmåbrukslånefonden	7,500,000	8,000,000	10,000,000	25,500,000
Byggnad av nytt fyrskepp	367,000	75,000	—	442,000
Anskaffande av viss materiel för lotsverkets behov	75,000	—	—	75,000
Undersöknings- och förberedande gruvarbeten m. m. inom Västerbottens län	364,000	485,000	—	849,000
Väganläggningar från Adak-Kuorbeväre malmfält till Slagnäs samt från Bjurträsk till Örträsk och Högekulla inom Västerbottens län.....	650,000	—	—	650,000
Byggnad av nytt tjänstefartyg för västra lotsdistriktet.....	—	300,000	—	300,000
Lån till sammanslutningar av fiskare för främjandet av beredning och avsättning av fisk m. m.	—	700,000	—	700,000
Vedeldningslånefonden	—	2,000,000	—	2,000,000
Statliga byggnader	12,321,400	9,734,250	9,080,350	31,136,000
Summa	108,102,400	86,944,250	42,080,350	237,127,000

Det torde knappast behöva påpekas, att de uppräknade anslagen icke anvisats enbart med den motiveringen, att de skulle bidra till skapandet eller bibehållandet av arbetstillfällen. De hava givetvis därutöver till ändamål att tillgodose speciella intressen såsom behov av skenfria korsningar, fiskehamnar m. m. I ett fall, nämligen beträffande de för budgetåret 1935/1936 anvisade anslagen till bostadsförbättringsverksamhet, kan till och med göras gällande, att det speciella intresset — den sociala bostadsförbättringen — dominerar. Däremot kan självfallet icke påstås, att visst belopp avsetts för beredande av arbetstillfällen och visst belopp för den av sociala hänsyn betingade förbättringsverksamheten.

För övrigt bör beaktas, att den omständigheten, att vissa av de för budgetåren 1933/1934 och 1934/1935 eller ettdera av dessa budgetår anvisade anslagen t. ex. anslagen till skenfria korsningar, broar och hamnar samt stensättning m. fl. icke återfinnas för budgetåret 1935/1936 i förestående sammanställning, icke betyder, att anslag för ändamålet icke anvisats för sistnämnda budgetår. Det betyder endast, att anslagen för budgetåret 1935/1936 icke hänförts till anslag till allmänna arbeten.

Varför då denna uppdelning?

Svaret härå har redan givits. Här skall endast belysas en annan sida av saken. Om nämligen vissa anslag icke längre räknas till anslag till allmänna arbeten, kan med fog frågas, om detta betyder, att staten återtagit sin normala stödverksamhet å de områden, som med anslagen avses. Härå kan icke obetingat svaras ja, då vad som menas med statens normala verksamhet över huvud taget icke låter sig angivas. Man torde endast kunna konstatera en tendens till minskning av statens hjälpverksamhet, sammanhängande med den förbättring av konjunkturen, som ägt rum.

Slutligen må framhållas, att den upplåning, som ägt rum för finansiering av anslagen för budgetåren 1933/1934 och 1934/1935 till allmänna arbeten, inklusive reservarbeten, kommer att slutligt regleras under budgetåret 1936/1937. Då ursprungligen räknats med att amorteringen skulle pågå till omkring år 1940, kan konstateras, att utvecklingen blivit betydligt gynnsammare än man från början vägat hoppas på.

Gällande regler för användningen av vissa anslag till allmänna arbeten.

Den närmast följande redogörelsen avser icke att uttömma återgiva de principer, som gälla för användningen av samtliga anslag till allmänna arbeten. En sådan redogörelse skulle kräva långt större utrymme än som kunnat anslås för ändamålet. Avsikten är endast att giva en allmän bild över statshjälpens utformning å vissa områden, därvid urvalet av de anslag, för vilka redogöres, ansetts böra ske bland dem, som vid behandlingen av verkställigheten av de allmänna arbetena komma att närmare uppmärksammas.

De anslag — t. ex. till broar och hamnar och vägbyggnader m. m. — som regleras enligt tidigare gällande bestämmelser för statens allmänna bistånd till dylika företag, komma att i detta sammanhang förbigås, liksom ock de anslag, för vilkas användning icke gälla några som helst bestämmelser, av det slag, varom här är fråga, t. ex. anslagen till statliga byggnader.

Anslagen till *statliga beredskapsarbeten* användas i stort sett efter samma grunder, som gällde för de av 1931 och 1932 års riksdagar anvisade anslagen till beredskapsarbeten. Medlen fördelas sålunda av Kungl. Maj:t.

Vid utväljandet av arbetsobjekt skall jämsides med arbetslöshetssynpunkten tagas i beaktande, att till utförande allenast må ifrågakomma företag, varav den praktiska nyttan kan komma att stå i rimlig proportion till nedlagda kostnader.

Ursprungligen användes anslagen endast för rent statliga företag. Vid 1934 års riksdag medgavs emellertid, att bidrag finge utgå till föreningar, andra sammanslutningar och stiftelser, vilka väl ej representerade rent statliga ändamål men ändock en så allmännyttig verksamhet, att de ur sådan synpunkt borde komma i fråga till erhållande av medel ur anslagen till statliga beredskapsarbeten. Dylika bidrag utgå emellertid endast i enstaka undantagsfall och då starka skäl föreligga för bidrags beviljande.

I övervägande antalet fall hava de förslag, som blivit föremål för Kungl. Maj:ts prövning, inkommit från statliga myndigheter, som beretts tillfälle att framlägga sina önskemål.

Jämväl anslagsmedlen till *kommunala beredskapsarbeten* fördelas av Kungl. Maj:t. Vid avgörandet av frågan, om statens stöd för utförande av dylika arbeten skall lämnas eller ej, tages i första hand hänsyn till det procentuella antalet arbetslösa inom den sökande kommunen. Vidare beaktas skattebördan inom kommunen, dennas tillgångar och skulder, kommunens utgifter i allmänhet för arbetslöshetens bekämpande och dylikt.

Statens hjälp lämnas i form av lån eller bidrag utan återbetalningsskyldighet. Största vikten vid avgörandet av formen för statens stöd tillmättes skattetrycket inom kommunen. Vid hög uttaxering beviljas bidrag och vid lägre uttaxering lån. Denna princip har dock, på sätt i det följande närmare utvecklas, i visst avseende modifierats.

Lånens storlek bestämmes med beaktande av kommunens ekonomiska ställning. Antingen utgår lån med hela kostnaden för visst arbete eller med större eller mindre del därav. För lånen medgives ränte- och amorteringsfrihet under fem år. För tiden därefter löpte ursprungligen ränta efter $4\frac{1}{2}$ procent, vilken räntesats sedermera nedsatts till 4 procent. Amorteringstiderna hava i regel bestämts enligt samma principer, som tillämpas för andra kommunala lån.

Jämväl vid bestämmandet av bidragens storlek tillmättes uttaxeringen inom kommunen största betydelsen. Ju större skattetrycket varit, desto större bidrag har beviljats. Hårt skattetyngda kommuner hava beviljats statsbidrag med belopp, som uppgått till 90 procent av kostnaderna.

Kombinering av statsbidrag och lån till samma arbete har förekommit

allenast i undantagsfall. Det har nämligen visat sig, att, därest en kommun kunnat erhålla statsbidrag till viss procent, några svårigheter med anskaffande av återstående del av kostnaden genom lån i fria marknaden eller på annat sätt icke gjort sig gällande.

Vid 1934 års riksdag medgavs möjlighet för Kungl. Maj:t att i de fall, då enligt förut angivna grunder endast lån, räntefritt i högst fem år, borde ifrågakomma, evalvera denna förmån i direkt statsbidrag, beräknat till 20 procent av lånebeloppet. Därjämte medgavs i fråga om användningsområdet motsvarande förändring, som förut angivits beträffande statliga beredskapsarbeten. Lån eller bidrag kunna alltså lämnas till föreningar, sammanslutningar eller stiftelser av kommunal karaktär, såvida något vinstintresse ej är förenat därmed.

Ursprungligen lämnades statshjälp endast undantagsvis till kommuner, där antalet hos arbetslöshetskommittéerna anmälda arbetslösa utgjort mindre än 3 procent av kommunens totala folkmängd. Den sedermera inträdda allmänna nedgången i arbetslösheten har emellertid möjliggjort, att hjälp kunnat beredas även kommuner med mindre antal arbetslösa. Härtill har även bidragit nyssnämnda möjlighet att evalvera lån med räntefrihet i direkt statsbidrag, varigenom tillgängliga medel räckt till för tillgodoseende av ett betydligt större antal ansökningar. I regel har dock statshjälp ansetts icke böra förekomma till kommuner med mindre arbetslöshet än 1 à 1½ procent av befolkningen.

Till *främjande av bostadsbyggande i städer och stadslignande samhällen* har, såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår, anvisats anslag för budgetåren 1933/1934 och 1935/1936. Det bostadsbyggande, som bedrivits med medel ur förstnämnda anslag, betecknas i det följande 1933 års verksamhet till skillnad mot 1935 års verksamhet, som då avser den med stöd från sistnämnda anslag bedrivna byggnadsverksamheten.

Det torde vara lämpligt att i ett sammanhang redogöra för gällande bestämmelser och därvid särskilt angiva, i vad mån reglerna för 1935 års verksamhet utvidgats eller på annat sätt förändrats i förhållande till den tidigare verksamheten.

Statens bistånd i förevarande hänseende lämnas allenast i form av lån. Sådant kan enligt 1935 års verksamhet utgå till såväl ny- som ombyggnad. Enligt 1933 års verksamhet kunde endast lån till nybyggnad förekomma. Med ombyggnad avses härvid sådan ändring eller modernisering av byggnad, som ej är att hänföra till löpande underhåll.

Lån kan beviljas för alla slag av bostadsbyggnader, oavsett byggnadernas och lägenheternas eller byggnadsföretagens karaktär, och kan sålunda lämnas till exempelvis enskilda byggmästare för uppförande av hyreshus med större eller mindre lägenheter, kooperativa bostadsföretag, egnahemsbyggare eller enskild fastighetsägare, som vill modernisera sitt hus. Byggnadsföretag i kommuns egen regi kunna dock icke ifrågakomma till erhållande av ny- eller ombyggnadslån. Ej heller kan dylikt lån utgå till byggnadsföretag, som jämväl utan statligt stöd kan väntas komma till stånd under den närmare tiden.

Lån skall städse förmedlas av vederbörande kommun. Förmedlingen avser i stort sett, att kommunen kostnadsfritt åtager sig den lokala administrationen och kontrollen men däremot — med undantag för det fall, att lånet utbetalas under byggnadstiden — icke kommunal borgen.

Med avseende å området för verksamheten — städer och vissa samhällen — behöver den administrativa indelningen ej vara utslagsgivande. Av betydelse är, huruvida tätare bebyggelse faktiskt föreligger på platsen för byggnadsföretaget. Byggnadsverksamhet inom ett egentligt jordbruksområde kan sålunda ej ifrågakomma, även om området är inkorporerat med en stad. Å andra sidan är ett bygge inom exempelvis ett villasamhälle i en landskommun icke nödvändigtvis uteslutet. I allmänhet torde gränserna för området för ifrågavarande verksamhet sammanfalla med dem, inom vilka hälsovårdsstadgans bestämmelser för stad äro tillämpliga. Härav följer sålunda, att lån för bostadsbyggande inom ett municipalsamhälle kunna tänkas förmedlade likaväl av landskommunen som av municipalsamhället.

Beträffande lånebeloppens storlek och in-teckningssäkerhetens beskaffenhet gäller såsom generell regel, att statslånet utgår dels mot säkerhet av in-teckning i omedelbar följd efter in-teckningssäkerheten för den kredit, som erhålles på öppna marknaden, dels ock med belopp, som står i viss relation till öppna marknaden kredit, nämligen med en femtedel av denna kredits sammanlagda belopp. Den kredit på öppna marknaden, som sålunda i första hand lägges till grund för beräkningen av statslånets högsta medgivna belopp, skall vidare prövas vara på betryggande sätt ordnad (leverantörkrediter och andra lån av tillfällig natur få i allmänhet ej åtnjuta förmånsrätt framför statslånet). Statslånet må vidare utgöra högst 15 procent av fastighetsvärdet och skall ligga inom högst 90 procent av nämnda värde samt inom summan av brandförsäkringsvärdet och tomtvärdet.

I dessa regler kan med avseende å ombyggnadslån göras viss jämkning, då byggnadsföretagaren gör egen kapitalinsats eller andra särskilda omständigheter därtill föranleda. Ett överskridande av den angivna högsta belåningsgränsen kan emellertid ej ifrågakomma. Beträffande ombyggnadslån gäller ytterligare ett principiellt betydelsefullt förbehåll, nämligen att lånet i intet fall må utgå med högre belopp, än som motsvarar halva kostnaden för ombyggnaden.

Enligt 1933 års verksamhet utgick lån ursprungligen endast mot säkerhet av in-teckning i fast egendom. Redan 1934 års riksdag medgav emellertid, att lån finge utgå mot säkerhet jämväl av in-teckning i tomträtt. Lånen löpa till en början med 5 procent ränta och utan amortering. Vid en för alla till den ena eller andra verksamheten hörande lånen gemensam tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämmer, förvandlas lånen till amorteringslån. Annuiteten utgör därvid $7\frac{1}{4}$ procent, varav $4\frac{1}{4}$ procent motsvara ränta, 2 procent amortering samt 1 procent avsättning till en riskfond, avsedd för täckande av eventuella förluster på verksamheten. I den mån fonden ej tagits i anspråk för sådant ändamål, skall den användas till avskrivning å de senaste annuiteterna.

Ansökan om lån göres av byggnadsföretagaren, som för ändamålet har

att hänvända sig till det kommunala förmedlingsorganet, vilket har att förmedla krediten samt att tillhandagå byggnadsföretagaren med närmare upplysningar.

Ansökan om lån skall, ställd till statens byggnadslånebyrå, som utgör ett för handhavande å statens vägnar av verksamhetens administration inrättat organ, ingivas till förmedlingsorganet inom kommunen. Förmedlingsorganet översänder därefter jämte yttrande ansökningsen till byggnadslånebyrån, som meddelar preliminärt beslut, huruvida lån beviljas och i så fall till vilket belopp, på vilka villkor och under vilka förutsättningar lånet, såvitt då kan bedömas, må komma att utgå. Sedan byggnadsföretaget fullbordats, verkställs besiktning och värdering av fastigheten, varefter byggnadslånebyrån har att fatta slutligt beslut i ärendet.

Kontroll utövas dels av det kommunala förmedlingsorganet, dels ock av särskilda, utav byggnadslånebyrån för ändamålet utsedda värderingsmän.

Anslagen till *främjande av bostadsbyggande på landsbygden* avse, såsom namnet anger, i första hand byggnadsverksamhet på rena landsbygden. Av det för budgetåret 1934/1935 anvisade anslaget medgav emellertid riksdagen, att ett belopp av högst 500,000 kronor fick användas för dylik verksamhet i municipalsamhällen. Vidare kunna medel ur anslagen disponeras för bostadsbyggande inom de delar av städerna, där hälsovårdsstadgans föreskrifter för landet gälla.

Statshjälpen utgår i form av förbättringsbidrag eller nybyggnadslån.

Förbättringsbidragen utlämnas för ur hälsosynpunkt påkallade reparationer och andra förbättringsarbeten samt för uppförande av nya bostadslägenheter i stället för förut befintliga, bristfälliga bostäder under förutsättning dessutom att ifrågakommande bostadslägenheter, såvitt kan bedömas, äro behövliga för framtiden. Vidare skola sökandena — för att inom den närmaste tiden kunna genomföra byggnadsföretagen — vara i behov av ekonomiskt bistånd och förbinda sig att enligt fastställd byggnadsplan och inom föreskriven tid utföra företagen. Som ytterligare villkor gäller, att bostadslägenheterna efter företagens genomförande skola uppfylla de krav, hälsovårdsstadgan föreskriver. Bidragsbeloppens storlek hänför sig till viss del av de för hela byggnadsföretagen beräknade kostnaderna. Den del skall i varje särskilt fall bestämmas med skäligen hänsyn till sökandens förmåga att själv bidra med penningar, material, transporter och eget arbete samt till den rätt, han må äga att för byggnadsföretaget av annan undfå ersättning, såsom t. ex. vid arrendeavtal. Bidraget bör i regel understiga 50 procent av totalkostnaderna. Det kan för varje särskild bostadslägenhet uppgå till högst 1,000 kronor, dock i intet fall till mera än den å lägenheten i fråga belöpande andelen av kostnaderna för företag, avseende flera lägenheter. Kostnaderna för byggnadsföretag av sistberörd omfattning skola, såvida icke annan fördelningsgrund finnes skäligen, anses belöpa sig å de skilda lägenheterna i förhållande till deras golvytor. För en byggnad med exempelvis tre bostadslägenheter utgör alltså högsta bidrag sammanlagt 3,000 kronor.

För förbättringsbidrag, som i regel utbetalas i den mån byggnadsarbetet utföres, erfordras icke säkerhet annat än vid förskottsutbetalning.

Nybyggnadslånen skola löpa med 4 procent ränta från utlämnandet samt amorteras under en tid av 20 år med början året näst efter det, då byggnadsföretagen fullbordats. De äro i första hand avsedda att utgöra komplement till förbättringsbidrag i sådana fall, då icke enbart genom bidrag byggnadsföretagens utförande möjliggöres. Dessutom skola nybyggnadslån kunna beviljas i fall, då förbättringsbidrag icke kunna förekomma, nämligen till personer, som icke äro i behov av hjälp i form av bidrag men väl i form av lån för att byggnadsföretagen skola komma till stånd. Nybyggnadslån lämnas för samma slags byggnadsföretag som förbättringsbidrag, dock icke för smärre reparationer och förbättringsarbeten och — med nyssberörda undantag för behovet av ekonomiskt bistånd — under samma förutsättningar. Lånen avse sålunda större förbättringsarbeten liksom nybyggnadsarbeten. Också i fråga om nybyggnadslån förutsättes, att låntagaren själv skall svara för viss del av kostnaderna genom att tillskjuta penningar, bestå material, utföra transporter eller deltaga i arbetet. Lånet får ej överstiga 70 procent av byggnadskostnaderna och kan uppgå till högst 3,000 kronor per bostadslägenhet. Utgår för samma byggnadsföretag såväl nybyggnadslån som förbättringsbidrag, må dessas sammanlagda belopp ej överstiga 80 procent av kostnaderna och kan i dylikt fall nybyggnadslånet uppgå till högst 2,000 kronor per lägenhet.

För återbetalning och förräntning av nybyggnadslån, vilket liksom förbättringsbidrag kan utbetalas efter hand som arbetet fortskrider, skall ställas godtagbar säkerhet.

Rätt att tilldelas förbättringsbidrag eller nybyggnadslån tillkommer den, som äger eller är underhållsskyldig för ifrågakommande bostadslägenhet, alltså även arrendator av enskild jord såväl som av kronojord. Bostadslägenhet, för vilken det allmänna — stat eller kommun eller allmän inrättning — är underhållsskyldig, faller utom verksamheten, som endast avser enskilda företag.

Verksamheten handhaves av dels hälsovårdsnämnderna för de olika områdena, dels hushållningssällskapens egnahemsnämnder, dels ock statens egnahemsstyrelse. Hälsovårdsnämnderna skola mottaga ansökningar, verkställa utredningar, yttra sig till egnahemsnämnderna om ansökningarna och kontrollera byggnadsföretagen. Egnahemsnämnderna hava att besluta angående bidrag och lån, utbetala dessa, förvalta säkerheterna m. m. Egnahemsstyrelsen utgör klagoinstans beträffande egnahemsnämndernas beslut samt leder och övervakar verksamheten.

Kostnaderna för organisationen gäldas av statsmedel, dock skola kostnaderna för hälsovårdsnämndernas verksamhet bestridas av vederbörande kommuner.

De statsåtgärder, som finansieras med medel från anslaget till *bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer*, hava en markerad bostadssocial syftning.

Åtgärderna från statens sida bestå dels i långivning för underlättande av produktion eller förvärv av bostadshus, innehållande lägenheter, lämpliga att ställas till förfogande för barnrika familjer (bostadsanskaffningslån), dels ock i beredande av årliga statsbidrag (familjebidrag), att utgå till förbilligande av hyran för de bostadslägenheter, som anskaffats för ändamålet.

Verksamhetsområdet omfattar städer samt stadsliknande samhällen och andra tätare bebyggda samhällen. Lån och bidrag beviljas antingen vederbörande kommun eller också, under förmedling av kommunen, s. k. allmännyttigt bostadsföretag. Härmed menas företaget, som av statens byggnadslånebyrå blivit erkänt såsom allmännyttigt.

Organ för kommuns förmedling av lån och bidrag (förmedlingsorgan) är, där kommunen ej annorlunda beslutar, i stad drätselkammaren och på landet kommunalnämnden eller municipalnämnden. Lån och bidrag beviljas av byggnadslånebyrå efter där gjord ansökan.

I princip avser ifrågavarande verksamhet att åstadkomma ett mellan stat och kommun fördelat bistånd till den bostadsförsörjning, varom fråga är, därvid statens bidrag huvudsakligen består av familjebidrag och kommunens av upplåtelse av tomt.

Byggnad, som kan komma till användning för bostadsförsörjning, skall vara av för ändamålet lämplig typ och storlek. Flerfamiljshus, som nybyggas, skola innehålla lägenheter om minst 2 rum och kök.

Bostadsanskaffningslån beviljas för nybyggnad eller förvärv och förbättring av äldre fastighet samt utgår med högst 45 procent av värdet av fastigheten, sedan därifrån avräknats värdet av tomt. Innehar bostadsföretaget tomt allenast med tomrätt, skall lånet utgå med högst 45 procent av värdet å tomträten och vad därtill lagligen hör. För bostadsanskaffningslån ställes säkerhet, vilken skall bestå av inteckning i fastigheten eller, där tomt innehaves allenast med tomrätt, i tomträten, liggande mellan lägst 50 och högst 95 procent av fastighetens på nyss angivna sätt fastställda värde. Lån skall förräntas efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot. Denna utgör för närvarande 3.6 procent. Från dag, som bestämmes av byggnadslånebyrå, skall bostadsanskaffningslån utgöra amorteringslån med fast annuitet. Lån skall vara slutamorterat inom 40 år i fråga om nybyggnad av sten och inom 30 år i fråga om nybyggnad av trä.

Bostadsföretag må beviljas bostadsanskaffningslån endast på villkor, att kommunen förbinder sig att dels, i den mån så erfordras, tillhandahålla företaget den del av fastighetskapitalet, som överskjuter det genom lån av statsmedel erhållna, utan rätt att å sålunda tillskjutet kapitalbelopp åtnjuta ränta och amortering i vidare mån än som av byggnadslånebyråns prövas skälig, dels fritt ställa tomt till förfogande eller på annat sätt utan kostnad för företaget svara för den del av fastighetskapitalet, som motsvarar tomtens värde, dels ock gentemot staten ansvara för den förlust, som kan uppkomma genom försummad hyresbetalning.

Familjebidrag beviljas kommun eller bostadsföretag för att såsom hyresavdrag tillgodokomma barnrika familjer. Hyresavdragen utgöra viss pro-

cent av de standardhyror, som byggnadslånebyrån efter förslag av kommunen eller bostadsföretaget fastställer för de särskilda lägenheterna. Avdraget uppgår till 30 procent för familj med 3 barn, 40 procent för familj med 4 barn samt 50 procent för familj med 5 eller flera barn. Såsom barnrik anses familj bestående av, förutom en eller flera vuxna personer, 3 eller flera minderåriga, helt eller delvis försörjda barn. Har bostadsanskaffningslån ej erhållits, må familjebidrag beviljas, allenast där fastigheten genom kommunens försorg eller eljest på ett betryggande sätt är så finansierad, att standardhyrorna kunna hållas vid belopp ej överstigande dem, som kunna antagas hava blivit bestämda därest bostadsanskaffningslån beviljats. Familjebidrag utgår under det antal år, som omfattas av amorteringstiden för bostadsanskaffningslån för fastighet. Har sådant lån ej erhållits, utgår bidraget för den tid, som av byggnadslånebyrån prövas skälig, dock högst under 10 år. Efter medgivande av byggandslånebyrån må hyresgästen, på villkor som kommunen finner lämpliga, vid uthyrning av enfamiljshus tillförsäkras rätt att framdeles förvärva huset.

Anslagen till *skenfria korsningar* avse att bereda medel till ombyggnad av korsningar mellan väg och järnväg, så att trafiklederna komma att ligga i olika plan. Av statsmedel bestridas samtliga kostnader med undantag av dels visst bidrag från vederbörande järnväg — statlig eller enskild — dels ock en fjärdedel av kostnaderna för eventuellt erforderlig markupplåtelse, vilken sistnämnda kostnadspost bestrides av de väghållningsskyldiga. Järnvägens bidrag motsvarar i allmänhet kapitaliserade värdet av årlig besparing av bevakningskostnader och uppgår i genomsnitt till 10 procent av anläggningskostnaderna.

Ansökan om statsbidrag göres hos Kungl. Maj:t.

Bland statens utlåningsfonder ingår den s. k. gödselvårdslånefonden, som bildats för att underlätta tillkomsten av ändamålsenliga gödselvårdsanläggningar. Med hänsyn till det arbetstillskott anordnandet av anläggningarna medför hava anslag anvisats till *bidrag till gödselvårdsanläggningar*. För bidrag från dessa anslag gälla i huvudsak samma regler som för lån till gödselvårdsanläggningar. Bidrag utgår med högst 25 procent av den beräknade kostnaden för den med bidraget avsedda anläggningen. Sammanlagda beloppet av för anläggningen beviljade statsbidrag och lån av statsmedel får ej överstiga 2,000 kronor och ej heller utgöra mer än 75 procent av den beräknade kostnaden. Bidragen kunna beviljas ägare eller brukare av åker eller annan odlad jord, oberoende av fastighetens storlek och brukningstidens längd.

Bidragen sökas hos hushållningssällskapen, vilka, därest de önska erhålla statsanslag för utlämnande av statsbidrag, skola till lantbruksstyrelsen ingiva till Kungl. Maj:t ställd ansökan.

Bidrag från anslaget till *torrläggingsföretag*, ägnade att *motverka arbetslösheten*, utgå efter samma villkor, som gälla för lån ur statens avdikningslånefond. Företagen avse i och för sig höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slätter- eller

betesvall. Bidragen beviljas av Kungl. Maj:t. De få ej överstiga 50 procent av godkända kostnaden för företaget.

Från anslaget till *bidrag till uppförande av spannmålslagerhus* kan ekonomisk förening, som tilldelas lån från spannmålslagerhusfonden, tillika beviljas bidrag av statsmedel utan återbetalningsskyldighet till belopp, motsvarande högst 15 procent av den beräknade anläggningskostnaden. Sammanlagda beloppet av bidrag och lån får dock icke överstiga 85 procent av anläggningskostnaden, i vilken tomt ej får inräknas. Bidragen utdelas av Kungl. Maj:t.

Anslaget till *bidrag till täckdikningar* disponeras för bidrag åt ägare eller brukare av åker eller annan odlad jord för verkställande av täckdikning. Vid bidragens beviljande fästes icke avseende vid fastighetens storlek eller brukningstidens längd. Bidrag utgår med belopp, motsvarande högst 25 procent av den beräknade kostnaden för företaget. Under ett och samma år beviljas dock icke bidrag till så högt belopp, att detta jämte bidragstagaren under året beviljat lån från täckdikningslånefonden överstiger 5,000 kronor. Samma person får ej heller innehava bidrag och häfta i skuld för lån till högre belopp än sammanlagt 10,000 kronor, såvida ej Kungl. Maj:t i särskilda fall på framställning av lantbruksstyrelsen medgiver ökning av beloppet. Sammanlagda beloppet av statsbidrag och täckdikningslån får högst uppgå till, där fråga är om täckdikning med rör, hela den beräknade kostnaden, dock ej mer än 500 kronor för hektar av den jord, som är avsedd att förbättras genom företaget, samt, där fråga är om täckdikning med annat material, fyra femtedelar av den beräknade kostnaden, dock högst 350 kronor för hektar av jorden.

Bidragen sökas hos och utlämnas av vederbörande hushållningssällskap.

På framställning av skogsvårdsstyrelse beslutar Kungl. Maj:t om anvisande till styrelsen av medel att utdelas från anslaget till *väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo*. Bidrag kan utgå allenast till företag, som avse nybyggnad av väg eller flottled eller sådan omläggning eller förbättring av förut befintlig väg eller flottled, att denna först genom sagda åtgärd kan fylla det med densamma avsedda ändamålet. Bidrag kan beviljas med högst 25 procent av godkända kostnaden för företaget.

Anslaget till *vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar* tjänar liksom flertalet här berörda anslag samtidigt två ändamål, nämligen i detta fall beredande av ökade arbetstillfällen inom skogsbruket och främjande av skogsvården. Från detsamma utgå bidrag till skogsutdikning och skogsodling. Bidragen utdelas av vederbörande skogsvårdsstyrelser, sedan Kungl. Maj:t på framställning ställt medel till styrelsernas förfogande. För utdikning utgå bidrag med högst 60 procent av den för företaget godkända kostnaden och för odlingsföretag med högst 50 procent.

Från *arbetarsmåbrukslånefonden* utlämnas lån till landskommun i ändamål att giva skogsarbetare samt därmed likställd arbetare såsom exempelvis flottningsarbetare, lantarbetare, stenhuggare och fiskare tillfälle att förvärva mindre lägenhet, som är ägnad att bereda innehavaren utkomst genom jord-

bruk, drivet vid sidan av sådant förtjänstarbete, vilket icke kan anses giva erforderlig försörjning och sysselsättning.

Låneverksamheten, som står under överinseende av statens egnahemsstyrelse, handhaves inom den kommun, där lägenheten i fråga är belägen, av särskilt utsedd arbetarsmåbruksnämnd eller, om verksamheten kan antagas få mindre omfattning, av kommunalnämnden. Nämnden har att tillhandagå lånesökande med anskaffande av lämplig och välbelägen jord samt lämna honom råd och hjälp med lägenhetens bebyggande och uppodling samt vad i övrigt sammanhänger med verksamheten.

Kungl. Maj:t beviljar på därom av kommunen gjord ansökan lånemedel ur arbetarsmåbrukslånefonden såsom arbetarsmåbruksstatslån. Härav utlämnar nämnden lån, kallat arbetarsmåbrukslån, till jordsökande. Högsta lånebeloppet är 6,000 kronor.

Med avseende på återbetalningen och framtida förräntningen uppdelas lånet i en amorteringsdel och en stående del. Den stående delen fastställes till belopp, motsvarande kostnaden för jordförvärvet jämte viss eventuell odlingskostnad, dock högst till en tredjedel av hela lånet. Amorteringsdelen, som utgör återstoden av lånet, skall från och med det sjätte hela kalenderåret från lånets beviljande återbetalas med en trettiondel årligen. Å amorteringsdelen erlägges ej ränta. Å den stående delen, som i regel ej är uppsägbar från kommunens sida, skall efter amorteringstidens utgång gäldas ränta enligt den räntesats, som Kungl. Maj:t bestämmer med hänsyn tagen till räntesatsen å den stående delen av egnahemslån för jordbrukslägenheter.

Som säkerhet för arbetarsmåbrukslån skall lämnas första inteckning i lägenheten. För eventuell förlust å lånerörelsen svarar staten huvudsakligen. Kommunen ansvarar nämligen för lånemedlen i dess helhet endast intill dess amorteringsskyldigheten inträder, d. v. s. till sjätte årets början och därefter blott för en fjärdedel av uppkommande förlust, varav återstoden faller på staten.

Efter inrättandet av arbetarsmåbrukslånefonden finnes möjlighet till billiga lånemedel åt härför avsedda medellösa men skötsamma jordsökande. Framför allt kan härigenom hjälp lämnas familjeförsörjare, som på grund av säsongarbete eller av annan orsak blott tidvis hava arbete och som sakna egna medel att genom egnahemslån eller eljest förvärva sig ett mindre jordbruk såsom stöd under återkommande tider av arbetslöshet. Förutom bostad erhåller innehavaren av arbetarsmåbruk möjlighet att hålla ett par kor och smådjur samt odla foderväxter, potatis och grönsaker m. m. för åtminstone det egna behovet emot en jämförelsevis ringa årlig amorteringsutgift, högst omkring 133 kronor, som följer från och med det 6:e till och med det 35:e året, varefter inträder ränteskyldighet, som medför årligt ränteutlägg av högst 80 kronor. För det år, under vilket arbetarsmåbrukslånet beviljats, samt för efterföljande 5 åren utgår ingen som helst avgift för lånet. I den mån lägre lån än 6,000 kronor utlämnas, minskas nämnda årsutgifter.

Verksamhetens omfattning.

För belysning av den med medel från anslag till allmänna arbeten bedrivna hjälpverksamhetens omfattning samlas vissa uppgifter inom socialdepartementet. Sålunda föres register för varje kommun, utvisande den hjälp, som kommit kommunen till godo antingen genom direkt anslag till exempelvis kommunala beredskapsarbeten eller genom anslag till företag inom kommunen. Med ledning av dessa register är möjligt att bedöma, huru de olika anslagen fördelats å skilda delar av landet.

Envar — kommun, enskild eller annan — som tilldelats statshjälp för visst företag är vidare skyldig att månadsvis avgiva rapport till socialdepartementet rörande den sysselsatta arbetsstyrkan. Dessa rapporter användas dels för komplettering av kommunregistren med uppgifter rörande sysselsättningen inom kommunerna, dels ock för sammanställningar rörande sysselsättningseffekten av olika anslag.

Det statistiska material, som sålunda förefinnes inom socialdepartementet, har anlitats för den följande redogörelsen för de allmänna arbetena. Därjämte hava vissa uppgifter från ämbetsverk och enskilda rörande de särskilda företagen stått till förfogande.

Vid bedömandet av hjälpverksamhetens omfattning måste i första hand klargöras, i vilken utsträckning anslagen till allmänna arbeten disponerats av Kungl. Maj:t, d. v. s. i vilken utsträckning de av riksdagen anvisade anslagen anlitats för de med desamma avsedda ändamålen. En uppfattning härom erhålles av följande sammanställning över den 31 december 1935 odisponerade medel.

Tab. 22. Fördelning å anslag till allmänna arbeten av den 31 december 1935 av Kungl. Maj:t odisponerade medel.

A n s l a g	Odisponerat belopp
Statliga och kommunala beredskapsarbeten.....	792,694
Främjande av bostadsbyggande:	
a) i städer och stadsliknande samhällen	205,400
b) på landsbygden	2,156,870
Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	9,792,640
Lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet.....	2,315,800
Skenfria korsningar	682,835
Broar och hamnar	428,120
Torrlägningsföretag, ägnade att motverka arbetslösheten	2,067
Bidrag till uppförande av spannmålslagerhus.....	19,865
Väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo.....	152,382
Vissa åtgärder å skogshushållningens område m. m.....	585,963
Vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar	457,438
Arbetsarmåbrukslånefonden	10,000,000
Vedeldningslånefonden	1,903,260
Summa kronor	29,495,334

Till allmänna arbeten har, såsom förut angivits, för budgetåren 1933/1934—1935/1936 anvisats tillhopa 237,127,000 kronor. Av detta belopp hade Kungl. Maj:t alltså vid utgången av år 1935 disponerat 207,631,666 kronor.

Det belopp av 29,495,334 kronor, som vid nämnda tidpunkt återstod odisponerat, kan vid första påseende förefalla högt. Man måste emellertid ställa beloppet i relation till de anslag, som för budgetåret 1935/1936 anvisats till allmänna arbeten, sammanlagt 42,080,350 kronor. Vidare är att märka, att i sammanställningen ingå två anslag, beträffande vilka dispositionen icke kunnat erhålla någon eller endast ringa omfattning under hösten 1935, nämligen anslagen till arbetarsmåbrukslånefonden och till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer. Förstnämnda anslag skall nämligen enligt riksdagens beslut användas till arbetarsmåbruksverksamhet under år 1936. Sistnämnda anslag åter avser ett i förhållande till övriga anslag nytt ändamål. På grund av det ansökningsförfarande, som måste äga rum, har verksamheten praktiskt taget icke kunnat komma igång förrän efter nyåret. Ifrågavarande bägge anslag ingå i sammanställningen med ett sammanlagt belopp av 19,792,640 kronor.

Av övriga i sammanställningen ingående anslag utvisar endast anslaget till vedeldningslånefonden, som anvisats för budgetåret 1934/1935, ett i förhållande till anslagets storlek (2,000,000 kronor) odisponerat belopp av mera iögonenfallande storlek. Detta anslag är avsett för lån till landsting, kommuner och enskilda bränsleförbrukare dels för täckande av uppstående kostnader för utbyte av förefintliga kokspannor mot vedpannor eller inmontering av förugnar vid gamla anläggningar, dels ock för täckande av uppstående merkostnader vid installering av vedpannor i stället för kokspannor vid nyanläggningar. Anledningen till att anslaget anlåtats så pass litet som skett torde närmast vara att söka i den omständigheten, att möjligheterna till billiga lån å allmänna lånemarknaden varit synnerligen goda under den tid anslaget varit tillgängligt.

De av Kungl. Maj:t disponerade medlen fördela sig under budgetåret 1933/1934 tämligen lika å de olika länen inom landet, dock med en viss förhöjning för de nordligast belägna. Under budgetåret 1934/1935 är denna förhöjning något mera markerad, men samtidigt kan konstateras en viss förskjutning till förmån för trakter, där arbetslösheten icke visat samma tendens till återgång som å andra håll. Denna förskjutning framträder än tydligare under budgetåret 1935/1936. Samtidigt visar det sig, att de större städerna erhållit förhållandevis högre belopp än under budgetåret 1934/1935. Detta sammanhänger givetvis med den omständigheten, att anslag till bostadsbyggande i städer icke anvisats för sistnämnda budgetår, vilket däremot — icke minst av bostadssociala skäl — är fallet för budgetåret 1935/1936.

Dispositionen av anslagen till allmänna arbeten utvisar sålunda en anpassning efter arbetslöshetsläget å skilda orter. Denna anpassning kan i princip givas så stor smidighet, man över huvud taget önskar. Emellertid måste hål-

Tab. 23. Sammanställning per den 31 december 1935 av allmänna

	Ä n d a m å l	Anslags- belopp	Antal företag	H ä r-		
				slut- förda	total- kostnader	under ut- förande
	1	2	3	4	5	6
<i>Statliga beredskapsarbeten.</i>						
1	Allmänna vägar (inkl. gator).....		7	4	97,257	3
2	Stensättning		1	—	—	—
3	Järnvägsanläggningar		2	1	43,000	1
4	Utdikningar		1	—	—	1
5	Koloniseringsåtgärder		2	—	—	2
6	Kanaler och farleder m. m.		10	3	27,400	7
7	Skogsförbättrande åtgärder		1	1	4,000	—
8	Dricksvatten- och avloppsledningsarbeten ...		7	4	298,653	3
9	Fiskehamnar		36	20	1,045,343	12
10	Flyghamnar.....		2	2	245,000	—
11	Flygfält		4	4	78,778	—
12	Byggnader för offentliga myndigheter.....		3	2	18,287	1
13	Byggnader för militära förläggningar		9	5	404,550	3
14	Andra byggnadsföretag		17	10	607,021	7
15	Skjutbanor.....		4	3	81,005	1
16	Försvarsanläggningar		6	3	150,300	3
17	Fornminnesrestaureringar		9	2	47,512	5
18	Andra arbeten		12	8	457,267	3
	Summa	24,500,000	133	72	3,605,373	52
<i>Kommunala beredskapsarbeten.</i>						
19	Allmänna vägar (inkl. gator).....		3	1	60,622	2
20	Stensättning.....		2	1	86,519	1
21	Broar.....		3	1	10,157	1
22	Dricksvatten- och avloppsledningsarbeten ...		18	12	1,428,848	2
23	Handelshamnar.....		5	2	261,904	3
24	Kommunalhus och rådhus		27	13	1,325,542	10
25	Högre allmänna läroverk och samskolor		11	7	1,757,418	4
26	Folkskolor och kommunala mellanskolor....		156	82	3,514,761	54
27	Gymnastikhus, tennishallar och idrottsplatser		16	8	1,014,607	6
28	Lasarett och sjukhus		11	3	739,365	7
29	Badhus		8	2	160,730	3
30	Gasklocka.....		1	—	—	1
31	Andra byggnadsföretag.....		70	41	1,544,445	22
32	Kyrkorestaureringar		29	20	1,140,555	8
33	Värmeledningsarbeten.....		5	3	42,386	2
	Summa	—	365	196	13,087,859	126

arbeten, till vilka medel beviljats under tiden $1/7$ 1933— $31/12$ 1935.

a v			Summa total-kostnader	H ä r a v			Av summa total-kostnader belöpa å	
total-kostnader	besluta-de men- ej på-började	total-kostnader		från de i kol. 2 angivna anslags-medlen	från andra stats-medel	från andra	material m. m.	arbets-löner
7	8	9	10	11	12	13	14	15
137,301	—	—	234,558	229,608	4,950	—	93,113	141,445 1
—	1	40,000	40,000	40,000	—	—	22,000	18,000 2
175,000	—	—	218,000	218,000	—	—	77,500	140,500 3
4,940	—	—	4,940	4,940	—	—	1,550	3,390 4
7,030	—	—	7,030	7,030	—	—	1,990	5,040 5
231,000	—	—	258,400	246,400	—	12,000	122,769	135,631 6
—	—	—	4,000	4,000	—	—	—	4,000 7
117,291	—	—	415,944	387,619	6,500	21,825	202,010	213,934 8
1,243,300	4	581,500	2,870,143	2,719,193	—	150,950	1,262,231	1,607,912 9
—	—	—	245,000	245,000	—	—	163,000	82,000 10
—	—	—	78,778	78,778	—	—	47,422	31,356 11
28,600	—	—	46,887	46,887	—	—	21,449	25,438 12
248,000	1	40,300	692,850	692,740	110	—	389,841	303,009 13
436,727	—	—	1,043,748	898,319	14,617	130,812	612,902	430,846 14
15,000	—	—	96,005	96,005	—	—	41,748	54,257 15
136,500	—	—	286,800	286,800	—	—	143,523	143,277 16
278,950	2	35,600	362,062	359,350	512	2,200	145,535	216,527 17
194,048	1	39,000	690,315	662,788	—	27,527	289,375	400,940 18
3,253,687	9	736,400	7,595,460	7,223,457	26,689	345,314	3,637,958	3,957,502
280,400	—	—	341,022	272,400	—	68,622	228,114	112,908 19
128,200	—	—	214,719	173,850	—	40,869	101,878	112,841 20
77,800	1	153,000	240,957	168,410	—	72,547	154,395	86,562 21
106,800	4	356,470	1,892,118	1,228,860	—	663,258	1,352,634	539,484 22
6,486,300	—	—	6,748,204	1,548,000	—	5,200,204	4,120,166	2,628,038 23
2,844,699	4	179,925	4,350,166	1,567,281	—	2,782,885	2,746,953	1,603,213 24
1,700,013	—	—	3,457,431	1,300,355	—	2,157,076	2,070,110	1,387,321 25
3,254,704	20	303,479	7,072,944	4,634,823	—	2,438,121	4,298,090	2,774,854 26
280,857	2	144,300	1,439,764	546,110	—	893,654	945,156	494,608 27
6,121,232	1	170,900	7,031,497	1,531,360	—	5,500,137	4,327,655	2,703,842 28
580,200	3	428,150	1,169,080	403,248	—	765,832	791,792	377,288 29
165,000	—	—	165,000	33,000	—	132,000	91,786	73,214 30
1,897,105	7	203,733	3,645,283	1,874,515	—	1,770,768	2,172,195	1,473,088 31
613,601	1	7,940	1,762,096	918,236	—	843,860	921,911	840,185 32
44,950	—	—	87,336	38,690	—	48,646	61,125	26,211 33
24,581,861	43	1,947,897	39,617,617	16,239,138	—	23,378,479	24,383,960	15,233,657

Ä n d a m å l	Anslags- belopp	Antal företag	H ä r-		
			slut- förda	total- kostnader	under ut- förande
1	2	3	4	5	6
<i>Främjande av bostadsbyggande.</i>					
1 Bostadsbyggnadsföretag på landsbygden	33,000,000	39,342	25,439	39,623,266	6,721
2 Bostadsbyggnadsföretag i städer och stads- liknande samhällen	8,000,000	261	142	32,166,700	83
3 Bostadsanskaffning åt mindre bemedlade, barnrika familjer (avser städer, stadslik- nande samhällen och andra tätare bebyggda orter)	10,000,000	6	—	—	6
Summa	51,000,000	39,609	25,581	71,789,966	6,810
<i>Skenfria korsningar.</i>					
4 Skenfria korsningar	9,500,000	91	31	2,765,646	52
<i>Broar och hamnar.</i>					
5 Broar	12,500,000	42	15	2,940,730	27
6 Havs- och flodhamnar, fiskehamnar		43	21	3,829,104	20
Summa	12,500,000	85	36	6,769,834	47
<i>Vissa vägbyggnadsarbeten.</i>					
7 Allmänna vägar	3,200,000	56	30	5,854,018	25
<i>Stensättning av vägar.</i>					
8 Stensättning	4,000,000	23	17	1,994,510	6
<i>Vissa banarbeten m. m. för statens järnvägar.</i>					
9 Banarbeten m. m.	950,000	15	9	215,762	6
<i>Bidrag till gödselvårdsanläggningar.</i>					
10 Gödselvårdsanläggningar	1,400,000	8,652	6,730	4,940,431	1,030
<i>Torrlägningsföretag, ägnade att motverka arbets- lösheten.</i>					
11 Utdikningar	8,000,000	1,846	651	5,116,030	1,089
<i>Bidrag till täckdikningar.</i>					
12 Utdikningar	2,500,000	9,434	7,318	7,983,460	1,188
<i>Väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo.</i>					
13 Skogsförbättrande åtgärder	1,000,000	392	121	553,468	245
<i>Vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar.</i>					
14 Skogsförbättrande åtgärder	8,500,000	17,838	13,099	10,325,296	3,956
<i>Arbetsmäbrukslånefonden.</i>					
15 Koloniseringsåtgärder	25,500,000	2,780	380	1,900,000	1,950
<i>Bidrag till uppförande av spannmålslagerhus.</i>					
16 Spannmålslagerhus	300,000	6	6	1,808,926	—
<i>Byggande av nybyggesvägar.</i>					
17 Enskilda vägar	150,000	115	28	127,083	87
<i>Statliga byggnader.</i>					
18 Byggnader för offentliga myndigheter	31,136,000	14	7	1,413,500	6
19 Andra byggnadsföretag		44	12	4,876,850	30
Summa	31,136,000	58	19	6,290,350	36
Summa summarum	184,136,000	81,498	54,324	145,128,012	16,705

a v			Summa total-kostnader	H ä r a v			Av summa total-kostnader belöpa å		
total-kostnader	besluta-de men- ej på-började	total-kostnader		från de i kol. 2 angivna anslags-medlen	från andra stats-medel	från andra	material m. m.	arbets-löner	
7	8	9	10	11	12	13	14	15	
13,869,569	7,182	13,137,425	66,630,260	29,922,764	—	36,707,496	38,892,467	27,737,793	1
10,961,026	36	3,324,092	46,451,818	7,729,600	—	38,722,218	27,871,090	18,580,728	2
460,800	—	—	460,800	207,360	—	253,440	276,480	184,320	3
25,291,395	7,218	16,461,517	113,542,878	37,859,724	—	75,683,154	67,040,037	46,502,841	
7,342,600	8	427,600	10,535,846	8,500,696	1,101,575	933,575	5,425,821	5,110,025	4
5,612,200	—	—	8,552,930	5,733,284	1,138,360	1,681,286	4,219,677	4,333,253	5
4,221,800	2	263,000	8,313,904	5,816,106	—	2,497,798	4,554,105	3,759,799	6
9,834,000	2	263,000	16,866,834	11,549,390	1,138,360	4,179,084	8,773,782	8,093,052	
3,663,000	1	39,000	9,556,018	3,200,000	5,504,452	851,566	2,117,990	7,438,028	7
2,005,490	—	—	4,000,000	4,000,000	—	—	800,800	3,199,200	8
747,000	—	—	962,762	950,000	12,762	—	365,310	597,452	9
694,218	892	636,906	6,271,555	1,339,558	945,976	3,986,021	3,095,132	3,176,423	10
11,228,870	106	605,110	16,950,010	7,909,560	4,506,770	4,533,680	4,250,000	12,700,010	11
1,460,270	928	765,700	10,209,430	2,366,650	3,240,000	4,602,780	4,588,610	5,620,820	12
1,937,447	26	166,066	2,656,981	663,947	—	1,993,034	399,750	2,257,231	13
3,955,628	783	818,619	15,099,543	6,724,123	—	8,375,420	259,749	14,839,794	14
9,750,000	450	2,250,000	13,900,000	13,685,139	—	214,861	9,730,000	4,170,000	15
—	—	—	1,808,926	260,485	912,630	635,811	1,250,885	558,041	16
583,118	—	—	710,201	149,813	108,000	452,388	84,050	626,151	17
1,694,100	1	50,000	3,157,600	3,157,600	—	—	1,900,600	1,257,000	18
22,941,550	2	210,000	28,028,400	27,978,400	—	50,000	16,820,557	11,207,843	19
24,635,650	3	260,000	31,186,000	31,136,000	—	50,000	18,721,157	12,464,843	
130,964,234	10,469	25,377,815	301,470,061	153,757,680	17,497,214	130,215,167	154,924,991	146,545,070	

las i minnet, att anslagen hava ett dubbelt syfte, nämligen att både skapa och bibehålla arbetstillfällen. I sistnämnda hänseende hava vissa arbeten t. ex. statliga byggnadsarbeten, som i och för sig måste utföras, igångsatts i större omfattning under lågkonjunkturen än som skulle hava skett under normala förhållanden för att därigenom bland annat bereda möjlighet för beställningar hos materiallevererande industrier. Dessa arbeten böra icke avbrytas, när konjunkturen förbättras. Skenbart kan därför fördelningen av anslagen till dylika arbeten giva det intrycket, att vissa landsändar erhållit en i förhållande till arbetslösheten därstädes väl stor del av den statliga hjälpen.

Kungl. Maj:ts disposition av anslagsmedlen är första steget på vägen mot arbetstillfällen. Det gäller därefter, att anläggningar och företag komma igång. Läget härutinnan vid senaste årsskiftet belyses av tabell 23.

Såsom av tabellen framgår, hava däri medtagits uppgifter om företagens totalkostnader samt dessa kostnaders fördelning å statsmedel och andra medel samt å materialkostnader och arbetslöner.

I omedelbar anslutning till den redogörelse, som lämnats rörande Kungl. Maj:ts disposition av anslagen, må framhållas, att de i tabellen ingående anslagsmedlen (kol. 11) understiga de av Kungl. Maj:t från samma anslag anvisade beloppen med 5,688,009 kronor. Härav belöpa 2,018,855 kronor å administrationskostnader, varjämte 3,669,154 kronor antingen återlevererats eller ställts till förfogande för myndigheter och andra utan att den 31 december 1935 ännu hava fördelats å företag.

En blick på tabellen visar, att de arbeten, som ingå däri, representera en total kostnadssumma av 301,470,061 kronor (kol. 10), varav kommuner, vägstyrelser och enskilda bidragit med 130,215,167 kronor (kol. 13).

Å materialkostnader belöpa 154,924,991 kronor (kol. 14). Häri ingå visserligen kostnader för arbetsledning, men beloppet giver dock en föreställning om den betydande utsträckning, i vilken industrierna beretts beställningar till de olika företagen. Beloppet ger dock ingalunda någon uttömmande bild av denna de allmänna arbetenas indirekta effekt, då anslag till dylika arbeten ingå i tabellen med allenast 153,757,680 kronor (kol. 11), medan den 31 december 1935 disponerats 207,631,666 kronor av samtliga anslag till allmänna arbeten.

Av tabellen framgår vidare omfattningen av de skilda ändamål, som tillgodosetts med medel från de i tabellen ingående anslagen. Åtgärder hava vidtagits till gagn för samfärdseln samt för jordbruk och skogsbruk. Arbetarsmåbruk till ett antal av 2,780 hava åstadkommit. En omfattande förbättring av bostadsförhållandena på landsbygden och i städerna har uppnåtts. Genom anslagen till beredskapsarbeten hava åtskilliga kommunala intressen tillgodosetts. Undervisningsväsendet har främjats genom bland annat nybyggnads- och reparationsbidrag till 156 folkskolor och kommunala mellanskolor. En koncentrerad bild av företagens och deras totalkostnaders fördelning å vissa huvudändamål erhålles av följande utdrag av tabell 23.

Tab. 24. Antal företag och totalkostnader för allmänna arbeten, till vilka medel beviljats under tiden 1/7 1933—31/12 1935.

Ä n d a m å l	Slutförda företag		Pågående företag		Ej påbörjade		S u m m a	
	Antal	Totalkostnader	Antal	Totalkostnader	Antal	Totalkostnader	Företag	Totalkostnader
<i>Beredskapsarbeten.</i>								
Statliga	72	3,605,373	52	3,253,687	9	736,400	133	7,595,460
Kommunala	196	13,087,859	126	24,581,861	43	1,947,897	365	39,617,617
Summa	268	16,693,232	178	27,835,548	52	2,684,297	498	47,213,077
<i>Samfärdsel.</i>								
Skenfria korsningar	31	2,765,646	52	7,342,600	8	427,600	91	10,535,846
Broar	15	2,940,730	27	5,612,200	—	—	42	8,552,930
Hamnar	21	3,829,104	20	4,221,800	2	263,000	43	8,313,904
Stensättning	17	1,994,510	6	2,005,490	—	—	23	4,000,000
Banarbeten	9	215,762	6	747,000	—	—	15	962,762
Vägbyggnader	30	5,854,018	25	3,663,000	1	39,000	56	9,556,018
Summa	123	17,599,770	136	23,592,090	11	729,600	270	41,921,460
<i>Jordbruk o. skogsbruk.</i>								
Gödselvärd	6,730	4,940,431	1,030	694,218	892	636,906	8,652	6,271,555
Torrläggning	651	5,116,030	1,089	11,228,870	106	605,110	1,846	16,950,010
Täckdikning	7,318	7,983,460	1,188	1,460,270	928	765,700	9,434	10,209,430
Spannmålslagerhus	6	1,808,926	—	—	—	—	6	1,808,926
Flottleder	121	553,468	245	1,937,447	26	166,066	392	2,656,981
Skogsvärd	13,099	10,325,296	3,956	3,955,628	783	818,619	17,838	15,099,543
Nybyggesvägar	28	127,083	87	583,118	—	—	115	710,201
Summa	27,953	30,854,694	7,595	19,859,551	2,735	2,992,401	38,233	53,706,646
<i>Arbetarsmäbruk</i>	380	1,900,000	1,950	9,750,000	450	2,250,000	2,780	13,900,000
<i>Bostadsbyggen.</i>								
Landsbygden	25,439	39,623,266	6,721	13,869,569	7,182	13,137,425	39,342	66,630,260
Städerna	142	32,166,700	89	11,421,826	36	3,324,092	267	46,912,618
Summa	25,581	71,789,966	6,810	25,291,395	7,218	16,461,517	39,609	113,542,878
<i>Statliga byggnader</i>	19	6,290,350	36	24,635,650	3	260,000	58	31,186,000
Summa summarum	54,324	145,128,012	16,705	130,964,234	10,469	25,377,815	81,498	301,470,061

För åstadkommande av de i tabell 23 ingående 81,498 företagen, representerande en totalkostnad av 301,470,061 kronor, har krävts en statlig insats av 171,254,894 kronor (kol. 11 och 12). Mest fruktbringande har statens insats varit beträffande bostadsförbättringsverksamheten, där statsmedel till ett belopp av 37,859,724 kronor åstadkommit byggnadsföretag för en totalkostnad av 113,542,878 kronor. Men även anslagen till kommunala beredskapsarbeten och vissa jordbruks- och skogsanslag utvisa i förevarande hänseende gynnsamma resultat.

Huru gestalta sig de allmänna arbetena i sysselsättningshänseende blir nästa fråga.

Tab. 25. Dagsverken, utförda under tiden 1/7 1933

	Stats- be- ställ- ningar	Stat- liga bygg- nader	Beredskaps- arbeten		Bostads- byggande		Sken- fria kors- ningar	Broar och ham- nar	Vissa väg- bygg- ar- beten	Sten- sätt- ning av vägar
			stat- liga	kom- munala	landet	städer				
1933										
1	Juli	—	5,649	435	—	—	—	—	—	—
2	Augusti	—	5,681	—	—	70	—	—	—	—
3	September	1,319	5,513	1,625	322	328	—	—	—	—
4	Oktober	2,347	5,644	6,103	376	241	—	—	—	—
5	November	3,048	4,295	7,675	2,408	1,500	—	165	1,128	—
6	December	5,879	2,992	6,779	2,314	17,686	—	582	1,522	—
1934										
7	Januari	7,760	1,898	9,002	3,792	17,931	—	3,207	7,579	—
8	Februari	9,330	3,365	9,971	4,883	29,569	1,584	6,580	14,711	—
9	Mars	12,126	6,136	10,757	7,681	57,115	10,525	9,389	21,474	—
10	April	12,844	7,590	12,896	12,476	97,878	19,460	13,558	18,270	—
11	Maj	11,633	11,279	13,866	18,998	139,662	36,389	17,219	14,269	—
12	Juni	11,203	15,178	14,696	24,161	214,184	50,733	21,365	15,465	—
13	Summa juli 1933 —juni 1934	77,489	75,220	93,805	77,411	576,164	118,691	72,065	94,418	—
14	Juli	10,435	19,056	13,975	35,638	221,692	63,475	23,372	16,456	—
15	Augusti	13,338	22,107	13,203	38,428	227,360	71,817	24,880	19,301	—
16	September	12,412	22,246	11,497	41,687	240,626	70,244	24,908	20,476	—
17	Oktober	10,655	23,326	12,217	48,611	207,319	42,702	21,418	18,000	25,486
18	November	16,489	20,146	12,193	44,594	159,317	35,674	17,846	15,955	19,473
19	December	22,845	15,874	7,788	33,776	68,034	36,166	9,677	10,455	9,796
1935										
20	Januari	16,976	18,810	7,201	29,850	30,200	39,174	9,103	13,426	9,126
21	Februari	14,621	17,355	5,840	28,423	21,234	40,196	7,425	17,494	11,104
22	Mars	16,776	19,088	8,843	29,970	30,882	33,860	8,881	17,735	12,148
23	April	13,457	20,114	9,630	33,920	60,290	14,722	9,378	20,841	10,736
24	Maj	20,017	23,464	11,562	42,795	141,787	12,519	13,525	21,447	11,013
25	Juni	14,732	19,804	11,336	45,252	213,054	8,527	12,982	17,959	19,129
26	Summa juli 1934 —juni 1935	182,753	241,390	125,285	452,944	1,621,795	469,076	183,395	209,545	128,011
27	Juli	16,797	24,226	14,155	53,861	269,348	9,728	13,077	22,958	38,730
28	Augusti	17,287	22,946	12,438	54,490	285,974	11,439	14,873	24,148	14,779
29	September	12,703	20,448	10,788	43,681	262,294	—	13,261	21,192	22,000
30	Oktober	14,437	23,915	10,249	42,942	231,976	1,495	11,036	19,388	22,169
31	November	30,702	22,981	10,166	34,049	158,612	8,954	6,885	16,670	5,353
32	December	16,057	18,920	6,021	22,400	88,941	11,699	3,302	9,529	2,872
33	Summa juli— dec. 1935	107,983	133,436	63,817	251,423	1,297,145	43,315	62,434	113,885	105,903
34	Summa juli 1933 —dec. 1935	368,225	450,046	282,907	781,778	3,495,104	631,082	317,894	417,848	233,914

Såsom förut nämnts, är envar företagare, som erhållit medel ur anslag till allmänna arbeten, skyldig att månadsvis avgiva rapport till socialdepartemen-

—³¹/₁₃ 1935 för anslag till allmänna arbeten.

Vissa banarbeten	Gödselvärd	Spannmåls-lagerhus	Torr-läggning	Täck-dikning	Väg-och flottl.-byggnader	Skogs-vårds-åtgärder	Arbe-tar-små-bruks-låne-fonden	Diver-se	Summa	Lån till enskild företag-samhet	
—	—	—	—	—	—	—	—	2,083	8,167	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	6,178	11,929	2,148	2
—	—	—	—	—	—	43,026	—	7,498	59,631	4,853	3
—	—	—	—	—	—	117,350	—	11,094	143,155	12,433	4
—	—	—	17,467	30,402	—	137,655	—	8,109	213,852	29,816	5
—	9,213	—	13,793	15,587	—	73,765	3,578	2,451	156,141	32,038	6
—	11,734	—	17,442	11,210	—	34,052	2,967	4,089	132,663	45,069	7
—	3,916	—	9,879	13,220	—	15,517	1,373	3,718	127,616	50,893	8
—	1,993	—	13,661	6,997	—	5,530	4,390	6,129	173,903	66,179	9
—	2,497	—	16,451	21,401	—	6,536	4,632	7,914	254,403	78,376	10
—	4,460	—	35,775	21,148	—	9,694	10,586	8,239	353,217	92,168	11
—	6,755	—	56,606	37,902	—	18,418	18,675	11,907	517,248	104,052	12
—	40,568	—	181,074	157,867	—	461,543	46,201	79,409	2,151,925	518,025	13
—	15,337	3,538	69,494	26,648	494	45,785	24,623	12,524	602,542	127,325	14
—	26,952	4,494	98,053	23,083	1,692	78,901	30,842	14,156	709,711	136,806	15
484	26,785	3,279	85,238	15,023	297	57,388	35,287	16,119	689,562	150,341	16
582	32,235	5,297	64,561	68,502	3,443	208,177	33,587	21,456	858,350	160,846	17
2,510	39,117	7,135	43,818	79,644	320	225,528	20,894	18,367	788,710	163,959	18
2,449	53,416	4,856	38,228	56,005	5,051	127,666	12,265	10,032	531,393	141,997	19
2,770	31,179	2,374	22,420	30,000	1,807	18,265	3,839	13,864	302,549	192,063	20
4,575	10,276	1,446	21,408	5,990	2,449	18,381	2,112	12,878	244,541	208,047	21
3,561	6,788	1,076	26,015	19,624	—	12,071	3,512	10,950	263,914	233,994	22
3,632	11,592	878	34,245	20,699	593	5,395	8,062	9,436	295,248	224,778	23
3,228	3,533	763	49,556	37,898	1,125	5,519	21,573	11,552	443,803	223,190	24
2,576	7,557	571	59,008	45,006	4,123	15,038	37,864	9,183	551,276	197,728	25
26,367	264,767	35,707	612,044	428,122	21,394	818,114	234,460	160,867	6,281,599	2,161,074	26
2,785	9,556	216	91,705	44,649	6,320	37,740	46,225	8,460	719,393	204,855	27
2,787	25,420	48	85,466	46,754	6,863	69,535	51,621	7,025	761,346	220,427	28
2,651	29,585	48	86,306	62,030	6,663	87,199	64,974	7,016	759,807	213,626	29
3,312	34,319	260	73,597	97,085	8,697	182,230	50,292	5,762	838,402	223,642	30
3,308	51,832	240	77,828	105,183	15,499	235,533	28,295	4,161	818,040	227,180	31
1,952	48,187	—	23,048	76,816	14,061	92,140	14,820	2,964	454,207	185,565	32
16,795	198,899	812	437,950	432,517	58,103	704,377	256,227	35,388	4,351,195	1,275,295	33
43,162	504,234	36,519	1,231,068	1,018,506	79,497	1,984,034	536,888	275,664	12,784,719	3,954,394	34

tet rörande den sysselsatta arbetsstyrkan. En sammanställning av de sålunda inkomna uppgifterna återfinnes i tabell 25.

Tabellen visar jämväl, i vilken takt de olika företagen kommit igång. Vid bedömandet av den snabbhet, varmed igångsättandet skett, bör beaktas, att 1933 års riksdagsbeslut förelåg först i slutet av juni nämnda år. Den administrativa prövningen kunde sålunda påbörjas tidigast under juli och augusti 1933. Vidare är att märka, att konfliktstillstånd rådde inom byggnadsfacket vid tidpunkten för riksdagens beslut samt att åtgärder för byggnadsarbetenas igångsättande enligt riksdagens direktiv måste anstå i avvaktan på konfliktens avveckling. Då avtalsförhandlingarna ledde till resultat först i februari 1934, kunde de beslutade statliga byggnaderna och bostadsbyggandet i allmänhet icke komma igång i någon större utsträckning förrän i mars 1934.

Av tabellen framgår endast antalet utförda dagsverken men icke antalet i arbetena sysselsatta personer. En något så när riktig uppfattning erhålles emellertid, om man utgår ifrån att ett månatligt antal av 25 dagsverken representerar en arbetare. Beträffande december månad synes dock riktigtast att räkna med att 20 dagsverken motsvara en arbetare.

Med dessa utgångspunkter skulle de i tabellen ingående dagsverkerna representera följande antal arbetare.

	Anslag till lån till en- skild före- tagsamhet	Övriga anslag	Summa
1 9 3 3			
Juli	—	327	327
Augusti	86	477	563
September	194	2,385	2,579
Oktober	497	5,726	6,223
November	1,193	8,554	9,747
December	1,602	7,807	9,409
1 9 3 4			
Januari	1,803	5,307	7,110
Februari	2,036	5,105	7,141
Mars	2,647	6,956	9,603
April	3,135	10,176	13,311
Maj	3,687	14,127	17,814
Juni	4,162	20,690	24,852
Juli	5,093	24,102	29,195
Augusti	5,472	28,388	33,860
September	6,014	27,582	33,596
Oktober	6,434	34,334	40,768
November	6,558	31,548	38,106
December	7,100	26,570	33,670
1 9 3 5			
Januari	7,683	12,102	19,785
Februari	8,322	9,782	18,104
Mars	9,360	10,557	19,917
April	8,991	11,810	20,801
Maj	8,928	17,752	26,680
Juni	7,909	22,051	29,960
Juli	8,194	28,776	36,970
Augusti	8,817	30,454	39,271
September	8,545	30,392	38,937
Oktober	8,946	33,536	42,482
November	9,087	32,722	41,809
December	9,278	22,710	31,988

De anförda siffrorna utvisa bland annat, att sysselsättningen i de allmänna arbetena först i september 1933 nått en mera påtaglig omfattning. Därefter kan från och med april 1934 konstateras en kraftig stegring, som praktiskt taget fortgått till och med oktober 1934, då det dittills högsta antalet sysselsatta uppnått. Därefter har en nedgång ägt rum, men från och med mars 1935 stiger åter antalet för att i oktober 1935 uppnå maximisiffran hittills.

Vid en undersökning av lönenivån vid de allmänna arbetena i öppna marknaden samt den kostnad, de utförda dagsverken åsamkat statsverket (dagsverkskostnaden), är man hänvisad till de uppgifter, som inom socialdepartementet föreligga, beträffande slutförda företag. Det inom departementet föreliggande materialet är emellertid icke av den beskaffenhet, att uppgifter i förevarande hänseende kunna åstadkommas beträffande samtliga slutförda företag. Sålunda saknas uppgifter i fråga om t. ex. anslagen till främjande av bostadsbyggande, bidrag till gödselvårdsanläggningar, bidrag till täckdikningar, vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar m. fl. Beträffande anslagen till statliga och kommunala beredskapsarbeten, skenfria korsningar samt broar och hamnar är det däremot möjligt att med tämligen stor grad av sannolikhet ange såväl medeldagsförtjänsten som dagsverkskostnaden. De uppgifter, som i dessa avseenden förefinnas, hava sammanförts i följande översikt, i vilken jämväl angivits företagens totalkostnader, statens bidrag och antalet utförda dagsverken.

A n s l a g	Total- kostnader kronor	Häraf av stats- medel kronor	Utförda dags- verken	Medel- förtjänst per 8 t. arbetsdag kronor	Dags- verkskostnad (inkl. material) kronor
1	2	3	4	5	6
Statliga beredskapsarbeten	3,605,373	3,387,867	171,812	8: 76	19: 72
Kommunala beredskapsarbeten	13,087,859	7,543,750	436,257	9: 12	17: 29
Skenfria korsningar	2,765,646	2,100,891	125,434	8: 60	16: 75
Broar och hamnar	6,769,834	4,860,805	209,382	9: 22	23: 22

Till jämförelse med de i översikten upptagna medelförtjänstsiffrorna må framhållas, att medelförtjänsten vid statliga reservarbeten under åren 1933—1935 legat mellan 4 och 5 kronor. Medelförtjänsten vid statskommunala reservarbeten har för samma tid hållit sig mellan 5 och 6 kronor (se tabell 35).

KAP. VI.

Arbetslöshetskommissionens hjälpverksamhet.**År 1933 och senare genomförda ändrade bestämmelser.**

I de föregående kapitlen har redogjorts för den omläggning av samhällets hjälpverksamhet för arbetslösa, som genomfördes år 1933. Tidigare hade praktiskt taget all statlig verksamhet för arbetslöshetens bekämpande bedrivits under arbetslöshetskommissionens centrala ledning och enligt de för denna verksamhet av statsmakterna och kommissionen givna direktiven. Nu infördes ett helt nytt system, uppbyggt efter de principer, vilka i kap. IV berörts.

Vid sidan av det år 1933 införda nya systemet för arbetslöshetens bekämpande framträder tydligt den karaktär av *hjälp*anordning, som arbetslöshetskommissionens verksamhet ägde. Reservarbete eller understöd etc. kunde sålunda endast erhållas av personer, som drabbats av arbetslöshet, och som i anledning av denna befunnits vara i behov av hjälp.

Den karaktär, som arbetslöshetskommissionens verksamhet sålunda ägde, medförde, att den i viss mån framstod såsom ett komplement till de övriga av statsmakterna träffade anordningarna för arbetslöshetens bekämpande. I den mån nämligen som den lediga arbetskraften icke uppsögs genom de allmänna arbetena, hade de enskilda arbetslösa att hänvända sig till vederbörande arbetslöshetskommitté med anhållan om hjälp. Emellertid får arbetslöshetskommissionens verksamhet, sådan den gestaltade sig efter den 1 juli 1933, icke betraktas främst såsom en integrerande del i det system med olika arbeten, som detta år igångsattes. Genom den mycket självständiga ställning, som arbetslöshetskommissionen i likhet med tidigare ägde vad beträffade såväl bestämmandet av hjälpverksamhetens omfattning i de enskilda kommunerna som de former, i vilka den statliga hjälpen skulle lämnas, blev realiter kommissionens verksamhet en med det nya systemet parallellt arbetande hjälp

I flera avseenden förblevo principerna i den under arbetslöshetskommissionens ledning bedrivna hjälpverksamheten för arbetslösa oförändrade. Sålunda skulle arbete alltjämt givas principiellt företräde framför understöd. Arbete skulle vidare meddelas genom hänvisning till reservarbete; de gamla formerna av reservarbeten, statliga och statskommunala arbeten, kvarstodo. I vissa hänseenden genomfördes emellertid mycket betydelsefulla ändringar. De viktigaste av dessa voro de av statsmakterna år 1933 beslutade ändringarna i fråga om reservarbetslönernas höjd, principerna för urvalet av arbetsobjekt för reservarbetena, de statskommunala reservarbetenas plats i hjälpsystemet, konfliktdirektiven och den vidgade ungdomshjälpen. Härjämte genomfördes vissa ändringar i fråga om en del detaljbestämmelser; exempelvis höjdes minimiåldern för åtnjutande av statlig arbetslöshetshjälp

från tidigare 15 år till 16 år etc. De flesta av dessa sist nämnda för hjälpverksamhetens utformning mindre viktiga ändringar torde i förevarande sammanhang kunna förbigås.

Lön systemet.

Såsom framgått av den föregående redogörelsen, var en av de viktigaste principerna i det dåvarande hjälpsystemet, att lönerna vid reservarbetena, såväl de statliga som de statskommunala, skulle ligga lägre än lönerna för grovarbete på den öppna arbetsmarknaden. Statsmakterna ansågo emellertid år 1933 en sådan förbättring av reservarbetarnas villkor berättigad, att de kommo i åtnjutande av en reservarbetslön, motsvarande grovarbetarlönen utan någon reduktion.

Vid fastställandet av reservarbetslönen för en kommun skulle arbetslöshetskommissionen liksom tidigare ha att först uttröna storleken av kommunens grovarbetarlön. Härvid skulle utgångspunkten vara den lägsta grovarbetarlön, för vilken arbete i orten kunde i avsevärd omfattning beredas med beaktande jämväl av löneförhållandena inom jordbruk och skogsbruk. Den lön, som sålunda uttröntes vara kommunens grovarbetarlön, fastställdes sedermera såsom reservarbetslön, vilken skulle tillämpas vid alla reservarbeten, statliga och statskommunala, inom kommunen.

Ett av de skäl, som åberopats till stöd för det tidigare reservarbetslönesystemet, var, att lönerna icke fingo vara högre än att reservarbetarna av ekonomiska skäl alltid skulle själva söka att så fort som möjligt övergå från reservarbete till den öppna arbetsmarknaden. Denna effekt ansågs emellertid kunna ernås, även därest avlöningen bestämdes i paritet med grovarbetarlönen. Det skulle även i fortsättningen framstå för reservarbetarna såsom fördelaktigt att övergå till den öppna arbetsmarknaden. Sålunda borde exempelvis flertalet yrkesarbetare kunna räkna med att erhålla högre löner inom sitt gamla fack. I fråga om de statliga reservarbetena tillkom den omständigheten, att arbetena i stor utsträckning voro förlagda till annan ort än hemorten, av vilken anledning man kunde vänta, att arbetarna själva skulle göra betydande ansträngningar att genom anskaffande av arbetsanställning å öppna marknaden återvända till hemorten. Alltjämt skulle sålunda hjälpen vara i viss mån så anordnad, att arbetskraften automatiskt sökte sig över till den öppna marknaden. Till någon del ersattes emellertid naturligen det tidigare automatiskt verkande systemet med en ökad övervakning från arbetslöshetskommissionen, som skulle ha att vidtaga åtgärder för att återföra arbetskraften till den öppna arbetsmarknaden, därest lämpliga arbetstillfällen förefunnos och arbetskraften själv icke visade sig göra erforderliga ansträngningar härför. Vid övervakningen av reservarbetenas omfattning hade arbetslöshetskommissionen att nedlägga reservarbeten eller hemsända arbetare, när det visade sig, att de icke gjorde allt vad på dem skäligen kunde ankomma att förskaffa sig annat arbete.

I samband med reservarbetslönesystemets omläggning genomfördes även den förändringen, att klagomål rörande arbetslöshetskommissionens be-

slut i fråga om reservarbetslöner icke skulle såsom tidigare underställas regeringen utan hänskjutas till en särskild för ändamålet tillsatt nämnd, besvärsnämnden för reservarbetslöner. De av denna nämnd fattade besluten fingo icke överklagas.

I förevarande sammanhang må även nämnas, att löne- och understödsskalan år 1934 omarbetades. Det hade visat sig, att det tidigare tillämpade intervallet om 50 öre mellan varje löneklass varit för stort. Detta minskades nu till 40 öre. Den från 1 maj 1934 tillämpade skalan återgives i följande tabell.

Tab. 26. Löne- och understödsskala från 1 maj 1934.

Reservarbetslön per dag vid ackordsarbete (ej garanterad)	Mot reservarbetslönen svarande timlön vid tidlönsarbete	D a g u n d e r s t ö d					
		Understödsbelopp per dag				Maximum	
		Man och hustru tillhopa ¹	Ensam person 18 år eller däröver	Ensam person 16—17 år	Barn under 16 år	Per dag	Per vecka
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
8: 80	0: 88	3: —	2: —	1: 20	0: 60	5: 87	35: 20
8: 40	0: 84	3: —	2: —	1: 20	0: 60	5: 60	33: 60
8: —	0: 80	3: —	2: —	1: 20	0: 60	5: 33	32: —
7: 60	0: 76	2: 90	1: 90	1: 15	0: 55	5: 07	30: 40
7: 20	0: 72	2: 75	1: 85	1: 10	0: 55	4: 80	28: 80
6: 80	0: 68	2: 65	1: 75	1: 05	0: 50	4: 53	27: 20
6: 40	0: 64	2: 55	1: 70	1: —	0: 50	4: 27	25: 60
6: —	0: 60	2: 40	1: 60	0: 95	0: 50	4: —	24: —
5: 60	0: 56	2: 30	1: 55	0: 90	0: 45	3: 73	22: 40
5: 20	0: 52	2: 20	1: 45	0: 85	0: 45	3: 47	20: 80
4: 80	0: 48	2: 10	1: 40	0: 80	0: 40	3: 20	19: 20
4: 40	0: 44	1: 95	1: 30	0: 75	0: 35	2: 93	17: 60
4: —	0: 40	1: 85	1: 20	0: 70	0: 35	2: 67	16: —
3: 60	0: 36	1: 70	1: 10	0: 65	0: 30	2: 40	14: 40
3: 20	0: 32	1: 60	1: 05	0: 60	0: 30	2: 13	12: 80
2: 80	0: 28	1: 50	1: —	0: 55	0: 25	1: 87	11: 20
2: 40	0: 24	1: 40	0: 95	0: 55	0: 25	1: 60	9: 60

Den statskommunala reservarbetslinjen.

Såsom framgått av redogörelsen för omfattningen av den under arbetslöshetskommissionens inseende bedrivna hjälpverksamheten under tiden fram till den 1 juli 1933, ägde de statskommunala reservarbetena väsentligt mindre omfattning än de statliga. De bedrevos vidare huvudsakligen endast i kommuner med större arbetslöshet, så att det antal arbetare, som sysselsattes vid statskommunala reservarbeten, alltid utgjorde endast en mindre del av totalantalet inom kommunen hjälpta arbetslösa. Denna tid ägde sålunda de statliga reservarbetena principiellt företräde framför de statskommunala. I detta hänseende vidtogs år 1933 en betydelsefull ändring.

Statsmakterna uttalade, att de statskommunala reservarbetena utgjorde

¹ Även ensam person, som lever i gemensamt bo med och huvudsakligen underhåller föräldrar eller adoptant.

en mycket lämplig form för hjälp åt arbetslösa. De medförde den fördelen, att arbetarna i större utsträckning kunde förbli i sina hemorter och därigenom lättare uppehålla förbindelsen med den normala arbetsmarknaden. Genom anordnande i större utsträckning av statskommunala reservarbeten kunde vidare statens kostnader nedbringas samtidigt som det kommunala intresset engagerades för reservarbetenas övervakande och rationella ledning. För framtiden borde med hänsyn härtill principiellt företräde givas åt den statskommunala reservarbetslinjen framför den statliga. För att möjliggöra denna utvidgning av den statskommunala reservarbetslinjen beslöto statsmakterna samtidigt, att statsbidragen till dessa arbeten skulle utgå efter förmånligare grunder än tidigare. Medan förut statsbidragen allenast utgått till kostnader för arbetslöner, medgavs nu, att bidrag även skulle komma i fråga till materialkostnader, transporter och arbetsledning. I fråga om arbeten, avseende allmänna vägar, skulle statsbidraget utgå å samtliga kostnader efter enahanda grunder, som gällde för statsbidrag i öppna marknaden. I samband med denna omläggning av arbetslinjen och de statskommunala reservarbetenas utvidgning beslöts, att rätt att bedriva statskommunala reservarbeten skulle tillkomma icke endast, såsom tidigare varit fallet, kommuner och landsting utan även vägdistrikt.

Det principiella företrädet åt de statskommunala reservarbetena framför de statliga har sedermera ägt bestånd, ehuru riksdagen i viss mån åren 1934 och 1935 modifierade sitt tidigare givna bestämda uttalande rörande de statskommunala reservarbetenas företräde. Alltjämt kvarstod dock i arbetslöshetskungörelsen, att hjälp genom reservarbete företrädesvis borde beredas genom hänvisning till statskommunala reservarbeten.

Urvalet av arbetsobjekt.

Av den föregående redogörelsen har framgått, att såsom reservarbeten tidigare icke förekommo arbeten av sådan aktualitet, att de inom den närmaste framtiden kunde komma till utförande å den öppna arbetsmarknaden. I samband med övergången till det nya lönesystemet och den därmed förenade höjningen av reservarbetslönerna, ävensom med hänsyn till önskvärheten att såvitt möjligt utvidga arbetsprogrammet, ansågo sig statsmakterna kunna frångå denna bestämmelse. Såsom reservarbeten borde principiellt intet arbete vara uteslutet, allenast med vissa särskilt angivna undantag, nämligen:

- a) reservarbete skulle vara ekonomiskt eller kulturellt berättigat;
- b) reservarbete skulle komma staten, kommun eller annat allmänt rättssubjekt till godo; dock skulle som reservarbete även kunna upptagas arbete, som komme enskild till godo, såvida det utfördes genom allmänt rättssubjekt;
- c) reservarbete borde vara sådant, att arbetarnas löner utgjorde en jämförelsevis stor del av totalkostnaden;
- d) reservarbete borde vara sådant, att varje arbetare med normal arbetsförmåga lämpligen kunde hänvisas till detsamma;
- e) reservarbete borde i regel kunna bedrivas under vintern; samt
- f) som regel, ehuru icke ovillkorligt, skulle iakttagas, att reservarbete borde kunna upptagas, nedläggas, utökas eller inskränkas allt efter arbetslöshetens växlande omfattning.

De olika slag av arbeten, som under tiden 1 juli 1933—31 december 1935 kommit till utförande såsom statliga och statskommunala reservarbeten, framgå av tabell 27.

Vid bedömandet av tabellen bör hänsyn tagas till vad i det föregående å sid. 37 ff. anförts rörande liknande uppgifter för tiden 1 juli 1929—30 juni 1933. Uppgifterna avse sålunda allenast de beräknade kostnaderna och äro i flera fall synnerligen osäkra. De torde dock kunna tjäna att i någon mån belysa själva fördelningen av kostnaderna olika huvudgrupper av arbeten emellan.

Storleken av de arbetsföretag, som kommit till utförande såsom reservarbeten, belyses av följande tablå.

T i d	Medelkostnad per arbetsföretag	
	Statliga reserv- arbeten	Statskommunala reservarbeten
1 juli 1929—30 juni 1933	222,000	27,000
1 juli 1933—31 december 1935	170,000	35,000

De statliga reservarbetsföretagens medelstorlek har sålunda under de senaste åren minskats i jämförelse med tidigare; de statskommunala arbetenas storlek har åter något ökats. Att de statliga reservarbetena minskats sammanhänger med att arbetslöshetskommissionen för att såvitt möjligt öka arbetslinjen emellanåt ansett sig böra kontrahera även vissa mindre arbetsobjekt, vilka under tider med mindre arbetslöshet icke skulle ha kommit i fråga såsom statliga reservarbeten. Den ökade storleken av de statskommunala reservarbetena sammanhänger därmed, att till följd av de förmånligare statsbidragsbestämmelserna mera materialkrävande och därmed större arbetsföretag kommit i fråga såsom statskommunala reservarbeten.

Bland de statliga reservarbetena dominerade alltjämt vägarbetena i till och med något större utsträckning än tidigare (jfr tab. 9 sid. 38).

I likhet med tidigare bestreds alltjämt den avgjort största delen av de statliga reservarbetenas kostnader med statsmedel. Att statsbidragens andel ökat i fråga om de statskommunala reservarbetena är naturligt med hänsyn till de i samband med hjälpverksamhetens omläggning år 1933 införda gynnsammare statsbidragsbestämmelserna. Utvecklingen i förevarande hänseende belyses av efterföljande tablå, i vilken återgives den procentuella andel av kostnaderna, som bestritts med statsmedel.

T i d	Procentuell andel statsmedel	
	Statliga reserv- arbeten	Statskommunala reservarbeten
1 juli 1929—30 juni 1933	82.1	43.5
1 juli 1933—31 december 1935	86.8	57.8

I tablån å sid. 104 ha sammanställts uppgifter rörande arbetslönernas procentuella andel.

T i d	Procentuell andel arbetslöner	
	Statliga reserv- arbeten	Statskommunala reservarbeten
1 juli 1929—30 juni 1933.....	81.1	71.6
1 juli 1933—31 december 1935	77.0	60.7

Den omständigheten, att statsbidrag till statskommunala reservarbeten efter 1 juli 1933 även utgått till materialkostnader, har naturligen medfört, att materialkrävande arbetsföretag i betydligt större utsträckning än tidigare kommit till utförande såsom statskommunala reservarbeten.

I förevarande sammanhang må även omnämnas den nya form av reservarbeten, s. k. *arkivarbeten*, som tillkom år 1934 efter beslut av regeringen. Såsom nämnts, utgjordes de vanliga reservarbetena i allmänhet av grovarbeten, schaktnings- och dikningsarbeten m. m. Det förelåg ofta icke möjlighet att bereda arbetslösa kontorister o. dyl. sysselsättning vid dessa arbeten, enär de till följd av ovana vid grovarbete icke kunde beräknas nå en sådan arbetsförtjänst, att de skulle kunna livnära sig av denna. Det kunde för övrigt ofta även vara till direkt skada för dylika arbetslösa att sysselsättas i det mycket tunga arbetet vid de vanliga reservarbetena. Vidare förefunnos inga arbeten lämpliga för arbetslösa kvinnor. Regeringen beslöt år 1934, att såsom reservarbete även skulle anordnas olika gallrings- och sorteringsarbeten i arkiv ävensom andra därmed jämförliga arbeten. Dessa s. k. *arkivarbeten* ha i allmänhet utförts för olika statliga myndigheter, någon gång även till förmån för större kommuner.

Konfliktdirektiven.

I det föregående berördes, hurusom en socialdemokratisk regering år 1926 avgick i anledning av riksdagens beslut i fråga om konfliktdirektiven. Dessa konfliktdirektiv hade sedermera oförändrat varit gällande. Det var naturligt, att, då en ny socialdemokratisk regering år 1932 trädde till, frågan rörande konfliktdirektivens utformning ånyo skulle bli aktuell. Erfarenheten hade för övrigt givit vid handen, att de s. k. *stripadirektiven* — d. v. s. de bestämmelser, enligt vilka en person, som åtnjöt statlig arbetslöshets hjälp, i vissa fall skulle vara skyldig att taga hänvisning till arbetsplats, där arbetskonflikt rådde — endast i ett mycket ringa antal fall vunnit tillämpning.

I samband med hjälpverksamhetens omläggning från 1 juli 1933 upphävdes de tidigare gällande konfliktdirektiven. De nya direktiven inneburo en betydande inskränkning i fråga om den avstängning från arbetslöshets hjälp, vilken skulle äga rum vid arbetskonflikt. Enligt de bestämmelser, som nu genomfördes, skulle sålunda vid arbetskonflikt allenast följande grupper avstängas från arbetslöshets hjälp, nämligen

1) de, som voro direkt indragna i konflikt (deltogo i strejk eller voro föremål för lockout), samt

2) de, som eljest blivit arbetslösa i anledning av konflikten och vilkas löne- och anställningsvillkor skäligen kunde antagas röna inverkan av densamma.

De nya konfliktdirektiven begränsade avstängningsförfarandet till sådana arbetargrupper, som mera direkt kunde ha intresse av eller påverka konflikten utgång. Som följd av den utformning, konfliktdirektiven nu erhöilo, avskaffades samtidigt bestämmelserna rörande det s. k. lokala arbetskraftsöverskottet (ovan sid. 30).

I de nya konfliktdirektiven föreskrevs vidare, att skyldighet icke skulle föreligga att taga hänvisning till arbetsplats, där arbetskonflikt rådde. Från denna generella regel medgavos emellertid undantag i vissa fall, då särskilda anledningar härtill förelågo. Sedan konfliktdirektiven år 1926 varit föremål för prövning av statsmakterna, hade genom beslut vid 1928 års riksdag vunnits ett sätt för prövning av konflikters laglighet, nämligen enligt lagen om kollektivavtal. Det ansågs nu naturligt, att, därest en konflikt enligt utslag av arbetsdomstolen, som hade att pröva konflikters laglighet enligt kollektivavtalslagen, förklarats avtalsstridig, en dylik konflikt icke borde av samhället respekteras. Det borde sålunda icke föreligga rätt att vägra taga hänvisning till en arbetsplats, som berördes av en av arbetsdomstolen såsom avtalsstridig förklarad konflikt. Ej heller borde sådana smärre konflikter respekteras, som emellanåt uppkomma å arbetsmarknaden, och vilka uppenbart tillkommit i annan ordning än som föreskrives i fackorganisationens stadgar. Det bestämdes med hänsyn härtill, att rätt att vägra taga hänvisning icke skulle föreligga i sådana fall, då arbetslöshetskommissionen förklarat en konflikt vara av den särskilda beskaffenhet, att skäligen anledning till arbetsvägran icke förelåg. Jämväl i vissa andra mindre betydelsefulla hänseenden undergingo konfliktdirektiven en omformning.

U n g d o m s h j ä l p e n.

Den under tiden fram till och med år 1931 bedrivna *kursverksamheten* till förmån för unga arbetslösa har i det föregående (sid. 44) berörts. Det framgick av den lämnade redogörelsen, att kursverksamhetens huvudsakliga syfte denna tid var att bereda sysselsättning åt arbetslösa personer och att den i kurserna bedrivna undervisningen i huvudsak var av teoretisk natur, avsedd att mera allmänt öka de arbetslösas kunskaper i olika ämnen. Det nämndes, att i slutet av år 1931 ett initiativ togs av en då sittande kommitté, åsyftande en utvidgning av denna verksamhet. Kommitténs initiativ medförde en omedelbar utvidgning och omläggning av kursverksamheten. Enär denna alltjämt pågick i medio av år 1933, berördes i den föregående redogörelsen för hjälpverksamheten fram till medio av år 1933 icke närmare innebörden av de denna tid vidtagna åtgärderna. Dessa upptagas i stället i förevarande sammanhang till behandling.

Arbetslöshetskommissionen vidtog i början av år 1932 omedelbara åtgärder för att förmå kommunerna att i större utsträckning än tidigare anordna kurser. I viss mån gjordes frågan om rätt att bedriva understödsverksam-

het med statsbidrag beroende av de åtgärder, som vidtogos i syfte att anordna kurser för unga arbetslösa. Medan undervisningen å kurserna tidigare i allmänhet varit av teoretisk karaktär lades huvudvikten numera i allt större utsträckning på de rent praktiska ämnena. Kursernas ökade praktiska inriktning underlättades av att från 1 juli 1934 statsbidrag kunde utgå jämväl till kostnader för materiell. De olika i en kurs ingående undervisningsämnen gavos vidare större planmässighet. I varje kurs lades huvudvikten vid undervisningen i ett särskilt ämne, i regel avseende ett yrke. Kring undervisningen i detta yrke, som naturligen kom att upptaga huvudparten av tiden, grupperade sig sedan teoretisk och praktisk undervisning i vissa andra ämnen, som direkt anknöto till huvudämnet. De kunskaper, som eleverna förvärvade sig i dessa kurser, avsågo visserligen icke någon verklig yrkesutbildning, men de bidrogo utan tvivel i väsentligt större utsträckning än den tidigare bedrivna kursverksamheten att skapa ökade förutsättningar för kursdeltagarna att erhålla arbetsanställning.

I samband med denna omläggning utsträcktes successivt undervisningstiden från tidigare 20—24 timmar per vecka till 30—35 timmar. Förutom en effektivisering av undervisningen innebar denna ökning, att deltagandet i en kurs gjordes till en verklig motprestation för det understöd, som eleverna samtidigt uppbyro. Härigenom minskades uppenbart även olägenheterna av utdelandet av understöd åt unga arbetslösa.

Det var av särskild betydelse, att kurserna erhöilo en målmedveten inriktning i sådana fall, då man kunde förutsätta, att de unga arbetslösa icke skulle äga möjlighet att vinna anställning i orten, och att arbetskraften sålunda hade att söka sig över till andra delar av landet eventuellt även inom ett annat yrke. Undervisningen måste i detta senare fall inriktas på de yrken, vilka ägde de största förutsättningarna att bereda nya anställningar, med andra ord, kursverksamheten tog sikte på en omskolning av arbetskraften. Då man syftade till en överflyttning av arbetskraften till annan ort, brukade även en annan hjälpform, vilken infördes från och med juli 1933, tagas i anspråk, nämligen den frivilliga arbetstjänsten. Sammanförandet av arbetslösa ungdomar till ett läger, eventuellt beläget å annan ort än hemorten, underlättade nämligen och var i viss mån även ett steg i arbetskraftens överförande till andra områden.

Syftet med den *frivilliga arbetstjänsten* var att bereda unga arbetslösa sådana sysselsättning, som hos dem stärkte och vidmakthöll arbetsförmågan och gjorde dem bättre skickade för deras framtida arbetsuppgifter. Arbetet vid lägren uppgick i medeltal till 4—6 timmar per dag. Undervisningen jämte gymnastik och idrottsövningar upptogo en tid av 4—2 timmar i medeltal per dag, så att undervisning och arbete alltid omfattade omkring 8 timmar per dag.

Det framgår av namnet å förevarande hjälpform, att deltagande i arbetstjänsten var frivilligt. En arbetslös, som erhöil hänvisning till ett arbetsläger, hade sålunda icke skyldighet att antaga denna hänvisning, därest han

så icke önskade. Trots en eventuell vägran hade han möjlighet att erhålla statlig arbetslöshets hjälp i annan form.

Ur organisatorisk synpunkt förekommo tvenne former av frivillig arbetstjänst, nämligen statliga och statskommunala arbetsläger. De förstnämnda drevos i arbetslöshetskommissionens egen regi och voro sålunda ordnade i analogi med de statliga reservarbetena. Platserna vid de statliga arbetslägren tilldelades de olika arbetslöshetskommittéerna av arbetslöshetskommissionen.

De statskommunala arbetslägren åter voro såsom regel drivna i regi av en kommunal myndighet; platserna vid ett dylikt läger disponerades helt av den kommun, som anordnade detsamma.

Kostnaderna för de statliga lägren bestredos i det närmaste helt av arbetslöshetskommissionen. För de statskommunala arbetslägrens kostnader ansvarade vederbörande kommun men åtnjöt visst statsbidrag.

De arbeten, som kommo till utförande vid arbetslägren, ha utgjorts av jordbruks- och trädgårdsarbeten, enklare vägarbeten samt reparations- och byggnadsarbeten. Den å arbetslägren bedrivna undervisningen omfattade som regel modersmålet och matematik.

Eleverna å arbetslägren åtnjoto fri kost och logi, en mindre dagpenning (50 öre = c:a 6 d.) samt i vissa fall även flitpengar med högst 50 öre per dag.

En ytterligare utökning av ungdomslinjen genomfördes från 1 juli 1934, då de tidigare förekommande hjälpformerna kompletterades med ytterligare en, nämligen s. k. *ungdomsreservarbeten*. I likhet med den frivilliga arbetstjänsten var ungdomsreservarbete en kombination av undervisning och arbete, men huvudvikten har i fråga om ungdomsreservarbetena i större utsträckning lagts å arbetet. En olikhet mot den frivilliga arbetstjänsten var även, att ungdomsreservarbete utgjorde en obligatorisk hjälpform, d. v. s. skyldighet förelåg att antaga hänvisning till dylikt arbete vid risk eljest av förlust av arbetslöshets hjälp.

Ungdomsreservarbeten förekommo såväl i arbetslöshetskommissionens egen regi, s. k. statliga ungdomsreservarbeten, som i olika kommuners egen regi, s. k. statskommunala ungdomsreservarbeten.

Vissa andra mera betydelsefulla ändringar.

I samband med statsmakternas beslut år 1926 rörande konfliktdirektiven hade de ledamöter av arbetslöshetskommissionen, som närmast representerade arbetarsidan, lämnat kommissionen. Då år 1933 dessa konfliktdirektiv avskaffades, bortföll det hinder, som man å arbetarhåll ansett föreligga för att låta sig representera. I oktober 1933 ombildades ock arbetslöshetskommissionen. I densamma insattes nu sju ledamöter, varav tre närmast företrädde statsintressena; av de övriga fyra representerade två arbetsgivar- och två arbetarintressena.

I det föregående (sid. 27) ha berörts de regler, som utvecklats inom arbetslöshetskommissionen rörande vägran att antaga erbjudet arbete. Statsmakterna förklarade nu uttryckligen, att ett erbjudet arbete på den öppna arbetsmarknaden skulle anses såsom lämpligt, därest det vore förenat med avlöning, som prövades vara skälig i förhållande till å arbetsorten förekommande avlöning för sådant arbete. Denna bestämmelse skulle enligt uttalande från riksdagens sida tolkas så, att, därest ett arbetsområde reglerades av kollektivavtal, den kollektivavtalsbestämda lönen skulle vara att anse såsom skälig. Inom arbetsområden åter, där kollektivavtal icke vore allmänt gällande — något som i övervägande grad vore fallet exempelvis inom skogsbruk och lantbruk — skulle emellertid en saklig skälighetsprövning ske.

Hjälpverksamhetens omfattning och kostnader medio 1933—1935.

Såsom berörts i den föregående redogörelsen betingades den år 1933 vidtagna omläggningen av hjälpverksamheten bland annat av önskvärdheten att öka omfattningen av arbetslöshetshjälpen. Hjälpverksamhetens totala omfattning ävensom de hjälptas fördelning på den statliga och den rent kommunala arbetslöshetshjälpen framgå av tabell 28.

Under första halvåret 1933 hade samhällets totala hjälpverksamhet för de arbetslösa omfattat i genomsnitt 64.0 % av hela antalet rapporterade arbetslösa. Det framgår av tabellen, att denna proportion icke nämnvärt ökades under återstoden av året. Detta blev emellertid fallet redan med ingången av år 1934, då hjälpverksamheten nådde en effektivitet av omkring 70 %. Under sommarmånaderna stegrades hjälpprocenten än ytterligare och nådde icke mindre än 76.3 %. Under den därpå följande vintern sjönk återigen procenten något för att ånyo stegras under sommaren 1935. Under tiden juli 1933—december 1935 karakteriserades hjälpverksamheten sålunda av förhållandevis hög effektivitet under sommaren och lägre under vintermånaderna.

Det framgår, att den med bidrag av statsmedel bedrivna hjälpverksamheten bringades upp till väsentligt högre nivå under år 1934. Den rent kommunala hjälpverksamheten undergick samtidigt en viss minskning; såsom framgått av det föregående, innebar emellertid utvecklingen en nettoökning av hjälpverksamhetens totala omfattning. Den omläggning, som genomfördes år 1933, medförde sålunda, förutom en faktisk ökning av hjälpverksamhetens effektivitet, även att verksamhetens tyngdpunkt i än större utsträckning än tidigare blev förlagd till den statliga hjälpen.

Den statliga hjälpverksamheten nådde sin största omfattning i början av år 1934, då den omfattade över 97,000 arbetslösa. Under den därefter följande tiden har hjälpverksamhetens totala omfattning avsevärt nedskurits. Denna minskning har gått i något hastigare takt än vad arbetslösheten gått tillbaka. Effektiviteten låg sålunda år 1935, särskilt vad beträffar årets senare del, lägre än under motsvarande månader år 1934.

Tab. 28. Genom staten och kommunerna hjälpta arbetslösa.

Antal och procent. Månadsvis juli 1933—december 1935.

År	Månad	H j ä l p t a g e n o m						Antal rapporterade arbetslösa
		S t a t e n		Kommunerna		S u m m a		
		Antal	% av arbetslösa	Antal	% av arbetslösa	Antal	% av arbetslösa	
1932	Medeltal	42,506	37.3	17,411	15.3	59,917	52.6	113,906
1933	jan.—juni	77,965	45.5	31,563	18.5	109,526	64.0	171,267
	juli	73,810	53.2	22,118	15.9	95,928	69.1	138,855
	augusti	72,540	50.3	22,737	15.8	95,277	66.1	144,185
	september	75,914	50.1	21,361	14.1	97,275	64.2	151,498
	oktober	82,438	50.1	20,305	12.3	102,743	62.4	164,747
	november	82,740	48.5	21,338	12.5	104,078	61.0	170,702
	december	85,616	50.1	23,316	13.6	108,932	63.7	171,065
	Medeltal	78,843	50.2	21,863	14.0	100,706	64.2	156,842
1934	januari	93,081	54.2	23,633	13.8	116,714	68.0	171,540
	februari	95,846	57.6	23,401	14.1	119,247	71.7	166,348
	mars	97,123	60.6	18,061	11.2	115,184	71.8	160,345
	april	85,071	58.5	14,034	9.6	99,105	68.1	145,588
	maj	73,754	63.4	10,101	8.7	83,855	72.1	116,257
	juni	65,638	65.9	8,199	8.2	73,837	74.1	99,628
	juli	58,516	67.8	7,312	8.5	65,828	76.3	86,253
	augusti	53,611	64.6	6,726	8.1	60,337	72.7	83,042
	september	47,954	60.8	6,515	8.2	54,469	69.0	78,918
	oktober	46,995	55.4	6,678	7.9	53,673	63.3	84,811
	november	45,171	49.1	8,676	9.4	53,847	58.5	92,016
	december	46,950	50.5	9,714	10.5	56,664	61.0	92,881
	Medeltal	67,476	58.8	11,921	10.4	79,397	69.2	114,802
1935	januari	50,551	54.1	11,422	12.2	61,973	66.3	93,419
	februari	52,681	58.7	10,804	12.0	63,485	70.7	89,838
	mars	51,651	61.8	8,936	10.7	60,587	72.5	83,588
	april	43,905	58.4	7,253	9.7	51,158	68.1	75,122
	maj	35,842	58.6	5,745	9.4	41,587	68.0	61,177
	juni	31,746	62.0	4,699	9.2	36,445	71.2	51,157
	juli	28,713	67.5	3,887	9.1	32,600	76.6	42,582
	augusti	25,582	61.3	4,599	11.0	30,181	72.3	41,723
	september	22,394	54.4	5,160	12.5	27,554	66.9	41,190
	oktober	21,471	45.6	6,665	14.2	28,136	59.8	47,045
	november	24,362	45.0	7,679	14.2	32,041	59.2	54,167
	december	26,190	45.2	7,661	13.2	33,851	58.4	57,965
	Medeltal	34,591	56.2	7,042	11.4	41,633	67.6	61,581

Hjälperksamhetens fördelning på olika huvudslag av hjälpformer belyses av tabell 29.

Det må erinras om att från och med juli 1933 uppgifter föreliggande för omfattningen av den hjälp, som lämnats i form av särskilda, för unga arbetslösa vidtagna åtgärder. Dessa utgjordes under tiden juli 1933—juni 1934 av kurser och frivillig arbetstjänst samt från och med juli 1934 förutom av nämnda hjälpformer även av s. k. ungdomsreservarbeten.

Tab. 29. Hjälptra arbetslösas fördelning å huvudslag av hjälpform.

Antal och procent. Månadsvis juli 1933—december 1935.

År	Månad	H j ä l p t a g e n o m								Antal rappor- terade arbets- lösa
		Arbets- linjen		Understöds- linjen		Ungdoms- hjälp		Summa		
		Antal	% av ar- bets- lösa	Antal	% av ar- bets- lösa	Antal	% av ar- bets- lösa	Antal	% av ar- bets- lösa	
1932	Medeltal	31,539	27.7	—	—	28,378	24.9	59,917	52.6	113,906
1933	jan.—juni	44,127	25.8	—	—	65,401	38.2	109,528	64.0	171,267
	juli	47,330	34.1	48,183	34.7	415	0.3	95,928	69.1	138,855
	augusti	47,968	33.2	46,616	32.3	693	0.5	95,277	66.0	144,185
	september	46,989	31.0	48,915	32.3	1,371	0.9	97,275	64.2	151,498
	oktober	46,799	28.4	53,404	32.4	2,540	1.6	102,743	62.4	164,747
	november	42,224	24.8	58,573	34.3	3,281	1.9	104,078	61.0	170,702
	december	37,852	22.1	69,354	40.6	1,726	1.0	108,932	63.7	171,065
	Medeltal	44,861	28.6	54,174	34.5	1,671	1.1	100,706	64.2	156,842
1934	januari	43,023	25.1	69,170	40.3	4,521	2.6	116,714	68.0	171,540
	februari	47,256	28.4	66,354	39.9	5,637	3.4	119,247	71.7	166,348
	mars	47,419	29.6	62,877	39.2	4,888	3.0	115,184	71.8	160,345
	april	45,240	31.1	50,229	34.5	3,636	2.5	99,105	68.1	145,588
	maj	46,109	39.7	34,891	30.0	2,855	2.4	83,855	72.1	116,257
	juni	48,465	48.7	23,145	23.2	2,227	2.2	73,837	74.1	99,628
	juli	48,207	55.9	15,426	17.9	2,195	2.5	65,828	76.3	86,253
	augusti	46,901	56.5	11,356	13.7	2,080	2.5	60,337	72.7	83,042
	september	43,247	54.8	9,408	11.9	1,814	2.3	54,469	69.0	78,918
	oktober	41,821	49.3	9,694	11.4	2,158	2.6	53,673	63.3	84,811
	november	37,494	40.7	14,034	15.3	2,319	2.5	53,847	58.5	92,016
	december	35,319	38.0	19,765	21.3	1,580	1.7	56,664	61.0	92,881
	Medeltal	44,208	38.5	32,196	28.1	2,993	2.6	79,397	69.2	114,802
1935	januari	36,729	39.3	22,088	23.6	3,156	3.4	61,973	66.3	93,419
	februari	37,437	41.7	22,584	25.1	3,464	3.9	63,485	70.7	89,838
	mars	36,917	44.2	20,115	24.1	3,555	4.2	60,587	72.5	83,588
	april	32,580	43.4	15,589	20.7	2,989	4.0	51,158	68.1	75,122
	maj	32,534	53.2	7,210	11.8	1,843	3.0	41,587	68.0	61,177
	juni	33,263	65.0	2,192	4.3	990	1.9	36,445	71.2	51,157
	juli	29,547	69.4	2,229	5.2	824	2.0	32,600	76.6	42,582
	augusti	27,164	65.1	2,391	5.7	626	1.5	30,181	72.3	41,723
	september	24,347	59.1	2,602	6.3	605	1.5	27,554	66.9	41,190
	oktober	22,779	48.4	4,576	9.7	781	1.7	28,136	59.8	47,045
	november	23,327	43.1	7,645	14.1	1,069	2.0	32,041	59.2	54,167
	december	20,750	35.8	12,124	20.9	977	1.7	33,851	58.4	57,965
	Medeltal	29,781	48.4	10,112	16.4	1,740	2.8	41,633	67.6	61,581

I juli 1933 ägde arbetslinjen och understödslinjen lika stor omfattning; genom vardera hjälptes något mer än $\frac{1}{3}$ av antalet anmälda arbetslösa. Utvecklingen under återstoden av året innebar en allt större förskjutning till förmån för understödslinjen. Denna erhöi under vintern 1933—1934 en mycket stor omfattning och nådde vid årsskiftet upp till i det närmaste 70,000 understödda.

Omläggningen av hjälpverksamheten år 1933 innebar bland annat vidgade möjligheter att anskaffa för reservarbeten lämpliga arbetsobjekt, samtidigt som kommunerna genom förmånligare statsbidragsgrunder stimulerades att bedriva statskommunala reservarbeten. Att trots detta arbetslinjen faktiskt gick tillbaka under månaderna omedelbart efter verksamhetens omläggning sammanhängde med det i början av år 1933 framlagda förslaget om reservarbetenas avveckling, som medförde, att arbetslöshetskommissionen denna tid iakttog viss återhållsamhet vid nya arbetsföretags kontraherande. Statsmakternas beslut i juni 1933 om bibehållandet av systemet med reservarbeten föranledde visserligen vidtagande av omedelbara åtgärder för att anskaffa nya arbetsobjekt till de statliga reservarbetena ävensom för att stimulera kommunerna att igångsätta statskommunala reservarbeten. Men dessa ansträngningar kunde till följd av den oundgängliga tidsutdräkt, som igångsättandet av arbeten kräver, icke bära frukt förrän i början av år 1934. Det framgår även av tabellen, att antalet vid reservarbeten sysselsatta under början av år 1934 steg. Medan vid årsskiftet 1933—1934 38,000 voro sysselsatta vid reservarbetena, hade antalet i juni 1934 stegrats till 48,000. Denna omfattande ökning av tillgången på platser vid de statliga och statskommunala reservarbetena i förening med nedgången i antalet hjälpsökande möjliggjorde en betydande nedskärning av understödslinjen. Denna nedgick sålunda från 69,000 vid årsskiftet 1933—1934 till 9,000 i september 1934.

Under vintern 1934—1935 visade det sig nödvändigt trots den allttjämt betydande omfattningen av olika reservarbeten att i någon utsträckning tillgripa understödsverksamhet. Denna kulminerade i februari 1935, då den omfattade inemot 23,000 personer, motsvarande $\frac{1}{4}$ av de anmälda arbetslösa; genom reservarbeten av olika slag hjälptes samtidigt mer än $\frac{4}{10}$ av de arbetslösa. Den betydande omfattning, som reservarbetena denna tid ägde, gjorde det möjligt att med vårens inträde i det närmaste helt avveckla den kontanta understödsverksamheten. Det under hösten 1935 stegrade antalet hjälpsökande medförde sedermera åter en viss ansvällning av denna hjälpform, denna gång emellertid i väsentligt mindre skala än under de föregående åren.

Vad den särskilda ungdomshjälpen beträffar, må påpekas, att de anmärkningsvärt låga uppgifterna för samtliga decembermånader äro att tillskriva den omständigheten, att ungdomshjälpen i viss utsträckning nedlättes några dagar före julhelgen och sedan återupptogs först några dagar efter årsskiftet. Enär rapporternas uppgifter hänföra sig till den sista dagen i månaden, kommer härigenom i statistiken hjälpens omfattning för december månad att framträda såsom förhållandevis låg.

1933 års riksdagsbeslut rörande vissa särskilda åtgärder till förmån för unga arbetslösa medförde en omedelbar stegring av denna hjälplinje, som vintern 1933—1934 berörde över 5,600 ungdomar. Den största effektiviteten nåddes dock under den därpå följande vintern. Det må erinras om att hjälpverksamheten för unga arbetslösa varit föremål för prövning av 1934 års riksdag, som på förslag av regeringen fattade beslut om betydande utvidgningar av åtgärderna för unga arbetslösa. Arbetslös ungdom erhöll emeller-

Tab. 30. Genom olika slag av reservarbeten hjälpta.

Antal och procent. Månadsvis juli 1933—december 1935.

År	Månad	H j ä l p t a g e n o m								Antal rapporterade arbetslösa
		Statliga reservarbeten		Stats- kommunala reservarbeten		Kommunala reservarbeten		Summa		
		Antal	% av ar- bets- lösa	Antal	% av ar- bets- lösa	Antal	% av ar- bets- lösa	Antal	% av ar- bets- lösa	
1932	Medeltal	14,820	13.8	5,631	5.0	11,088	9.7	31,539	27.7	113,906
1933	jan.—juni	18,780	11.0	10,366	6.1	14,981	8.7	44,127	25.8	171,267
	juli	23,707	17.1	10,998	7.9	12,625	9.1	47,330	34.1	138,855
	augusti	23,683	16.4	11,367	7.9	12,918	8.9	47,968	33.2	144,185
	september	22,934	15.1	12,139	8.0	11,916	7.9	46,989	31.0	151,498
	oktober	20,676	12.6	14,564	8.8	11,559	7.0	46,799	28.4	164,747
	november	17,691	10.4	14,207	8.3	10,326	6.1	42,224	24.8	170,702
	december	16,374	9.6	12,241	7.1	9,237	5.4	37,852	22.1	171,065
	Medeltal	20,844	13.3	12,586	8.0	11,431	7.3	44,861	28.6	156,842
1934	januari	18,598	10.8	13,879	8.1	10,546	6.2	43,023	25.1	171,540
	februari	20,667	12.4	16,199	9.7	10,390	6.3	47,256	28.4	166,348
	mars	21,826	13.6	17,277	10.8	8,316	5.2	47,419	29.6	160,345
	april	21,935	15.1	17,277	11.9	6,028	4.1	45,240	31.1	145,588
	maj	23,029	19.8	18,165	15.6	4,915	4.3	46,109	39.7	116,257
	juni	25,488	25.6	18,477	18.6	4,500	4.5	48,465	48.7	99,628
	juli	26,756	31.0	17,075	19.8	4,376	5.1	48,207	55.9	86,253
	augusti	26,816	32.3	16,037	19.3	4,048	4.9	46,901	56.5	83,042
	september	25,014	31.7	14,362	18.2	3,871	4.9	43,247	54.8	78,918
	oktober	23,639	27.9	14,187	16.7	3,995	4.1	41,821	49.3	84,811
	november	20,045	21.8	13,005	14.1	4,444	4.8	37,494	40.7	92,016
	december	18,401	19.8	12,739	13.7	4,179	4.5	35,319	38.0	92,881
	Medeltal	22,684	19.8	15,723	13.7	5,801	5.0	44,208	38.5	114,802
1935	januari	19,190	20.5	12,221	13.1	5,318	5.7	36,729	39.3	93,419
	februari	19,232	21.4	12,662	14.1	5,543	6.2	37,437	41.7	89,838
	mars	19,392	23.2	12,851	15.4	4,674	5.6	36,917	44.2	83,588
	april	17,345	23.1	11,780	15.7	3,455	4.6	32,580	43.4	75,122
	maj	18,878	30.9	10,843	17.7	2,813	4.6	32,534	53.2	61,177
	juni	20,398	39.9	10,168	19.9	2,697	5.2	33,263	65.0	51,157
	juli	18,215	42.8	9,132	21.4	2,200	5.2	29,547	69.4	42,582
	augusti	16,288	39.0	8,325	20.0	2,551	6.1	27,164	65.1	41,723
	september	14,356	34.8	7,232	17.6	2,759	6.7	24,347	59.1	41,190
	oktober	13,320	28.3	6,626	14.1	2,833	6.0	22,779	48.4	47,045
	november	13,181	24.3	6,845	12.7	3,301	6.1	23,327	43.1	54,167
	december	11,389	19.7	6,207	10.7	3,154	5.4	20,750	35.8	57,965
	Medeltal	16,765	27.2	9,574	15.6	3,442	5.6	29,781	48.4	61,581

tid även hjälp i betydande utsträckning genom hänvisning till olika reservarbeten; de i tabellen under ungdomshjälpen redovisade motsvara sålunda icke hela antalet hjälpta ungdomar.

Arbetslinjens och understödslinjens utveckling belysas närmare av tabellerna 30 och 31, i vilka de hjälpta fördelats med hänsyn till den hjälpform,

Tab. 31. Genom understöd hjälpta arbetslösas fördelning å statligt och kommunalt understöd.

Antal och procent. Månadsvis juli 1933—december 1935.

År	Månad	H j ä l p t a g e n o m						Antal rapporterade arbetslösa
		Statligt understöd		Kommunalt understöd		Summa		
		Antal	% av arbetslösa	Antal	% av arbetslösa	Antal	% av arbetslösa	
1932	Medeltal	22,055	19.4	6,323	5.5	28,378	24.9	113,906
1933	jan.—juni	48,820	28.5	16,581	9.7	65,401	38.2	171,267
	juli	38,690	27.9	9,493	6.8	48,183	34.7	138,855
	augusti	36,797	25.5	9,819	6.8	46,616	32.3	144,185
	september	39,470	26.1	9,445	6.2	48,915	32.3	151,498
	oktober	44,658	27.1	8,746	5.8	53,404	32.4	164,747
	november	47,561	27.9	11,012	6.4	58,573	34.3	170,702
	december	55,275	32.3	14,079	8.3	69,354	40.6	171,065
	Medeltal	43,742	27.9	10,432	6.6	54,174	34.5	156,842
1934	januari	56,083	32.7	13,087	7.6	69,170	40.3	171,540
	februari	53,343	32.1	13,011	7.8	66,354	39.9	166,348
	mars	53,132	33.1	9,745	6.1	62,877	39.2	160,345
	april	42,223	29.0	8,006	5.5	50,229	34.5	145,588
	maj	29,705	25.5	5,186	4.5	34,891	30.0	116,257
	juni	19,446	19.5	3,699	3.7	23,145	23.2	99,628
	juli	12,536	14.5	2,890	3.4	15,426	17.9	86,253
	augusti	8,723	10.5	2,633	3.2	11,356	13.7	83,042
	september	6,808	8.6	2,600	3.3	9,408	11.9	78,918
	oktober	7,076	8.3	2,618	3.1	9,694	11.4	84,811
	november	9,899	10.8	4,135	4.5	14,034	15.3	92,016
	december	14,322	15.4	5,443	5.9	19,765	21.3	92,881
	Medeltal	26,108	22.8	6,088	5.3	32,196	28.1	114,802
1935	januari	16,129	17.2	5,959	6.4	22,088	23.6	93,419
	februari	17,450	19.4	5,134	5.7	22,584	25.1	89,338
	mars	15,962	19.1	4,153	5.0	20,115	24.1	83,588
	april	11,859	15.8	3,730	4.9	15,589	20.7	75,122
	maj	4,335	7.1	2,875	4.7	7,210	11.8	61,177
	juni	249	0.5	1,943	3.8	2,192	4.3	51,157
	juli	598	1.4	1,631	3.8	2,229	5.2	42,582
	augusti	400	0.9	1,991	4.8	2,391	5.7	41,723
	september	260	0.6	2,342	5.7	2,602	6.3	41,190
	oktober	807	1.7	3,769	8.0	4,576	9.7	47,045
	november	3,336	6.2	4,309	7.9	7,645	14.1	54,167
	december	7,685	13.2	4,439	7.7	12,124	20.9	57,965
	Medeltal	6,589	10.7	3,523	5.7	10,112	16.4	61,581

som ifrågakommit (statliga, statskommunala och kommunala reserverbeten; statligt och kommunalt understöd).

Omfattningen av de under tiden 1 juli 1933—31 december 1935 till förmån för unga arbetslösa vidtagna åtgärderna framgår av tabell 32, i vilken även redovisas de hjälptas fördelning på de olika formerna av ungdomshjälp.

Tab. 32. Genom ungdomshjälpen hjälpta arbetslösas fördelning på kurser, frivillig arbetstjänst och ungdomsreservarbeten.

Antal och procent. Månadsvis juli 1933—december 1935.

År	Månad	H j ä l p t a g e n o m								Antal rappor- terade arbets- lösa
		Kurser		Frivillig arbetstjänst		Ungdoms- reservarbeten		Summa		
		Antal	% av ar- bets- lösa	Antal	% av ar- bets- lösa	Antal	% av ar- bets- lösa	Antal	% av ar- bets- lösa	
1933	juli	400	0.3	15	.	—	—	415	0.3	138,855
	augusti	612	0.4	81	0.1	—	—	693	0.5	144,185
	september	1,289	0.8	82	0.1	—	—	1,371	0.9	151,498
	oktober	2,442	1.5	98	0.1	—	—	2,540	1.6	164,747
	november	3,141	1.8	140	0.1	—	—	3,281	1.9	170,702
	december	1,621	0.9	105	0.1	—	—	1,726	1.0	171,065
	Medeltal	1,584	1.0	87	0.1	—	—	1,671	1.1	156,842
1934	januari	4,091	2.4	430	0.2	—	—	4,521	2.6	171,540
	februari	5,077	3.1	560	0.3	—	—	5,637	3.4	166,348
	mars	4,378	2.7	510	0.3	—	—	4,888	3.0	160,345
	april	2,836	1.9	800	0.6	—	—	3,636	2.5	145,588
	maj	1,900	1.6	955	0.8	—	—	2,855	2.4	116,257
	juni	1,400	1.4	827	0.8	—	—	2,227	2.2	99,628
	juli	1,209	1.4	986	1.1	—	—	2,195	2.5	86,253
	augusti	1,033	1.2	1,047	1.3	—	—	2,080	2.5	83,042
	september	821	1.0	993	1.3	—	—	1,814	2.3	78,918
	oktober	1,164	1.4	960	1.2	34	.	2,158	2.6	84,811
	november	1,238	1.4	1,052	1.1	29	.	2,319	2.5	92,016
	december	1,387	1.5	193	0.2	—	—	1,580	1.7	92,881
	Medeltal	2,211	1.9	776	0.7	6	.	2,993	2.6	114,802
	1935	januari	1,865	2.0	1,222	1.3	69	0.1	3,156	3.4
februari		2,027	2.3	1,369	1.5	68	0.1	3,464	3.9	89,838
mars		2,192	2.5	1,306	1.6	57	0.1	3,555	4.2	83,588
april		1,740	2.3	1,186	1.6	63	0.1	2,989	4.0	75,122
maj		773	1.2	1,025	1.7	45	0.1	1,843	3.0	61,177
juni		307	0.6	683	1.3	—	—	990	1.9	51,157
juli		232	0.6	576	1.4	16	.	824	2.0	42,582
augusti		166	0.4	396	0.9	64	0.2	626	1.5	41,723
september		180	0.5	335	0.8	90	0.2	605	1.5	41,190
oktober		253	0.5	351	0.8	177	0.4	781	1.7	47,045
november		386	0.7	466	0.9	217	0.4	1,069	2.0	54,167
december		422	0.7	318	0.6	237	0.4	977	1.7	57,965
Medeltal		879	1.4	769	1.2	92	0.2	1,740	2.8	61,581

Det må erinras om att frivillig arbetstjänst infördes först från och med juli 1933 i samband med hjälpverksamhetens allmänna omläggning. Det är naturligt, att det skulle dröja viss tid innan denna hjälpform erhöll större betydelse. Under senare hälften av år 1933 utgjordes därför ungdomshjälpen huvudsakligen alltjämt av kursverksamhet. Under år 1934 växte emellertid den nya hjälpformen i betydelse. De från och med juli 1934 startade ungdomsreservarbetena erhöilo större omfattning först mot slutet av år 1935.

Enär uppgifterna rörande hjälpverksamhetens *kostnader* hänföra sig till kalenderår, föreligger icke möjlighet att särskilja uppgifterna för senare hälften av år 1933. I den följande redogörelsen för kostnaderna under här förevarande tidsperiod ingår sålunda hela kalenderåret 1933. Det må i förevarande sammanhang erinras om att uppgifterna rörande de kommunala kostnaderna under år 1935 till största delen ha måst beräknas och att de sålunda äro osäkra (se sid. 54). I de kommunala kostnaderna för statskommunala reservarbeten ingå vidare landstingens och vägdistriktens kostnader.

I tabell 33 ha sammanställts uppgifter rörande de statliga, statskommunala och kommunala reservarbetenas kostnader.

Tab. 33. Statliga, statskommunala och kommunala reservarbetens kostnader.

Tusental kr. Åren 1933—1935.

	1933	1934	1935
<i>Statliga kostnader.</i>			
Statliga reservarbeten	40,542	51,932	43,665
Statskommunala reservarbeten	7,447	15,522	15,752
Summa	47,989	67,454	59,417
<i>Kommunala kostnader.</i>			
Statliga reservarbeten.....	821	1,363	1,061 ¹
Statskommunala reservarbeten	15,872	23,943	17,530
Kommunala reservarbeten	13,595	5,725	3,397 ¹
Summa	30,288	31,031	21,988
<i>Summa.</i>			
Statliga reservarbeten.....	41,363	53,295	44,726
Statskommunala reservarbeten	23,319	39,465	33,282
Kommunala reservarbeten	13,595	5,725	3,397
Summa	78,277	98,485	81,405
<i>Statliga kostnader i % av totalkostnader.</i>			
Statliga reservarbeten.....	98.0	97.4	97.6
Statskommunala reservarbeten	31.9	39.3	47.3

Kostnaderna för samtliga reservarbeten uppgingo, såsom framgår av tabellen, till omkring 78 milj. kr. under år 1933 och icke mindre än 98 milj. kr. år 1934. Under år 1935 nedgingo kostnaderna i samband med den väsentligt minskade arbetslösheten men uppgingo i alla fall till omkring 81 milj. kr.

Av tabellen framgår jämväl, huru kostnaderna för de statliga och statskommunala reservarbetena fördelats på stat och kommun. Det torde böra erinras om att förevarande uppgifter icke äro jämförbara med de uppgifter, som i det föregående meddelats beträffande kostnadernas fördelning i fråga om statliga reservarbeten mellan uppdragsgivaren och arbetslöshetskommissionen och i fråga om statskommunala reservarbeten mellan vederbörande kommuner och kommissionen. Dels avsågo de i det föregående meddelade uppgifterna allenast de beräknade kostnaderna och kunna sålunda icke stämma

¹ Beräknade kostnader.

överens med de i tabell 33 återgivna uppgifterna, som avse de under vederbörande år verkliga utgifterna för ifrågavarande ändamål, dels tages i tabell 33 icke någon hänsyn till de ersättningar, som kommissionen resp. kommunerna kunnat betinga sig från vederbörande uppdragsgivare.

Det framgår, att de kostnader, som de statliga reservarbetena förorsakat kommunerna, äro ytterligt små; de belöpa sig till omkring 2 %. För de statskommunala reservarbetena åter uppgår deras andel till 50—70 %. Statens andel av kostnaderna för dessa senare arbeten har stigit bland annat som en följd av de gynnsammare statsbidragsgrunderna.

De ändringar, som genomfördes från juli månad 1933, påverkade i viss omfattning kostnaderna för de statliga och statskommunala reservarbetena genom de nya lönedirektiven och de ändrade reglerna för urvalet av arbetsobjekt. Huru dessa påverkats vad de statliga reservarbetena beträffar belyses av tabell 34. Tyvärr föreligger icke möjlighet att erhålla liknande uppgifter för de statskommunala reservarbetena.

Tab. 34. De statliga reservarbetenas kostnader per utfört dagsverke.

Budgetåren 1932/1933, 1933/1934 och 1934/1935.

	Kronor			% av kostnaderna budgetåret 1932/1933	
	1932/1933	1933/1934	1934/1935	1933/1934	1934/1935
<i>Reservarbetarnas förmåner.</i>					
Avlöningar	4: 25	4: 53	4: 48	106.6	105.4
Diverse förmåner	0: 51	0: 56	0: 59	109.8	115.7
Summa	4: 76	5: 09	5: 07	106.9	106.5
Övriga kostnader	2: 38	2: 93	3: 69	123.1	155.0
Sammanlagda kostnader	7: 14	8: 02	8: 76	112.3	122.7
Reservarbetarnas förmåner i % av sammanlagda kostnader	66.7	63.5	57.9		

Det må att börja med förtjäna att bemärkas, att de i ovanstående tabell meddelade kostnaderna avse de statliga utgifterna för samtliga av arbetare vid de statliga reservarbetena utförda arbeten. I det dagsverksantal, varmed kostnaderna dividerats för erhållande av de i tabellen återgivna medeltalen, ingå sålunda förutom de av reservarbetare utförda dagsverkena även sådana dagsverken, som utförts av de s. k. specialarbetarna, d. v. s. arbetare anställda enligt öppna arbetsmarknadens villkor för utförande av sådana arbetsprestationer, som reservarbetare icke kunnat utföra. Förevarande omständighet torde böra hållas i minnet, därest de i ovanstående tabell återgivna siffrorna jämföras med de i en efterföljande tabell återgivna uppgifterna rörande medeldagsförtjänsterna vid de statliga reservarbetena; dessa avse nämligen allenast de verkliga reservarbetarna. I ovanstående tabell 34 ingå kostnaderna för specialarbetare under rubriken »Övriga kostnader».

Att börja med framgår, att kostnaderna per dagsverke för de statliga re-

servarbetena stigit efter de nya bestämmelsernas genomförande. Kostnaderna per dagsverke ökade sålunda från 7: 14 kr. budgetåret 1932/1933 till 8: 02 kr. under det därpå följande budgetåret, innebärande en kostnadsökning av 12.3 %. Under budgetåret 1934/1935 inträffade en fortsatt ökning, uppgående till 22.7 % vid en jämförelse med året 1932/1933.

Det framgår vidare, att kostnadsökningarna varit mycket olika i fråga om reservarbetarnas förmåner och övriga kostnader. Reservarbetarnas sammanlagda förmåner ha undergått en ökning av inemot 7 %; de kontanta avlöningarna ha stigit en aning mindre, medan andra reservarbetarna tillkommande förmåner ökats något mera. De kostnader, som äro sammanförda under rubriken »Övriga kostnader», avseende material- och arbetsledningskostnader, avlöningar till specialarbetare m. m., ha däremot ökats procentuellt sett väsentligt mer än reservarbetarnas förmåner. Denna omständighet torde väsentligen vara att tillskriva det förhållandet, att under budgetåren 1933/1934 och 1934/1935 mera materialkrävande företag kommit till utförande än tidigare. Detta har medfört, att den andel av reservarbetarnas totalkostnader, som kommit på reservarbetarnas förmåner, gått tillbaka från 66.7 % under budgetåret 1932/1933 till 57.9 % budgetåret 1934/1935.

De i ovanstående tabell återgivna uppgifterna avse närmast verkningarna av hjälpverksamhetens omläggning sedda ur statens synpunkt, d. v. s. i vilken utsträckning dennas kostnader för hjälpverksamheten ökats per utfört dagsverke. I efterföljande tabell 35 meddelas uppgifter rörande storleken av reservarbetarnas medeldagsförtjänster vid de statliga och statskommunala reservarbetena. Samtidigt anges relationen till förtjänsterna under motsvarande månader budgetåret 1932/1933. Denna tabell återger sålunda närmast verkningarna av de nya lönedirektiven, sedda ur den enskilde arbetarens synpunkt.

Vid bedömandet av förevarande tabell bör erinras om att storleken av medeldagsförtjänsterna naturligen påverkas av löneläget i de orter, inom vilka reservarbetena äro belägna. Den omständigheten, att de statliga reservarbetena under senare år i ökad utsträckning blivit förlagda till orter med lågt löneläge, har medfört en tendens till sänkning av förtjänsterna, beräknade såsom medeltal för hela landet. Den verkliga ökningen är sålunda högre än vad som omedelbart framgår av de i tabellen återgivna talen. Vad de statskommunala reservarbetena beträffar har en motsatt tendens gjort sig gällande, vilket i sin tur förklarar den mycket starka ökningen för de senaste månaderna år 1935.

Kostnaderna för understödsverksamheten belysas av tabell 36.

Den avgjort största kostnaden belöper sig å den form av kontantunderstöd, som utgår i ett per dag avmätt understöd. I dessa kostnader ingå även kommunernas utgifter för den rent kommunala understödsverksamheten.

Storleken av de utgående dagunderstöden, d. v. s. den kontanta understödsverksamhet, vartill statsbidrag utgår, belyses av tabell 37.

Tab. 35. Medeldagsförtjänster vid statliga och statskommunala reservarbeten.

Månadsvis juli 1933—december 1935.

År	M å n a d	Statliga reservarbeten		Statskommunala reservarbeten	
		Kr.	% av motsvarande månad budgetåret 1932/1933	Kr.	% av motsvarande månad budgetåret 1932/1933
1933	juli	4: 61	105	5: 04	98
	augusti	4: 84	116	5: 24	113
	september	4: 98	116	5: 29	116
	oktober	4: 95	114	5: 30	118
	november	4: 91	112	5: 33	117
	december	4: 76	107	5: 63	120
1934	januari	4: 61	108	5: 43	116
	februari	4: 59	109	5: 51	121
	mars	4: 52	107	5: 41	113
	april	4: 62	106	5: 42	117
	maj	4: 43	101	5: 22	110
	juni	4: 45	101	5: 15	111
	juli	4: 53	103	5: 13	99
	augusti	4: 67	112	5: 13	110
	september	4: 75	110	5: 15	113
	oktober	4: 69	108	5: 13	114
	november	4: 64	105	5: 23	115
	december	4: 68	105	5: 33	113
1935	januari	4: 38	103	5: 21	111
	februari	4: 35	103	5: 25	115
	mars	4: 48	106	5: 32	111
	april	4: 42	101	5: 40	116
	maj	4: 60	105	5: 66	119
	juni	4: 56	103	5: 59	120
	juli	4: 69	107	5: 59	108
	augusti	4: 85	116	5: 72	123
	september	4: 79	111	5: 69	125
	oktober	4: 70	109	5: 61	124
	november	4: 74	108	5: 61	124
	december	4: 57	102	5: 69	121

De genomsnittliga understödsbeloppen ha varierat förhållandevis litet. I allmänhet har statsbidraget uppgått till omkring 60 % eller något därutöver, medan sålunda 40 % bestritts med kommunala medel. Den starka ökningen i statsbidragen under sommaren och hösten 1935 beror på att den statliga understödsverksamheten denna tid bedrevs allenast i vissa av arbetslöshet mycket hårt drabbade kommuner, vilka nästan alla åtnjoto 90 eller 95 % statsbidrag till verksamheten.

Kostnaderna för ungdomshjälpen ha sammanställts i tabell 38.

Den största delen av kostnaderna för ungdomshjälpen har bestritts med statsmedel. Detta gäller särskilt den frivilliga arbetstjänsten, ett förhållande, som sammanhänger med att arbetslägren anordnats företrädesvis i arbetslös-

Tab. 36. Statlig och kommunal understödsverksamhets kostnader.

Tusental kr. Åren 1933—1935.

	1933	1934	1935
<i>Statliga kostnader.</i>			
Arbetslöshetshjälp	18,372	15,087	4,415
Hyreshjälp	620	1,245	505
Summa	18,992	16,332	4,920
<i>Kommunala kostnader.</i>			
Arbetslöshetshjälp	24,652	12,342	6,285 ¹
Hyreshjälp	1,211	907	498 ¹
Summa	25,863	13,249	6,783
<i>Summa.</i>			
Arbetslöshetshjälp	43,024	27,429	10,700
Hyreshjälp	1,831	2,152	1,003
Summa	44,855	29,581	11,703

Anm. I förestående tabell ingå även kommunernas kostnader för den rent kommunala understödsverksamheten utan statsbidrag.

Tab. 37. Genomsnittliga storleken av utdelade dagunderstöd och av statsbidragets storlek.

Kronor per understödsdag. Månadsvis juli 1933—december 1935.

År	M å n a d	Understöds- belopp per understödsdag Kr.	Därav statsbidrag	
			Kr.	%
1933	juli	2: 30	1: 46	63.5
	augusti	2: 29	1: 47	64.2
	september	2: 32	1: 46	62.9
	oktober	2: 28	1: 42	62.3
	november	2: 28	1: 42	62.3
	december	2: 29	1: 46	63.8
1934	januari	2: 27	1: 43	63.0
	februari	2: 28	1: 43	62.7
	mars	2: 28	1: 44	63.2
	april	2: 31	1: 46	63.2
	maj	2: 30	1: 44	62.6
	juni	2: 40	1: 47	61.3
	juli	2: 51	1: 44	57.4
	augusti	2: 70	1: 50	55.6
	september	2: 89	1: 58	54.7
	oktober	2: 85	1: 56	54.7
	november	2: 74	1: 59	58.0
	december	2: 64	1: 62	61.4
1935	januari	2: 58	1: 58	61.2
	februari	2: 59	1: 58	61.0
	mars	2: 58	1: 50	58.1
	april	2: 57	1: 53	59.5
	maj	2: 71	1: 67	61.6
	juni	2: 81	1: 64	58.4
	juli	2: 36	2: 23	94.5
	augusti	2: 35	2: 22	94.5
	september	2: 39	2: 26	94.6
	oktober	2: 46	2: 25	91.5
	november	2: 92	1: 76	60.3
	december	2: 77	1: 52	54.9

¹ Beräknade kostnader.

Tab. 38. Ungdomshjälpens kostnader.

Tusental kr. Åren 1933—1935.

	1933	1934	1935
<i>Statliga kostnader.</i>			
Kursverksamhet	511	516	379
Frivillig arbetstjänst ¹	97	1,036	1,487
Summa	608	1,552	1,866
<i>Kommunala kostnader.</i>			
Kursverksamhet	396	439	175 ²
Frivillig arbetstjänst	65	280	308 ²
Summa	461	719	483
<i>Summa.</i>			
Kursverksamhet	907	955	554
Frivillig arbetstjänst ¹	162	1,316	1,795
Summa	1,069	2,271	2,349
<i>Statliga kostnader i % av totalkostnaderna.</i>			
Kursverksamhet	56.3	54.0	68.4
Frivillig arbetstjänst	59.9	78.7	82.8

hetskommisionens regi. Även beträffande förevarande hjälpform har utvecklingen gått mot en ökning av statens andel av totalkostnaderna.

Förvaltningskostnaderna ha till sist sammanställts i tabell 39.

Tab. 39. Förvaltningskostnader. Kommunernas kostnader för diverse åtgärder i anledning av arbetslösheten.

Tusental kr. Åren 1933—1935.

Å r	Förvaltningskostnader					Kommunernas och landstingens kostnader för diverse åtgärder för arbetslöshetens bekämpande	Summa
	Statliga kostnader	% av totala statliga kostnader	Kommunala kostnader	Summa	% av total-kostnader		
1933	1,024	1.5	1,840	2,864	2.2	2,066	4,930
1934	1,406	1.6	2,038	3,444	2.6	649	4,093
1935	1,425	2.1	1,108 ²	2,533	2.6	400 ²	2,933

Det må erinras om att de statliga förvaltningskostnaderna allenast avse utgifter för arbetslöshetskommisionens centrala kansli. Det framgår, att dessa allenast belöpt sig till en mycket ringa del av de totala utgifterna. År 1935 i samband med hjälpverksamhetens tillbakagång stegrades de dock något men uppgingo alltjämt blott till 2.1 0/0. De totala förvaltningskostnaderna, sålunda

¹ Inkl. ungdomsreserverbeten.

² Beräknade kostnader.

avseende såväl den centrala som den lokala förvaltningen, ha belöpt sig till mellan 2.2 och 2.6 % av de sammanlagda utgifterna.

Hjälperksamhetens totala kostnader återgivas i tabell 40.

Tab. 40. De totala kostnaderna för den statliga och kommunala hjälperksamheten för arbetslösa.

Tusental kr. Åren 1933—1935.

	1933		1934		1935	
	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%
Reservarbeten	78,277	60.6	98,485	73.3	81,405	82.7
Understöd	44,855	34.8	29,581	22.0	11,703	11.9
Ungdomshjälp	1,069	0.8	2,271	1.7	2,349	2.4
Övrigt	4,930	3.8	4,093	3.0	2,933	3.0
Summa	129,131	100.0	134,430	100.0	98,390	100.0
Därav						
Statliga kostnader	68,613	53.1	86,744	64.5	67,628	68.7
Kommunala kostnader	60,518	46.9	47,686	35.5	30,762	31.3

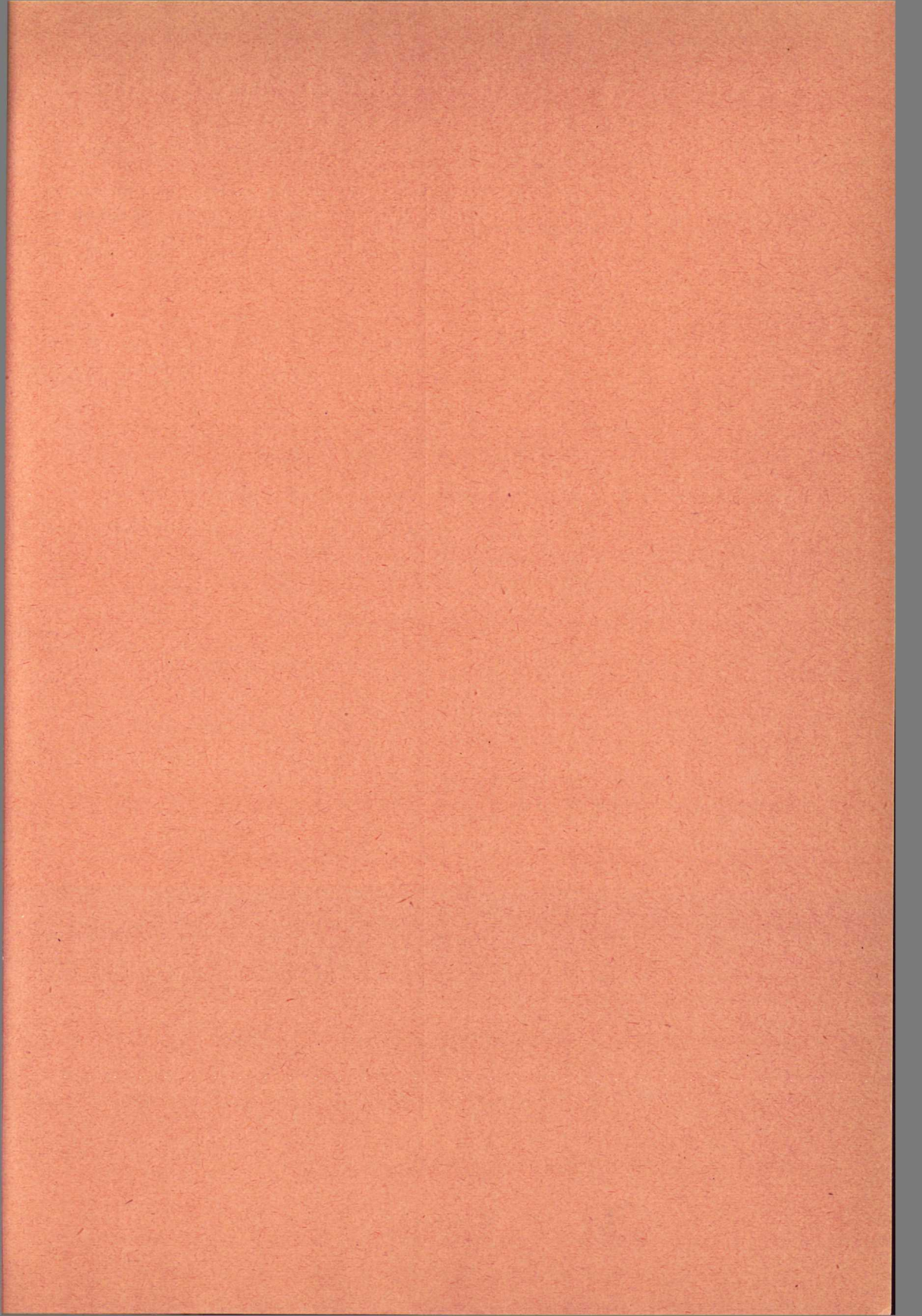
Anm. Kommunala kostnaderna för år 1935 delvis beräknade.

Det må erinras om att tabell 40 i likhet med övriga i kap. VI lämnade uppgifter allenast avser den under arbetslöshetskommissionens ledning och den av kommunerna med egna medel bedrivna hjälperksamheten. Kostnaderna kulminerade år 1934, då de uppgingo till omkring 134 milj. kr. Det därpå följande året nedgingo kostnaderna avsevärt. Det framgår vidare, hurusom statens andel av kostnaderna för hjälperksamheten för arbetslösa ökat. Medan statens andel år 1933 belöpte sig till 53.1 %, hade den år 1935 stegrats till 68.7 %.

Även år 1933, då understödsverksamheten ägde en mycket betydande omfattning, kom den största delen av kostnaderna å arbetena; understöden motsvarade $\frac{1}{3}$ av totalutgifterna. I samband med arbetslinjens ökade betydelse såsom hjälpform under de följande åren stegrades naturligen dennas andel av totalkostnaderna. År 1935 kommo sålunda icke mindre än 82.7 % på reservarbetena.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Inledning	5
Första avdelningen	8
Kap. I. Översikt över arbetslöshetens utveckling åren 1914—1935	8
Kap. II. Huvuddragen av hjälpverksamhetens utformning under tiden före 1 juli 1933	21
Den under statens arbetslöshetskommission bedrivna hjälpverk- samheten	21
Organisationen s. 21. Allmänna villkor för arbetslöshetshjälp s. 24. Kon- fliktdirektiven s. 27. Lönedirektiven s. 31. De olika hjälpformerna s. 34.	
Andra statliga åtgärder till förmån för arbetslösa	44
Den rent kommunala hjälpverksamheten	46
Kap. III. Hjälpverksamhetens omfattning och kostnader åren 1914—medio 1933	47
Andra avdelningen	60
Kap. IV. Övergången till ett nytt system	60
Kritik av och försvar för det äldre systemet	60
Grunddragen av Kungl. Maj:ts förslag till 1933 års riksdag	65
1933 års system	73
Kap. V. Allmänna arbeten	74
Av riksdagen beviljade anslag	74
Gällande regler för användningen av vissa anslag till allmänna arbeten	76
Verksamhetens omfattning	86
Kap. VI. Arbetslöshetskommissionens hjälpverksamhet	98
År 1933 och senare genomförda ändrade bestämmelser	98
Lönesystemet s. 99. Den statskommunala reserverbetslinjen s. 100. Ur- valet av arbetsobjekt s. 101. Konfliktdirektiven s. 104. Ungdomshjälpen s. 105. Vissa andra mera betydelsefulla ändringar s. 107.	
Hjälpverksamhetens omfattning och kostnader medio 1933—1935	108



Statens offentliga utredningar 1936

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till lag om behandling av förbrytare, hemfallna åt alkoholmissbruk, m. m. [4]
Förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen m. m. [17]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande om socialstyrelsens organisation. [29]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Undersökningar rörande det samlade skattetrycket i Sverige och utlandet. [18]

Politi.

Betänkande med förslag ang. revision av lagstiftningen rörande tillverkning, beskattning och försäljning av maltdrycker. [5]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Utredning med förslag rörande bidrag åt barn till änkor och vissa invalider samt åt föräldralösa barn. [6]

Socialiseringsproblemet. Allmänna synpunkter. [7]

Ur socialiseringsens europeiska idékrets. [8]

Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 1. [9]

Betänkande ang. förlösningsvården och barnmorskéväsendet samt förebyggande mödra- och barnvård. [12]

Betänkande ang. familjebeskattningen. [13]

Betänkande ang. dels planmässigt sparande och dels statliga bosättningslån. [14]

Betänkande ang. moderskapspenning och mödrahjälp. [15]

Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1935. [21]

Betänkande ang. åtgärder för avhjälpande av de inom vissa delar av Norrbottens läns lappmark yppade missförhållanden samt rörande de kostnader som därav kunde föranledas m. m. [23]

Svensk arbetslöshetspolitik åren 1914—1935. [32]

Hälso- och sjukvård.

Betänkanden rörande serafimerlasarettets ekonomi samt 2 rörande lasarettets ställning och verksamhet. [1]

Allmänt näringsväsen.

Ang. kontrollen över elektriska starkströmsanläggningar. [27]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande med förslag om vissa föreskrifter beträffande konsumtionsmjölk. [3]

Sociala jordutredningens betänkande med förslag till revision av lagstiftningen ang. avstyckning m. m. [26]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till lagstiftning ang. skyddsskogar m. m. [19]

Betänkande med förslag till lagstiftning ang. skogar å städer och enskilda tillhöriga flygsandsfält i Hallands län. [30]

Industri.

Handel och sjöfart.

Statligt kaffemonopol. [10]

Den svenska sjöfartsnäringen. Statistisk-ekonomisk undersökning. [22]

Kommunikationsväsen.

Utredning rörande förhållandet mellan land- och sjötrafikmedel. [16]

Betänkande med förslag i anledning av verkställd granskning av 1932 års trafikutrednings förslag till förordning ang. allmän automobiltrafik. [20]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Betänkande med förslag till lag ang. ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker m. m. [25]

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. [11]

Kyrkogodset i Skåne, Halland och Blekinge under dansk tid. [28]

Betänkande med utredning och förslag ang. åtgärder för särskild undervisning och utbildning av psykiskt efterblivna i barn- och ungdomsåren. [31]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Förslag till konvention mellan Sverige och Schweiz om erkännande och verkställighet av domar och skiljedomar m. m. [2]

Betänkande med förslag till lag om internationella rättsförhållanden rörande arv, testamente och boutredning m. m. [24]